TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 19 | Sausis — Birželis | 1931

Uzufruktas (ususfructus).

Uzufruktas yra asmeninis servitutas; jis suteikia tam tikram asmeniui aprėžtą daiktinę teisę svetimam turtui, kuriuo tas asmuo gali, nekeisdamas jo esmės bei paskyrimo, naudotis ir gauti iš jo vaisių per tam tikrą laiką, būtent, per visą savo gyvenimą. Šis teisės institutas įvairių kraštų įstatymų yra įvairiai vadinamas: X t. I d. kalba apie valdymą iki gyvos galvos, rusų jurisprudencija vadina jį „polzovladienije", Cod. Nap.—usufruit, BGB—Niessbrauch, ZGB — Nutzniessung ir t.t. O moksle jis nuo romėnų teisės laikų vadinamas ususfructus. Kiekvienas apibūdinimas, kaip žinoma, turi tikslą trumpai, vienu arba keliais žodžiais, išreikšti apibūdinamos sąvokos esmę, išreikšti tai, kas yra tos sąvokos esminė savybė. Šiuo atžvilgiu rusų įstatymų leidėjas, pavadinęs šį institutą valdymu iki gyvos galvos, ne tik neišreiškė išžiūrimo instituto esmės—naudojimo, vartojimo—bet dar pridėjo jam tokį atributą, kurio jis neturi, jei suprasime valdymą, kaip possessio ad usucapionem, arba kaip possessio ad interdicta, kurį turi kiekvienas detentorius, pvzd., nuomininkas, nes ir nuomininkas, senato aiškinimu, gali apginti savo valdymą (laikymą) posesoriniu ieškiniu nuo kiekvieno asmens, išskyrus savininką. (93, 34). Taigi, reikia prileisti, kad rusų įstatymų leidėjas šiuo pavadinimu turėjo galvoje apibūdinti uzufruktą ne tiek jo turinio atžvilgiu, kaip tatai daro kiti, kiek vien formališkai, ir todel jis lygina jį su nuosavybe ir nurodo skirtumą tarp jo ir nuosavybės, būtent: išžiūrimas institutas yra sui generis nuosavybė — „valdymas"— tik tam tikram laikui, iki gyvos galvos. Pati nuosavybė rusų įstatymuose vadinama „amžinuoju ir paveldimuoju valdymu" bei „valdymu". Savaime aišku, kad nėra tikslinga vadinti nuosavybę valdymu taip pat, kaip netinka statyti ususfructus greta nuosavybės.

Uzufrukto institutas rusų įstatymuose nėra išplėstas, tuo tarpu Cod. Nap., BGB, ZGB jį tvarko keliasdešimts §§-ų. Be

to, rusų įstatymai yra kazuistiški: Pavzd., X t. I d. 533[1] str. kalbama tik apie giminini turtą, atiduotą vyrui ar žmonai valdyti iki gyvos galvos. Todel kyla klausimas, ar galima analogijos keliu šį įstatymą taikyti kitoms uzufrukto rūšims, pav., kai servitutas yra nustatytas ne vyro žmonos naudai ir ne žmonos vyro naudai, o kitų, tarp savęs svetimų žmonių, ir ne gimininiam, o įgytajam turtui. Rusų Senatas, kiek svyravęs, pagaliau pripažino šiam įstatymui bendrą reikšmę.

Uzufruktas kilimo atžvilgiu suskirstomas trimis rūšimis: 1) iš sutarties, 2) iš įstatymo ir 3) iš teismo sprendimo. Ši paskutinė rūšis kyla iš bylų del turto padalinimo, ir kadangi ji pasitaiko retai ir nieko ypatinga, palyginus su kitomis uzufrukto rūšimis, joje nėra, tai mes sustosime tiktai ties pirmomis dviem rūšimis. Tiesa, rusų įstatymai težino vieną legalinį uzufruktą, būtent, tą, kurį įgyja tėvai savo mirusių bevaikių vaikų paliktam, jų įgytajam turtui, o ne tam, kuris buvo jiems tėvų dovanotas. Šis uzufruktas niekuo nesiskiria nuo uzufrukto iš sutarties. Ir mums netektų kalbėti apie jį skyrium, jei nebūtų reikalo išžiūrėti jį plačiau, kaip kad jis yra išplėstas Vakarų Europos įstatymuose. Reikia taip pat turėti galvoje, jog įvairiose mūsų valstybės dalyse, be X t., veikia dar Cod. Nap. ir BGB, kuriuose legaliniam uzufruktui skiriama labai svarbi vieta ir kuriuose nustatomi šeimos — vyro bei žmonos, tėvų bei vaikų,—turto santykiai. Tuo tarpu kai uzufruktas paveldėjimo atveju nieko ypatingo nesudaro, tas uzufruktas, kurį turi vyras žmonos turtui bei tėvai vaiko turtui, yra daugeliu atžvilgių uzufruktas sui generis, turįs del savo kilmės iš šeimos santykių šeimyninį pobūdį. Sulyginus romėnų teisės *fructus maritalis*, Code Nap. ir BGB uzufruktus, galima matyti, jog, greta žmonos emancipacijos ir pripažinimo jai asmens teisių šeimoje, eina jos turto teisių praplėtimas šeimoje.

Uzufruktas iš sutarties.

Uzufruktas yra daiktinė teisė, suteikianti uzufruktuariui galimumą įvykdyti tą civ. interesą, kurį turi turto savininkas. Tas interesas yra perduodamas, apribojant jį laiko ir turinio atžvilgiu, tam tikram asmeniui. Savininkas turi „nuda proprietas". Jis gali perleisti savo nuosavybės teisę ir atlikti del jos įvairius juridinius aktus, bet uzufruktuariaus teisė tuo nepaliečiama. Ši teisė yra susijusi su uzufruktuariaus asmeniu; jam išnykus, išnyksta ir teisė. Žmogaus asmenybė baigiasi, jam mirus, teisių nustojus bei jį paskelbus nežinia kur esant. O juridinis asmuo fiziškos mirties nežino; ją atstoja likvidavimasis. Bet juridinis asmuo gali veikti šimtus metų, ir tuo būdu nuosavybės teisė gali pasilikti amžinai be turinio, o uzufruktuarius — amžinai suvaržytas. Tatai kenkia civilinei apyvartai. Todel prancūzų kodeksas nustato 30 metų laiką (619 str.), Šveicarų kodeksas — 100 metų, o rusų įstatymai laiko visiškai nenustato, del ko reikia prileisti,

kad įsteigti uzufruktą juridinio asmens naudai, negalint nurodyti jo galiojimo laiką, bus trukdoma tų teismo organų, kurie tvirtina aktus. Priešingai, vokiečių įstatymai neturi jokių aprėžimų, steigiant uzufruktą juridinio asmens naudai.

Kyla klausimas, ar galima nustatyti paveldimas uzufruktas, kitaip sakant, ar gali būti paskirtas uzufruktuariui paveldėtojas, kuris tą uzufruktą paveldėtų. Mūsų praktika leidžia tokią substituciją su sąlyga, kad paveldėtojai, sudarant aktą, jau būtų gimę. Uzufrukto galiojimo laikas gali būti nustatytas ir trumpesnis, negu uzufruktuariaus gyvenimo laikas, tačiau, jei uzufruktuarius miršta, nustatytam laikui dar nepraslinkus, tai uzufruktas nyksta. Jeigu uzufruktas nustatytas ligi pasiekiant kitam asmeniui tam tikrą amžių, o tas asmuo miršta, nepasiekęs to amžiaus, tai uzufruktas galioja ligi nustatyto laiko.

Uzufruktas nustatomas tik tam tikro asmens naudai. Vis delto ir romėnų teisė, ir mūsų įstatymai ir, bendrai, Vak. Europos įstatymai leidžia uzufruktuariui perleisti savo teisę kitam vykdyti. Tačiau šis teturi prievolės teisę uzufruktuariaus atžvilgiu. Rusų įstatymai (X t. I d. 1141 str.) aiškiai sako, jog turėtojas iki gyvos galvos negali perleisti bei įkeisti naudojamojo turto. Todel keista yra, kad tų pačių įstatymų 1629 str. uzufruktuariui leidžiama įkeisti uzufruktą, tiesa, su sąlyga, kad tatai būtų leista jam testamentu ir kad turtas būtų įgytasis. Juk tuo būdu turtas — svetimas — gali būti nusavintas, ir savininko nuosavybės teisė panaikinta. Uzufruktuariui mirus, nuomininkas jokių teisių savininko atžvilgiu neturi. Tuo būdu niekas nenorės nuomoti turtą iš uzufruktuariaus, nes mirtis gali jį ištikti kiekvieną dieną, o tuo pačiu sutartis gali būti kiekvieną dieną panaikinta. Rusų įstatymai numato vieną atvejį, kada sutartis, ir uzufruktuariui mirus, nenustoja veikusi, būtent, kada nuomos sutartis sudaryta savininkui sutinkant. Jeigu savininkas nebuvo sutikęs, tai, uzufruktuariui mirus, nekilnojamasis turtas lieka išnuomotas dar trejus metus, skaitant nuo tos dienos, kada pasibaigė paskutinieji, uzufruktuariui dar gyvam esant, nuomos metai. Piktybei išvengti įstatymas (533^1) nustato, jog nuomos mokesnis turi būti mokamas uzufruktuariui tik už kiekvienus metus atskirai, metams pasibaigus. 1825 metų Civ. Statutas, veikiantis Užnemunėje (197 ir 198 str. str.), skaito tuos trejus metus nuo tos dienos, kada pasibaigė, ligi uzufruktuariui mirus, paskutinis trimetis. Gali taip atsitikti, kad uzufruktuarius miršta, išėjus dviem metam ir 9 mėnesiams po pirmojo, antrojo ir t. t. pilno nuomos trimečio; tada nuomos sutartis galioja tiktai dar tris mėnesius. Šiuo atžvilgiu mūsų įstatymai (X t. I d.) yra palankesni nuomininkui. Jie, be to, reikalauja, kad nuomos sutartis jau pradėtų veikti, ligi uzufruktuariui mirus. 1825 m. Civ. Stat. tatai nereikalauja; pakanka, jeigu tarp sutarties sudarymo dienos ir jo veikimo pradžios būtų tarpas mažesnis už metus. BGB nenumato jokio skirtumo tarp santykių, kylančių tarp nuo-

mininko ir naujo savininko, kuriam senasis savininkas yra perleidęs savo nuosavybės teises, ir tų, kurie kyla tarp uzufruktuariaus nuomininko ir savininko, uzufruktui pasibaigus.

Tuo būdu mes matome, kad uzufruktas yra teisė, susijusi su tam tikru asmeniu. Kyla klausimas, ar tas asmuo būtinai turi būti kitas, t. y. ne savininkas. Jeigu viename asmenyje sutampa uzufrukto ir nuosavybės teisės, tai romėnų teise įvyksta confusio — sutapimas, — ir uzufruktas, kaip siauresnė teisė, nyksta. Code Nap. (str. 617) aiškiai pasakyta, jog uzufruktas nyksta del „sutapimo arba sujungimo vienam asmenyje dviejų savybių: uzufruktuariaus ir savininko". Šios taisyklės laikosi ir mūsų praktika (Ž. Šerševičius 403 pusl.). Šiuo atžvilgiu pažymėtini Vokiečių ir Šveicarų įstatymai, kurie leidžia, tam tikrais atvejais, sutapti vienam asmeny uzufrukto ir nuosavybės teisėms, nė vienai jų neišnykstant. BGB (1063 str.) pasakyta: „Jeigu nekilnojamojo turto uzufruktas naikinamas juridiniu aktu..." „Kilnojamojo turto uzufruktas nyksta, kai jis sutampa su nuosavybe viename asmenyje. Uzufruktas laikomas neišnykęs, kol savininkas turi juridinį interesą, kad uzufruktas tebegaliotų.". Apie nekilnojamojo turto uzufrukto išnykimą del sutapimo nieko nepasakyta. Kadangi teisė gali būti suvaržyta, sumažinta arba panaikinta tik tam tikro įstatymo, tai vokiečių įstatymų tylėjimas del nekilnojamojo turto uzufrukto turi būti suprantamas taip, kad nekilnojamojo turto uzufruktas del sutapimo nenyksta. Šveicarų Civilgesetzbuch (748 str.) sako: „Kiti išnykimo pagrindai, kaip antai: termino išėjimas, atsisakymas, uzufruktuariaus mirtis teikia nekilnojamojo turto savininkui *tiktai teisę reikalauti, kad uzufruktas būtų išbrauktas iš rejestro.* Vadinasi, tatai nereikalaujant, uzufruktas lieka galioti, žinoma, savininko naudai. Įstatymas visiškai tyli apie kilnojamąjį turtą. Tačiau iš viso įstatymo turinio galima spręsti, kad kilnojamojo turto uzufruktas del sutapimo išnyksta, nes įstatymas, vadindamas termino išėjimą, mirtį, atsisakymą ir kit. uzufrukto išnykimo pagrindais, daro išimtį tiktai nekilnojamojo turto uzufruktui; šis, kaip jau sakyta, išnyksta, tik savininkui reikalaujant, o jam nereikalaujant, jis gali neišnykdamas sutapti vienam asmeny. Ta išimtis, žinoma, turi būti aiškinama siaura prasme, t. y., neturi būti taikoma kilnojamojo turto uzufruktui, kurį liečia bendroji taisyklė. Todel prieiname išvadą, kad BGB ir ZGB su tam tikromis išimtimis pripažįsta, jog kilnojamojo turto uzufruktas del sutapimo vienam asmeny išnyksta, o nekilnojamojo turto — neišnyksta.

Kai del sutarties sudarymo formalumų, tai jie yra tie patys, kaip kad sudarant sutartis del visų kitų daiktinių teisių, būtent: kilnojamojo turto uzufruktas nustatomas, perduodant tą turtą (traditio), nekilnojamojo turto — tvirtiniais aktais arba Napoleono Kodeksu — notariniais aktais. Tačiau, žiūrėdamas reikalaujamų sutarčiai sudaryti formalumų, rusų Senatas buvo tos nuomonės, jog atsisakyti nuo uzufrukto galima naminiu aktu (94, 75 str.).

Sutartis gali būti sudaryta tarp gyvųjų (inter vivos) arba ji gali būti paskutinė valia mirties atveju (mortis causa). Paprastai uzufruktas nustatomas tarp artimųjų žmonių mirties atveju ir turi šeimyninį pobūdį.

Kai del legalinio uzufrukto, tai, kadangi jis turi daug ypatingumų, mums teks jis išžiūrėti skyrium po to, kai išžiūrėsime bendrai uzufrukto institutą, jo esmę ir turinį.

Uzufrukto turinys, jo esmė yra turto naudojimas ir jo vaisių gavimas bei suvartojimas. Kai del vaisių, tai fizine to žodžio prasme jie yra toji gėrybė, kurią teikia periodiškai įvairūs augalai.

Ekonominė vaisių sąvoka yra daug platesnė ir apima ne tiktai augalų teikiamas gėrybes, o visas pajamas bei įplaukas, gaunamas iš bet kurio šaltinio, kuris pats nėra suvartojamas, t. y., kuris nenustoja gabumo toliau teikti pelno.

Tuo būdu vaisių sąvoka išplečiama: karvės pienas, avių vilnos, gyvulių atmatos — trąšos, piniginio kapitalo procentai, prekybos bei pramonės įmonių pelnas, rentų įplaukos, nuomos mokesnis, žemės iškasenos ir t. t., — visa tat yra vaisiai. Kad tam tikros gėrybės būtų laikomos vaisiais, mūsų laikų teisės mokslu, reikia dviejų sąlygų: 1) kad pats vaisių šaltinis nebūtų del vaisių gavimo naikinamas ir 2) kad ekonominis pajamų šaltinio paskyrimas nebūtų keičiamas.

Napoleono Kodeksas (582 str.) nustato trijų rūšių vaisius: gamtos, pramonės ir civilinius. Nurodytos vaisių sąvokos laikosi ir rusų įstatymai (X t. 1 d. 589 str. 2 p.). Gali būti ir teisės arba reikalavimo uzufruktas. Jis yra perleidžiamas uzufruktuariui paprasta reikalavimų perleidimo tvarka (cessio). Uzufruktuarius gauna pajamas bei naudą iš tos teisės, pav., iš licencijos, iš patento, iš išimtinės teisės meno veikalams, iš firmos, iš prekybos ženklų, iš paskolos (% %) ir t. t. (BGB 1070-1071 ir ZGB 745 str.). Code Nap. teisės uzufrukto visai nemini, bet kadangi reikalavimą arba „prievoles ir ieškinius“ jis priskiria prie kilnojamojo turto (529 str.), tai 581 str. gali būti taikomas ir teisių bei reikalavimų uzufruktui.

Kartais uzufrukto objektas tėra patogumai, kurių mums teikia daiktai bei teisės. Sie patogumai yra kitos rūšies uzufrukto — usus'o — objektas. Tačiau usus'o teisė yra tampriau susijusi su asmeniu. Tuo tarpu, kai usus neduoda teisės perleisti patogumų kitam asmeniui naudotis, uzufruktas tatai leidžia, jei tik naudojimas iš esmės nėra susiję su individualinėmis to asmens savybėmis, pav., vyro naudojimasis žmonos baldais šeimoje, kai yra (Napoleono Kodeksu) šeiminio turto bendrumas.

Be to, uzufrukto objektas gali būti ir tokie daiktai, kurie skiriami suvartoti, pav. pinigai, javai ir kt., kurių kiekis nustatomas skaičiumi, svoriu arba saiku. Šių daiktų naudojimas neįmanomas be jų pačių suvartojimo. Romėnų teisė vadina tokį uzufruktą irregularis. Prof. Beliackinas savo vadovėly „Privatinė teisė“ (312 pusl.) sako, kad uzufrukto objektai gali būti nekil-

nojamasis bei negalįs būti suvartotas kilnojamasis turtas, ir priduria, kad jeigu būtų sudarytas suvartojamų daiktų uzufruktas, tai faktiškai tatai būtų tik uzufruktas pinigų, gaunamų tuos daiktus parduodant. Tos pat nuomonės yra ir prof. Šerševičius. Jo nuomone, ir pinigai galį būti uzufrukto objektas, tačiau su sąlyga, kad jie būtų individualizuoti, paverčiant juos % % popieriais. BGB (1075 ir 1067 str. str.) pripažįsta suvartojamųjų daiktų uzufruktą. Tačiau šiuo atveju uzufruktuarius gauna daiktų nuosavybės teisę ir turi, uzufruktui pasibaigus, grąžinti savininkui jų vertę. Taip pat nustato ir ZGB (772 str.). Uzufruktas gali būti įsteigtas ir įmonei, kurios atskiri daiktai ir, bendrai, sudėtis nuolat keičiasi, tačiau su ta sąlyga, kad įmonė nenustotų savo pobūdžio bei esmės. Uzufrukto objektas gali būti ir daiktų visuma (kuopa, sovokupnost): knygynas, muziejus, banda ir kit. Napoleono Kodeksas (616 str.) reikalauja tiktai, kad sudėtis pasiliktų tokia pat.

Uzufruktuariaus pareigos.

Uzufruktuarius turi rūpintis uzufrukto objektu ir atsako del jo panaikinimo, nebent įrodytų, jog objektas panaikintas ne del jo kaltės ar apsileidimo. Kai turto vertė sumažėja del laiko ir paprasto naudojimo, tai jis del to neatsako. Uzufruktuarius turi elgtis su daiktais rūpestingai, vesti taisyklingą ūkį ir apsaugoti turto vertę, o todel jis turi atlikti paprastąjį remontą (ne kapitalinį). Kadangi mūsų laikais kiekvienas rūpestingas savininkas apdraudžia savo turtą, ypač nekilnojamąjį, tai uzufruktuarius nustatytąja tvarka turi taip pat apdrausti turtą, o jei turtas jau savininko apdraustas, tai mokėti premijas. Ištikus apdraudimo sutartyje numatytai nelaimei, uzufruktuarius turi teisę naudotis sumokėtos apdraudimo sumos %%, bet jokiu būdu negali reikalauti, kad už tuos pinigus būtų restauruotas turtas. Jis turi taip pat mokėti visus mokesčius, išskyrus tuos, kurie uždedami ne ūkio pajamoms, bet pačiam turtui, kaip antai: karo kontribucija arba palaikų mokestis.

Jeigu turtas yra įskolintas, tai Napol. Kod. (612 str.) jis turi būti įkainotas ir jo verte nustatoma, kurią skolos dalį kiekvienas jų (savininkas ir uzufruktuarius) sumoka. Uzufruktuarius gali sumokėti visą sumą, kuri, uzufruktui pasibaigus, jam grąžinama. Kadangi uzufruktuarius turi naudos iš įskolinto turto, tai procentai už sumokėtą sumą jam nemokami. Uzufruktuariui nepanorėjus sumokėti skolų, jas gali sumokėti savininkas, kuris per visą uzufrukto galiojimo laiką gali imti iš uzufruktuariaus procentus. Savininkas gali taip pat reikalauti, kad tam tikra turto dalis būtų parduota skoloms sumokėti (Napol. Kod. 612 str. ir X t. 1 d 533^8, 533^9 str.).

Uzufrukto saugojimo bei gynimo priemonės.

Kadangi uzufruktuarius yra faktiškas turto turėtojas, kuris faktiškai ir vykdo savininko teisę, o ekonominiu atžvilgiu visiškai atstoja savininką, tai įstatymų reikalavimas (X t. I d. 533^5 str.), kad uzufruktuarius saugotų turtą visomis turimomis priemonėmis, yra visiškai naturalus. Čia įeina ir gynimas nuo pasikėsinimo prieš šio turto savininko teises. Jei uzufruktuarius to nepildo, tai savininkas X t. 1 d. 684 str. gali ieškoti iš jo nuostolių. Nap. Kod. 614 str. tiesiog įpareigoja uzufruktuarių pranešti savininkui apie jo nekilnojamojo turto užgrobimą ar bet kurį pasikėsinimą prieš jo teises. To neišpildęs, jis atsako del nuostolių taip pat, kaip ir del jo paties padarytų nuostolių.

Kai del uzufruktuariaus teisių apsaugojimo nuo savininko pasikėsinimų, tai jos yra pakankamai apsaugotos Civ. Proc. Įst. 29 str., kuriuo uzufruktuarius turi teisę kelti ieškinius kiekvienam, taigi ir savininkui. Vadinasi, kaip daiktinės teisės turėtojas, jis gali iškelti vindikacinį, o kaip valdymo turėtojas — posesorinį ieškinį. Romėnų teisė iš pradžių teikė interdictą retinendae ir recuperandae possessionis tik tariamajam savininkui, o paskui ji, prisitaikydama gyvenimo reikalavimams, pripažino possessio galią ir uzufruktui, vadindama jį possessio juris. Viduramžy liko pripažinta ir nuomininkui teisė kelti posesorinį ieškinį. „Mūsų įstatymuose, sako prof. Beliackinas (Privatinė Teisė, 245 pusl.), visiškai palikta Romėnų teisės koncepcija apie gynimą tiktai savarankiško, nuo nieko nepriklausančio turėtojo. Tik nuomininkas, senato paaiškinimais, negali kelti ieškinio savininkui, nes jųjų santykiai yra reguliuojami sutarties". Netenka abejoti, kad uzufruktuarius turi teisę kelti ieškinį — retinendae ir recuparandae possessionis — ne tik trečiajam asmeniui, bet ir pačiam savininkui.

Uzufrukto nutraukimas.

Uzufruktas nutraukiamas del uzufruktuariaus mirties, tiek fizinės, tiek civilinės. Todel negali būti paveldėtas uzufruktas, nustatytas ligi uzufruktuariaus mirties, šiam nustojus visų savo teisių. Uzufruktas, nustatytas ligi tam tikro laiko, nutraukiamas tam laikui išėjus. Jis nutraukiamas taip pat, daiktui — naudojimo objektui — išnykus, pav., gaisro, audros ar kitais atvejais. Kadangi uzufruktas teikia uzufruktuariui teisę — šiuo atžvilgiu išimtį sudaro uzufruktas, nustatytas vyro naudai, apie kurį bus kalbama toliau, — tai šis gali nuo jo visumet atsisakyti. Todel atsisakymas yra vienas iš uzufrukto nutraukimo pagrindų. Prof. Šerševičius nurodo dar vieną nutraukimo pagrindą — pasenėjimą, kai uzufruktuarius per 10 metų, mūsų įstatymais, nevykdo savo teisės. Jis sako, esą, nėra jokio pagrindo daryti čia išimtį iš bendros pasenėjimo taisyklės. Kitų kraštų įstatymai numato dar vieną uzufrukto nutraukimo pagrindą, būtent, kai uzufruktu-

arius pašalinamas del nusižengimo įstatymų arba sutarties reikalavimams; mūsų įstatymai šio pagrindo nenumato.

Legalinis uzufruktas.

Kaip žinoma, rusų įstatymais (X t. I d.) tėvai negali paveldėti savo mirusių bevaikių vaikų turtus, o paveldi juos broliai, sesers ir kiti šalutinės linijos giminės. Tėvų naudai įstatymai nustato tik uzufruktą. Tačiau, jei turtas buvo tėvų vaikams dovanotas, tai jis grąžinamas jiems nuosavybėn. O vyras ir žmona po vienas antro galvos gauna nuosavybėn dalį (ukaznuju), būtent, 1/4 kilnojamojo ir nekilnojamojo turto. Vadinasi, mūsų įstatymai legalinio uzufrukto čia nenustato. Tačiau įstatymų leidėjas, norėdamas kiek palaikyti našlio bei našlės reikalus, leido nustatyti jų naudai testamentu gimininio turto uzufruktą (533^1 str.) Tatai yra išimtis iš bendros taisyklės, kuria gimininis turtas negalima perleisti testamentu, nei apsunkinti bet kuria daiktine teise.
Kai del autoriaus teisės, tai jos atžvilgiu nustatyta išimtis: bevaikiams vaikams mirus, jų turtas atitenka tėvams ne uzufrukto, bet nuosavybės teisėmis.
Nap. Kod. 784 str., bevaikių vaikų palikimai dalomi pusiau tarp tėvų ir brolių bei seserų; tėvai gauna savo dalį nuosavybėn. BGB 1925 str., tėvai „yra įstatymiški palikėjo antros eilės įpėdiniai". Vadinasi, tėvai paveldi visus palaikus nuosavybėn. Tą pat nustato ir ZGB, kuriuo tik protėvis gauna palaikus uzufrukto teisėmis, o tėvai ir seniai — nuosavybės teisėmis.
Kai del našlio bei našlės, tai 1825 mt. Civ. Stat. — 232 str. ir ZGB yra linkę suteikti jiems uzufrukto, o ne nuosavybės, teisę. Civ. Stat. 232 str., vyrui ar žmonai mirus, jų palikimas dalomas lygiomis dalimis tarp vaikų ir našlio ar našlės. Ta dalis atitenka našliui ar našlei uzufrukto teisėmis, pasirinktinai (sic!). Esant tolesniems giminėms — įpėdiniams, — našlys ar našlė gauna savo dalį nuosavybėn. ZGB 462 str., jei palikėjas palieka vaikų, tai našlys ar našlė gauna pasirinktinai arba pusę palikimo uzufrukto teisėmis, arba ketvirtadalį nuosavybėn; jei jis palieka tik tėvus arba jų kartos įpėdinius (brolius, jų vaikus ir t. t.), tai našlys arba našlė gauna 1/4 nuosavybėn ir 3/4 uzufrukto teisėmis; o jeigu palieka senolius arba jų kartos įpėdinius (dėdė, teta, jų vaikai ir t. t.), tai našlys ar našlė gauna pusę nuosavybėn ir antrą pusę uzufrukto teisėmis; kai jokių įpėdinių nelieka, tai našlys ar našlė gauna visą palikimą nuosavybėn. BGB 1931 str. pripažįsta pergyvenusiam vyrui ar žmonai nuosavybės teisę tam tikros palikimo dalies, kurios dydis pareina nuo likusiųjų įpėdinių laipsnių.

Vyro uzufrukto teisė žmonos turtui ir tėvo uzufrukto teisė nepilnamečio vaiko turtui.

Tie legaliniai uzufruktai, apie kuriuos kalbėjome ligšiol, savo turiniu ir esme niekuo nesiskiria nuo sutartinio uzufrukto. Jiems taikomos tos pat taisyklės, kaip kad ir uzufruktui iš sutarties.

Bet yra dar dvi uzufrukto rūši, kurios del savo ypatybių sudaro atskirą grupę: 1) vyro uzufrukto teisė žmonos turtui, esant turto bendrumui, ir 2) tėvų uzufrukto teisė savo nepilnamečių vaikų turtui. Šie uzufruktai, žinoma, veikia tuose kraštuose, kurių įstatymai nustato turto bendrumą. Mūsų įstatymai (X t. I d.) , kaip žinoma, laikosi vyro bei žmonos, tėvų bei vaikų turto atskirumo sistemos, kuri yra išvesta visu griežtumu: jeigu romėnų teisė daro išimtį bent kraičiui (dos), kuris lieka žmonos nuosavybe (Pokrovskio nuomone; priešinga yra Grimm'o nuomonė), nustatydama jam *uzusfructus maritalis* su visiška vyro turėjimo teise, tai mūsų įstatymai ir šios išimties nedaro. Vyras mūsų įstatymais neturi jokių teisių žmonos turtui; ji pati gali savo nuožiūra valdyti savo turtą, tvarkyti jį ir daryti visus juridinius aktus tiek su svetimaisiais, tiek su savo vyru. Priešinga nustato Vakarų Europos įstatymai (Napol. Kod., BGB, ZGB). Jais vyras, jeigu sutartimi nėra kitaip nustatyta, valdo žmonos turtą ir naudojasi juo, o žmona be vyro sutikimo negali pati, išskyrus įstatymo numatytus atvejus, disponuoti savo turtą.

Mūsų įstatymų (X t. I d.) pažangus, palyginus su Vakarų Europos įstatymais, nusistatymas del šeimos turto santykių nustebina daugelį, ir prof. Šerševičius laiko jį „mįsle" (Civ. Teisė 302 pusl.). Tatai yra tuo labiau keista, kad šeimos asmens santykių atžvilgiu mūsų įstatymai laikosi paklusnumo ir pasidavimo šeimos galvos valdžiai principo. X t. I d. 107 str. pasakyta: „žmona turi klausyti vyro"; „vyras turi neaprėžtą valdžią" (179 str.). Tokie posakiai aiškiai apibūdina rusų įstatymų leidėjo konservatyviškumą. Mano nuomone, į turto atskirumą reikia žiūrėti ne kaip į suteikimą žmonai laisvės bei savarankiškumo, o kaip į tam tikrą turto sutvarkymo formą. Del tam tikrų valstybinių ar luominių reikalų rusų įstatymai, bendrai, rūpinosi turto likimu, nustatydami aprėžimus giminiinio turto atžvilgiu. Ir čia rusų įstatymai rūpinosi, kad žmonos turtas, kuris kartais gali susidėti iš stambių dvarų (apie trečią luomą tada mažai tebuvo galvojama), apsaugotų savo kilmę. Gal būti, tie patys motyvai paragino ir romėnų teisės leidėjus nustatyti žmonos turto atskirumą.

Jeigu rusų įstatymai, nustatydami šeimos santykius, labiausia rūpinasi turto likimu, tai Vakarų Europos įstatymai ypatingai rūpinasi šeimos sutvarkymu, jos atsparumu bei galėjimu išsilaikyti gyvenime, nes turto atskirumas bei nustatymas šeimoje dviejų turėtojų — žmonos ir vyro — tiktai kenkia šeimos gerovei ir gali turėti neigiamos įtakos vyro bei žmonos geram su-

gyvenimui. Faktiškai ir pas mus, kai šeima gyvena santaikoj, vyras tevaldo žmonos turtą; todel net ir pažangiausias ir tobuliausias Šveicarų Kodeksas nustato vyro teisę valdyti žmonos turtą. Žinoma, kur pats gyvenimas reikalauja turto atskirumo, pav., kai žmona turi savarankišką įmonę, arba tam tikrą uždarbį, arba tokius daiktus, kurie yra susiję su jos individuališkais reikalais, kaip, drabužiai ir kt., — įstatymas tatai ir nustato. Tuo būdu, šeimos turto valdymo forma turi funkcijonalinę reikšmę ir nėra susijusi su laisve ar kitais principais. Žinoma, žmonos emancipacija, pripažinimas jai politinių teisių ir jos įsivyravimas įvairiose visuomenės gyvenimo srityse reikalauja radikališkų šeimos reformų, tačiau, kol šeiminiai asmens santykiai nėra pertvarkyti kitais pagrindais, tol yra visiškai tikslinga ir sveika šeimos gerovei sujungti visą šeimos turtą vienose rankose. Kiekviena moteris, ištekėdama už vyro, presumptio juris, sutinka, kad vyras gautų uzufrukto teisę josios turtui. Moteriai suteikiamas (Nap. Kod. BGB, ZGB) galimumas sutartimi atsisakyti nuo turto bendrumo ir nustatyti kitokius turto santykius — turto atskirumą, dotalinę tvarką ir kt. Tuo jai suteikiama laisvė pačiai išspręsti savo turto likimą; jai to nepadarius, turto likimą išsprendžia įstatymo leidėjas, kuris laiko turto bendrumo sistemą tikslingiausia ir geriausia. Tuomi įstatymas pats nustato jos valią presumptio juris. Būna atsitikimų, kada vyras naudojasi savo teisėmis nesąžiningai. Tais atvejais nustato tam tikras apsaugos priemones, kaip reikalavimas apdrausti turtą žmonos naudai ir net vyro pašalinimas nuo valdymo.

Išžiūrėjus aukščiau vyro bei tėvų uzufruktų de lege agenda, tenka pastebėti, kad tarp jo ir sutartinio bei kitų legalinių uzufruktų yra gana didelis skirtumas. Tuo tarpu kai visi kiti uzufruktai numato vien materialinį bei egoistinį uzufruktuariaus interesą, — vyro bei tėvų uzufruktas turi šeiminį pobūdį ir yra nustatomas ne tiek paties uzufruktuariaus, kiek visos šeimos interesams patenkinti. Nap. Kod. 191 str. pasakyta: vedyboms įvykus, vyras valdo žmonos turtą, ir jam, kaipo įpareigotam mokėti visas žmonos išlaidas, pridera uzufrukto teisė tam turtui. Vadinasi, uzufruktas nustatomas ne tik jo paties reikalams patenkinti, bet ir ad munera matrimonii sublevanda. Del to Nap. Kod. 199 str. ir suteikia žmonai teisę reikalauti per teismą atimti iš vyro uzufruktą, jei jis nesugeba tinkamai išlaikyti žmoną ir vaikus. Tatai daroma, žinoma, ne del to, kad norima bausti vyrą del nesugebėjimo užsidirbti, o vien del to, kad uzufruktas jo rankose nepasiekia savo tikslo; gali būti, uzufruktas žmonos rankose bus pelningesnis. BGB 1389 str. pasakyta: „Žmona gali reikalauti, kad grynos (netto) josios įnešto turto pajamos, kiek jos yra reikalingos vyrui, jai ir vaikams išlaikyti, būtų tik tam sunaudotos, nežiūrint kitų vyro pasižadėjimų". ZGB kiek švelniau sprendžia šį klausimą: jis suteikia žmonai teisę reikalauti turto atskirumo tiktai tada, kai vyras *nesirūpina* tinkamai laikyti žmoną

ir vaikus. Tie patys nuostatai taikomi ir tėvo uzufrukto teisei vaikų turtui. 1825 mt. Civ. Stat. 343 str. pasakyta: „Pareigos, susijusios su šiuo uzufruktu... vaikų maitinimas, išlaikymas ir auklėjimas atitinkamai jų (tėvų) turtui". BGB 1666 str. pasakyta: „jei tėvas nusižengia vaiko teisei būti išlaikomam, ir ateityje tai teisei gresia rimtas pavojus, tai iš tėvo gali būt atimtas tiek turto valdymas, tiek uzufruktas". „Vaikų turto pajamas — pasakyta ZGB — reikia visų pirma sunaudoti vaikams išlaikyti bei auklėti, o likusioji dalis atitenka tėvams pagal jų nešamas šeimos naštas". Iš viso matyti, kad vyro bei tėvų uzufruktas turi visai kitą tikslą, negu kitos uzufrukto rūšys. Todel kai kurie mokslininkai žiūri į jį — ir ne be pagrindo — kaip į teisės institutą sui generis, kuris yra tik panašus į uzufruktą. Ypač tatai tinka ZGB — Šveicarų kodeksui, — kuris net kitaip ir pavadino šį uzufruktą, būtent, „Nutzungsrecht" vietoj „Nutzniessung". Ir Vokiečių įstatymai vadina vyro uzufruktą „Nutzniessung" vietoj „Niessbrauch". Tiktai 1652 str. pasakyta, kad tėvas naudoja turtą, priderantį jam kaip „Nutzniessung", tuo pat būdu ir tokiame pat tūry, kaip ir „Niessbraucher", t.y., kaip ir uzufruktuarius tikra to žodžio prasme.

Tik Nap. Kod. ir 1825 mt. Civ. Stat. vadina tėvus ir vyrą tiesiog uzufruktuariais (Nap. Kod. 601 str, Civ. Stat. 192 str.). Mes vis delto priskiriame pažymėtąjį institutą prie uzufrukto: 1) del jo kilimo iš romėnų teisės uzufrukto, 2) del jo panašumo daugeliu atžvilgių į uzufruktą ir pagaliau 3) del paties įstatymo, kuris arba tiesiog vadina jį uzufruktu, arba lygina jį su uzufruktu.

Kaip jau aukščiau pasakyta, romėnų teisė žino uzufruktą „maritalis". Be to, ji žino dar vieną legalinį uzufruktą (tėvų— vaikų turtui)—bona adventitia. Šis romėnų teisės uzufruktas remiasi tik vyro bei tėvo potestas ir pridera jam (vyrui ar tėvui) grynai civilinės teisės pagrindais. Iš šio instituto išsiplėtojo kiek modifikuotas, atitinkamai pakitėjusiems šeimos santykiams, šių dienų šeimos legalinis uzufruktas. Tiesa, šiam institutui įtakos turėjo ir viduramžių Vokiečių teisės *mundium*; taip bent tvirtina nacionalistinių srovių vokiečiai. Tačiau nėra abejojimų, kad romėnų teisė nemažai veikė šį institutą.

Del savo šeiminio pobūdžio šis uzufruktas skiriasi nuo kitų apdraudimo priemonių, inventoriaus reikalavimo ir atsakingumo atžvilgiu. Nap. Kod. 192 str. „vyras nėra varžomas vykdyti uzufruktą, kad ir nepasirūpino surašyti kilnojamąjį turtą bei aprašyti nekilnojamąjį turtą". Tuo tarpu paprastas uzufruktuarius negali naudotis savo teise, prieš surašydamas inventorių (600 str.). Vyras taip pat nėra įpareigotas pristatyti laidą už turtą.

Kai del tėvų, tai ir jie Civ. Stat. 601 str. neturi pristatinėti laidą, tačiau inventoriaus surašymas jiems yra privalomas.

Ir atsakingumo atžvilgiu yra tam tikrų skirtumų, būtent: vyras neatsako, kai nėra kaltės; o tėvų atsakingumas del vaiko turto yra griežtesnis, nes vaikas yra bejėgis, ir jo interesus turi

saugoti tėvai, viešosios globos prižiūrimi. Todel tėvų atsakingumas yra toks pat, kaip ir paprasto uzufruktuariaus.

Tėvų bei vyro uzufrukto teisė pasižymi dar tuo, kad ji liečia ne tik tuos objektus, kuriuos jie gavo valdyti, uzufruktą įsteigiant, bet ir visus tuos turtus, kuriuos žmona ar vaikas įsigijo paskiau, ar paveldėjimu, ar dovanojimu, ar pagaliau atsitiktinai, pav. išlošė loterijoje (1825 m. Civ. Stat. 193 ir 141 str. str.). Šitie turtai pereina į tėvų ar vyro valdymą be kurio akto, o tiesiog ipso jure, vedybų bei gimimo faktais. Šis *ekspansijos principas* negali būti taikomas sutartiniam uzufruktui, nes pasižadėjimas atiduoti naudoti kitam visa, kas tik teks kada nors turėti, nenurodant objekto bei laiko, būdamas nedorovingas, neturi galios.

Vyras turi uzufrukto teisę ne visiems žmonos turtams, būtent, jis tos teisės neturi „toms pajamoms, kurių žmona gali, *vyrui sutinkant*, turėti iš savarankiškų prekybos ar pramonės įmonių, meno, amato ar asmens gabumų". Tos pajamos „yra išimtinė jos nuosavybė, kurios 192,3 str. str. nuostatas neliečia" (Civ. Stat. 204 str.). Šį turtą BGB vadina specialiniu vardu „Vorbehaltsgut", ir prie jo priskiria dar tokių daiktų, kurie skiriami žmonai pačiai vartoti, k.a.: drabužiai, papuošalai, darbo įrankiai ir t.t. Be to, dar priskiriama: turtas, kuris sutartimi yra pripažintas „Vorbehaltsgut", ir turtas, kuris palikėjo ar dovanotojo yra tokiu paskirtas. ZGB vadina šitokį turtą „Sondergut" ir apibūdina jį panašiai. Kad turtas yra išimtas iš vyro valdymo, turi įrodyti žmona.

Kai del Civ. Stat., tai 212 str. pasakyta, jog „vyro uzufrukto teisė liečia ir šitokį turtą, jei tik palikėjo ar dovanotojo nėra kitaip nustatyta". Tas pat galioja ir tėvų atžvilgiu (Civ. Stat. 344 str.).

Kalbant apie pažymėtojo uzufrukto nutraukimą, tenka nurodyti šias ypatybes. Vyras nustoja uzufrukto teisės: 1) kada negali, kaip jau aukščiau pasakyta, tinkamai išlaikyti savo šeimos; 2) kada turi tiek skolų, kad jo paties turto nepakanka joms atlyginti; 3) kada yra įsteigtas konkursas; 4) kada iš jo atimtos teisės arba jam paskirta globa. Be mirties atvejo, uzufruktas savaime nyksta, vedyboms nutrūkstant — persiskiriant. Tėvų uzufruktas be to dar nyksta, vaikui suėjus pilnus metus. Mirus tėvui, uzufruktas to pat pavidalo bei tūrio pereina motinai, o abiem tėvam mirus — uzufruktas nyksta.

Taigi matome, kad mūsų įstatymai (X t. 1 d.) nedaug vietos teskiria uzufruktui, ir jo taikymo bei veikimo sritis yra labai siaura, tuo tarpu kai Vakarų Europoje ir tam tikroje mūsų valstybės dalyje jo taikymo sritis yra labai plati, ir jis tarp kita ko apima vieną svarbiausią mūsų gyvenimo reiškinį — šeimos turto santykius, — tuo būdamas vienas iš tų pagrindų, kuriais remiasi mūsų šių dienų šeima.

M. Finkelšteinas.

Čekio sutartis ir jos neišpildymo pasekmės.

I. Asmens, dalyvaujantieji čekio sutartyje

Iš čekio apibūdinimo (tam tikras raštas, kuriuo vienas asmuo įsako kitam sumokėti trečiajam asmeniui tam tikrą pinigų sumą iš jo — čekio davėjo — sąskaitos, esančios pas trasatą) matyti, jog čeky dalyvauja nemažiau, kaip trys asmens: trasantas arba čekio davėjas, trasatas arba čekio mokėtojas ir čekio gavėjas, kurio naudai čekis išrašomas. Pažiūrėsime pirmiau, kas turi teisę dalyvauti čeky, t. y., kokie yra materialiniai čekio privalumai. Kad ir beveik visose kultūringose valstybėse yra čekių reguliuojamieji įstatymai, bet vis delto tie įstatymai daugiausia kalba apie formalinius čekio privalumus, apie jo rekvizitus, o materialiniai čekių privalumai daugiausia tvarkomi civilinių įstatymų. Kalbėdamas apie materialinius čekio privalumus, aš turiu galvoje tik pasyvinį ir aktyvinį dalyvaujančių čeky asmenų veiksnumą. Nors kai kurie yra tos nuomonės, kad pati čekio sutartis ir padengimo klauzulė yra materialiniai čekio privalumai, bet, kaip mes paskiau pamatysime, išduotas čekis, kai nėra sudaryta čekio sutarties arba nesant pas trasatą padengimo, vis delto nenustoja buvęs čekis, jei jis tik atitinka formalinius čekio privalumus, o čekis, išduotas, kad ir esant pas trasatą padengimui ir sudarytai čekio sutarčiai, vis tik nėra čekis (juridiškai samprotaujant), jei tik trasantas arba trasatas čekio atžvilgiu nėra veiksnūs asmens.

Kad taptų „čekiu“, jis turi būti išduotas, ir jame turi būti nurodytas mokėtojas.

II. Čekio veiksnumas (Scheckfähigkeit)

Asmuo, kuris čekį išduoda, yra trasantas; jis įsako čekio mokėtojui arba trasatui. Tuo būdu, visų pirma kyla klausimas, kas turi teisę būti trasantu ir trasatu. Trasantas turi būti aktyviai veiksnus, o trasatas—pasyviai (aktive u. passive Scheckfähigkeit). Šitie terminai yra paimti iš vekselių srities: aktive u. passive Wechselfähigkeit, tačiau čekio atžvilgiu jie įgijo kitą reikšmę.

Vekselio atžvilgiu aktyviai veiksnus yra tas asmuo, kuris gali įgyti teisių (vekselio laikytojas), o pasyviai veiksnus yra tas, kuris gali pasižadėti vekseliais (vekselio davėjas). Gi čekio atžvilgiu aktyviai veiksnus yra tas, kuris pasižada — išduoda čekį (čekio davėjas, trasantas), o trasatas yra pasyviai veiksnus, kitaip sakant, pasyviai veiksnus yra tas, kuris turi teisę būti čekio mokėtoju.

I. Aktyvinis veiksnumas (aktive Scheckfähigkeit)

Dabar pažiūrėkime, kas yra aktyviai veiksnus. Į šį klausimą mums nė vienas čekio įstatymas neatsako.

Vienos šalys taiko šiam klausimui vekselių įstatymus, o kitos — šį klausimą visiškai nutyli. Vekselių įstatymus taiko Šveicarija, Didžioji Britanija; visai nutyli Vokietija, Skandinavijos valstybės, Japonija, Prancūzija, Italija ir kit. Beveik visose šalyse, išskyrus gal Vengriją, bendras civilinės teisės veiksnumas sutampa su čekio davėjo aktyviniu veiksnumu. Tuo būdu, čekių negali išduoti neveiksnūs asmens, o taip pat bendrovės arba sąjungos, kurios neturi juridinio asmens teisių.

a) Lietuvoje.

Vyr. Tribunolo sprendimu (1926 m. II. 22 d.) Brauno byloje su Kurickiu šalių santykiai del čekių turi būti aiškinami bendrąja įstatymų prasme. Vadinasi, mes turime ieškoti X tome įstatymų, kurie išaiškintų, kas Lietuvoje turi teisę išduoti čekius.

Nėra abejojimo, kad čekius turi teisę išduoti visi veiksnūs Lietuvos piliečiai. Tuo būdu, neturi teisės išduoti čekių bepročiai, asmens, iš kurių teismo sprendimu atimtos turto teisės, kleidėjai ir asmens, kurie teismo paskelbti bankrotais.

Klausimas kyla tik del nepilnamečių nuo 17 ligi 21 metų. Kad ir turi šie nepilnamečiai teisę patys valdyti savo turtą, tačiau X t. I. d. 220 str. jie neturi teisės be savo rūpintojo sutikimo pasižadėti raštu, daryti aktus bei sutartis, disponuoti esančius apyvartoj kapitalus arba išimti juos iš kredito įstaigų. Kadangi asmuo, išduodamas čekį, sudaro su trasatu sutartį ir tuo pačiu jis, kaip trasantas, yra atsakingas čekio gavėjo atžvilgiu, — vadinasi, jis pasižada ir disponuoja esantį apyvartoj kapitalą, — tai aišku, jog nepilnametis, kad ir turi teisę savo turtą valdyti, vis delto neturi teisės išduoti čekių be savo rūpintojo sutikimo. Rūpintojas turi duoti savo sutikimą kiekvienam čekiui atskirai. Čia kyla dar klausimas, kuriuo būdu tas sutikimas turi būti duotas. Kadangi čekis yra raštas, tai aišku, kad ir sutikimas turi būti duotas raštu; jis gali būti duotas arba tame pat čeky arba atskirame rašte. Šiuo atveju čekis, perleidžiant jį, turi būti perduotas drauge su rūpintojo sutikimu, nes priešingai, trasatas, gavęs čekį be rūpintojo sutikimo, neturės teisės jo išmokėti. Ne-

raštingieji, mano nuomone, turi teisę išduoti čekius, tačiau jų parašai turi būti policijos, valsčiaus valdybos ar notaro paliudyti (Civ. Įst. 919 str.). Reikalavimas, kad neraštingojo parašas būtų tik notaro patvirtintas, nėra pagrįstas veikiančiais įstatymais, nes, kaip Vyr. Tribunolas išaiškino, vekselių įstatai, kuriais parašas turi būti notaro patvirtintas, negali būti taikomi čekiams.

b) Užsienyje.

Užsieny aktyvinio veiksnumo klausimas sprendžiamas tuo pat būdu, kaip ir pas mus, t. y., čekio davėjo veiksnumas sutampa su civilinių įstatymų nustatytu asmenų veiksnumu. Kadangi įvairių valstybių civ. įstatymai yra įvairūs ir tarp savęs skiriasi, tai ir veiksnumo klausime pastebima skirtumų.

Vokietijoj, BGB nuostatais, Globos Teismas gali, globėjui tarpininkaujant, suteikti nepilnamečiui bendrą leidimą vesti įmones ir pasirašinėti čekius, ir visiškai nereikia, kad pačiame čeky būtų globėjo ar Globos Teismo išreikštas sutikimas.

Austrijoje (Civ. Įst. 252 straipsniu) Vyriausioji globa gali nepilnametį pripažinti *pilnamečiu* tam tikrai įmonei vesti. Šiuo atveju, asmuo, pripažintas pilnamečiu, savaime turi teisę pasirašyti čekius, kiek tatai reikalauja įmonės vedimas.

Tuo pat būdu ir Vengrijoje gali būti pripažintas pilnamečiu tam tikrai įmonei vesti, taigi ir čekiams pasirašyti, asmuo, kuriam yra suėję 18 metų.

Prancūzijoje ir Užnemunėje, Prek. Kod. 2 str., kiekvienas emancipuotas 18 metų nepilnametis, gavęs savo tėvų šeimos tarybos leidimą (šeimos tarybos leidimas turi būti teismo patvirtintas), turi teisę vesti įmonę ir pasižadėti, vadinasi, ir pasirašyti čekius.

2. Pasyvinis veiksnumas (Passive Scheckfähigkeit)

Jau aukščiau pasakyta, kad aktyvinį veiksnumą čekio atžvilgiu turi kiekvienas veiksnusis pilietis. Iš to matyti, jog įstatymų leidėjai, suprasdami čekio reikšmę, kaip tik norėjo, kad čekiu naudotųsi kiekvienas asmuo.

Bet antra vertus, kai kurios šalys, besirūpindamos čekio pastovumu, apibrėžia pasyviai veiksniųjų asmenų skaičių, kitaip sakant, čekių įstatymai ne kiekvienam asmeniui leidžia būti čekio mokėtoju — trasatu.

a) Pasyvinio veiksnumo aprėžimo priežastys.

To aprėžimo pirmoji priežastis yra ta, kad čekio mokėtojas turi būti patikimas ir čekių srityje prityręs asmuo. Jei leisti kiekvienam asmeniui būti čekio mokėtoju, tai tada dažnai būtų tokių atsitikimų, kad trasatas neapmokėtų čekio ar del savo nepritymo, ar del nedorumo, ir čekių laikytojai, nepasitikėdami trasatais, nustotų ėmę čekius.

Suprasdami tatai, įstatymų leidėjai ir stengiasi nustatyti, kad čekių mokėtojais gali būti tik bankai, kredito įstaigos ir bankininkai, t. y. prityrę asmens, besinaudojantieji bendru žmonių pasitikėjimu; be to, šios įstaigos ir asmens yra valstybės valdžios kontroliuojami.

Pagaliau, jei leisti kiekvienam būti trasatu, tai čekis ilgainiui taptų vekseliu, nes padengimo klauzulė visai nereikalauja, kad trasantas turėtų pas trasatą grynų pinigų. Tuo būdu, trasantas, kuriam kitas asmuo būtų skolingas pinigų, užuot trasavęs turtą, išrašytų čekį ir tą savo skolininką padarytų trasatu.

Kuo toks čekis savo esme skirtųsi nuo paprastosios tratos?

b) Šalys, kur pasyvinis veiksnumas yra aprėžtas.

Iš šalių, kurių įstatymai aprėžia čekio pasyvinį veiksnumą pirmiausia tenka pažymėti Vokietiją; Vokietijos čekių įstatymo § 2 taip pasakyta: „Als Bezogene sollen nur bezeichnet werden:

1. diejenigen Anstalten des öffentlichen Rechts, diejenigen unter staatlicher Aufsicht stehenden Anstalten sowie diejenigen in das Genossenschaftsregister eingetragenen Genossenschaften, welche sich nach den für ihren Geschäftsbetrieb massgebenden Bestimmungen mit der annahme von Geld und der Leistung von Zahlungen befasserferner die unter amtlicher Aufsicht stehenden Sparkassen, wenn sie die nach Landesrecht für sie geltenden Aufsichtsbestimmungen erfüllen.

2. die in das Handelsregister eingetragenen Firmen, welche gewerbmässig Bankiergeschäfte betreiben".

Tokiu būdu, Vokietijoje čekio mokėtojai gali būti tik viešosios teisės įstaigos ir privatinės įstaigos, bankai, taupomosios kasos ir bankų kontoros; žodžiu, tos įstaigos ir asmenys, kurie verčiasi bankinėmis operacijomis ir yra valdžios kontroliuojami. Vokiečių čekio įstatymo 1907 m. projekte buvo vietoje žodžių „sollen nur" pažymėta „dürfen nur"; vadinasi, senuoju projektu, čekių mokėtojais turėjo teisę būti tiktai nurodyti 2 str. asmens ir įstaigos. Tuo tarpu dabartiniu 2 str. tekstu, kur pasakyta „sollen nur" (lex minus quam perfecta), čekio mokėtoju gali būti kiekvienas asmuo; tačiau čekiai, kurių mokėtojai neatitinka 2 str. reikalavimų, turi būti apmokėti žyminiu mokesniu (Čekio įst. 29 str.), kaip kad vekseliai, o pats čekis laikomas vis delto teisėtai išduotas. Iš šio matyti, kad Vokietijoj pasyvinis čekio veiksnumas yra tik lygtinai aprėžtas.

Prie šalių, kur pasyvinis čekio veiksnumas yra aprėžtas, priskiriama Didžioji Britanija; jos įstatymais, čekio mokėtojas būtinai turi būti „banker" (Bills of Ex-chage Act, Part III, Sect. 73).

Jungt. Amerikos Valstybėse reikalaujama tiktai, kad trasatas pačiame čeky (formaliai) būtų pavadintas bankininku.

Italijoje čekio mokėtojai gali būti kredito įstaigos ir pirkliai. Lygiai taip nustatyta ir Olandijoje, Austrijoje ir Vengrijoje.

c) **Šalys, kur pasyvinis veiksnumas nėra aprėžtas.**

Tarp šalių, kur pasyvinis čekio veiksnumas nėra aprėžtas, pirmą vietą užima Prancūzija (1865 m. įst. 1 str.); toliau eina Belgija, Ispanija, Šveicarija, Bulgarija, Rumūnija, Skandinavijos valstybės, Japonija. Šiose valstybėse kiekvienas veiksnus asmuo gali būti čekio mokėtoju. Tačiau Prancūzija, kurios pavyzdžiu seka sužymėtos valstybės, dabar jau kiek aprėžė pasyvinį veiksnumą atžvilgiu tam tikros čekių rūšies, būtent, vadinamųjų „cheques barrés": 1911 m. gruodžio mėn. 30 dienos įstatymu tik toks čekis gali būti skersuotas, kurio mokėtojas yra bankininkas; bet kas tai yra bankininkas, to įstatymas mums nepasako. Be to, šis įstatymas visiškai nepaliečia juridinės čekio reikšmės, ir jei skersuoto čekio mokėtojas nėra bankininkas, tai ne čekis nustoja galios, o tik Crossing'as (skersavimas).

Prie šios valstybių grupės reikia priskirti ir Lietuvą, nes, nesant čekių įstatymo, negalima ir kalbėti apie pasyvinio veiksnumo aprėžimą. Tačiau pas mus galima užtikti tik tokius čekius, kurių mokėtojai yra kredito įstaigos.

III. Čekio sutartis ir jos neišpildymas.

I. Juridinė čekio sutarties sąvoka.

Išžiūrėję klausimą, kas turi teisę sudaryti čekio sutartį, išaiškinsime, kas yra ta čekio sutartis.

Literatūroje del šio klausimo vienodos nuomonės nerasime. Vieni čekio sutartį laiko skolos sutartim; kiti mano, jog tatai esąs skolos ir pavedimo sutarčių mišinys arba konto-korrento sutarties sudėtinė dalis (Bestandteil). Kai kurie vėl pripažįsta ją savotiška įgaliojimo sutartim arba sutartimi trečiųjų asmenų naudai. Pagaliau, kiti apibūdina ją kaip pactum sui generis (Kuhlenbeck). Mūsų Vyriausiasis Tribunolas čekio sutartį laiko sutartim tarp įgaliotojo ir įgaliotinio (čia noriu pabrėžti, kad kalbėdamas apie čekio sutartį, turiu galvoje čekio pagrindinę sutartį, t.y., tarp trasanto ir trasato). Taip, jo 1926 m. vasario m. 22 d. sprendime Brauno byloje su Kurickiu pasakyta: „Santykiai trasanto su trasatu yra panašūs į santykius įgaliotojo su įgaliotiniu (Civ. Kod. 2326 ir 684 str.).

Mano nuomone, čekio sutartį reikia pavadinti tik čekio sutartimi, t y., pactum sui generis, ir visai nereikia ją priskirti prie kurios jau žinomų sutarčių rūšies, nes čekio sutarčiai negali būti pritaikyta nė viena tų sutarčių rūšis. Kaip pažiūrėsime žemiau, čekio sutartis yra ne visur vienoda. Jei panorėtumėm čekio sutartį apibūdinti, tai, mano manymu, ji galima būtų apibūdinti maždaug šitaip: čekio sutartis yra sutartis tarp dviejų kontragentų, kuria vienas jų (trasatas) pasižada tam tikromis sąlygomis išmokėti ligi tam tikros sumos antrojo (trasanto) raštu duotus įsaky-

mus mokėti pinigus jam pačiam ar tretiesiems asmenims. Iš šio apibūdinimo jau aiškėja, jog čekio sutartis nėra sutartis trečiųjų asmenų naudai, kaip kad mano Hellwing („Verträge auf Leistungen an Dritte"), nes čekis gali būti išduotas paties trasanto arba pateikėjo įsakymu (čekio laikytojo), o tuo pateikėju gali būti pats trasantas; tokius čekius, savo vardu, išrašo kiekvienas asmuo, norėdamas paimti pinigus iš savo esančios banke einamosios sąskaitos. Kad tatai nėra skolos sutartis, aišku iš to, kad čekio sutartis gali būti sudaryta ir konto-korrento sąskaitos pavidalu, kada skolininku gali būti tiek trasantas, tiek trasatas; tatai pareina nuo to, kiek pinigų yra išmokėjęs trasatas trasanto įsakymu: jei trasatas yra išmokėjęs daugiau pinigų, negu trasantas buvo pas jį deponavęs, tai skolininkas bus trasantas, o jei ne visi trasanto pinigai yra išmokėti, tai skolininkas bus trasatas. Žodžiu, čekio sutartis yra *pactum sui generis*, ir ji gali būti tiek depozito, tiek skolos arba konto-korrento, tiek įgaliojimo ar kitų sutarčių elementas; tatai pareina vien nuo čekio sutarties sąlygų.

Kalbant apie čekio sutartį, reikia pažymėti 4 atskiras sutartis, būtent: 1) pagrindinę čekio sutartį, t y. tarp trasanto ir trasato; 2) sutartį tarp trasanto ir čekio gavėjo, 3) čekio laikytojo ir trasato santykius ir 4) apie sutartį tarp indosantų. Aš tyčia pavartojau žodžius „čekio laikytojo ir trasato santykius", nes tarp jųdviejų, kaip toliau pamatysime, jokios sutarties nėra.

2. Sutartis tarp trasanto ir trasato bei jos neišpildymas:

a) čekių išdavimas, kai nėra sudaryta čekio sutarties.

Kaip jau sakyta, trasatas išmoka trasanto išduotąjį čekį, kai tarp jųdviejų yra sudaryta čekio sutartis. Cia kyla klausimas, ar čekis yra teisėtas, kai tokios sutarties nėra, o trasantas, turįs pas trasatą tam tikrą pinigų sumą, vis delto išduoda į jį čekį, kuris savo išorine forma visiškai atitinka čekio įstatymų reikalavimus? Į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai: čekis yra teisėtas, nes sutarties sudarymas tarp trasanto ir trasato nėra materialinis čekio privalumas, kuris gali paveikti čekio nomen. Sutartis tik reguliuoja šių dviejų kontragentų santykius ir visiškai nepaliečia trečiojo asmens, čekio laikytojo, interesų; šis priėmė čekį iš asmens, turinčio teisę čekius rašyti, ir todel toks čekis negali būti pripažintas niekingu vien del sutarties nebuvimo. Kits klausimas yra, ar turi tokį čekį trasatas išmokėti. Čia išvada tenka daryti iš esančių tarp trasato ir trasanto santykių. Jei trasantas turi pas trasatą kiekvienu metu disponuojamąją sąskaitą, tai aišku, jog trasatas turi išpildyti trasanto įsakymą ir čekį išmokėti. Bet jeigu trasantas savo pinigus yra deponavęs pas trasatą ligi laiko, tai šis, ligi terminui sueisiant, vi-

sai neturi mokėti pinigų nei trasantui, nei čekio laikytojui, o trasantas, išdavęs čekį, nesusitaręs pirmiau su trasatu del jo išmokėjimo, atsako čekio laikytojo atžvilgiu, kaip del čekio išdavimo be atatinkamo padengimo.

b) sutarties forma

Kai kurie įstatymai įsakmiai kalba apie čekio sutartį (tarp jų ir rusų projekto 633 str). Kiti įstatymai visai tatai nutyli, prileisdami, jog tai esąs savaime suprantamas dalykas, o sutarties sudarymas ar nesudarymas, kaip sakyta, čekio nomen jokios įtakos neturi.

Prancūzų ir belgų įstatymuose nė vieno žodžio nepasakyta apie čekio sutartį, tačiau šių įstatymų dvasia, jų bendra prasmė reikalauja, kad čekio sutartis būtų sudaryta. Tiesa, prancūzų įstatymo projektas įsakmiai reikalavo čekio sutarties (convention préalable), bet tatai paskiau buvo pakeista „provision préalable et disponible", t. y., buvimas iš anksto disponuojamojo padengimo, nes įstatymų leidėjai laikė savaime suprantama, jog pirmiausia turi būti sudaryta čekio sutartis.

Šveicarų prievolių teisė (XXX fiteila, 831) įsakmiai nurodo, jog čekis galįs būti tik tada išrašytas, kai trasantas turi savo dispozicijoje pas trasatą čekio išrašymo metu čekio sumą. (Der Scheck darf nur augestellt verden, venn der Aussteller über den angewiesenen Betrag bei dem Bezogenen sofort zu verfügen das Recht hat). Taip pat italų (prekybos teisės Kap. II, 339), rumūnų ir bulgarų įstatymai, reikalaudami disponuojamojo padengimo, tuo pačiu numato čekio sutarties sudarymą, kad ir įsakmiai apie tai nekalba.

Austrų čekio įstatymas pozityviai kalba apie esančią tarp kontragentų sutartį; jo 14 str. taip pasakyta: „Soweit nicht gesetzliche Bestimmungen den Bezogenen von der Verpflichtung zur Einlösung des Schecks befreiten, haftet er dem Aussteller nach Massgabe des zwischen ihnen bestehenden Vertragsverhältnisses für die Einlösung des Schecks". Tačiau nė vienos šalies įstatymai nenustato čekio sutarties formos; ji gali būti sudaryta žodžiu ar raštu ir net konkliudentiškai. Vieni bankai duoda trasantui pasirašyti išspausdintą formuliarą, kuriame nurodyta einamosios sąskaitos sąlygos; kiti tokių formuliarų neduoda, o sutartį sudaro tuo būdu, kad duoda trasantui pasirašyti tam tikrą ankietą, ir trasantas joje tik pažymi, kas turi teisę pasirašyti čekius (tatai yra vadinamoji sutartis žodžiu bei raštu). Yra tokių bankų, kurie įteikia trasantui tik čekių knygutę, o trasantas padeda tam tikroje banko knygoje savo parašą — pavyzdį. Čia jau yra konkliudentiškai sudarytoji sutartis, kitaip sakant, čekio knygutės perdavimas yra sutikimas išmokėti čekius.

c) čekio sutartis ir jos neišpildymas, vokiečių ir kitų šalių įstatymais

Vokiečių teisininkai į čekio sutartį žiūri, kaip į asmens samdos sutartį, ir taiko jai B. G. B. 675, 666 ir kt. str. Šiais straipsniais, samdinys turi duoti samdytojui apyskaitas; samdytojas (trasantas) turi teisę visada tikrinti savo operacijas pas trasatą, gauti iš jo pateisinamųjų dokumentų, ištraukų iš sąskaitų ir t. t. Kontragentai, jei kitaip nesusitarta, turi teisę kiekvienu metu sutartį nutraukti. Čekio sutartis laikoma nutraukta del trasanto neišsigalėjimo. Tiek vokiečių, tiek kitų šalių teisininkai yra tos nuomonės, jog trasanto pavedimas (išrašytas čekis) nenustoja galios ir trasantui mirus, kitaip sakant, trasatas turi išmokėti čekį net tada, jei tuo tarpu trasantas būtų miręs.

Čekio sutartimi kontragentai prisiima tam tikras pareigas. Trasantas turi daboti, kad visada jo sąskaitoje pas trasatą būtų pakankamai pinigų, ir rašyti čekius tik trasato išduotuose jam blankuose. Jis taip pat turi žiūrėti, kad jo čekių negalima būtų suklastoti, nes trasatas tik tada atsako del suklastoto čekio išmokėjimo, kai suklastojimas yra aiškus. Nuostoliai tenka pačiam trasantui, jei del jo kaltės dingo čekių knygutė arba įvyko suklastojimas. Jei negalima nustatyti, kieno yra kaltė, tai už nuostolius atsako pats bankas principu: casum sentit dominus. Trasantas turi sekti bei tikrinti savo sąskaitą pas trasatą, sulygindamas ją su savo knygomis.

Trasatas turi išmokėti visus trasanto išduotus į jį čekius, jei tik čekio suma atitinka sutartį. Trasatas turi daboti, kad čekis savo išorine išvaizda atitiktų čekio blanką, kad jis turėtų visus įstatymų reikalaujamus rekvizitus (formalumus). Trasatas turi teisę neišmokėti čekio, jei jis neatitinka materialinės sutarties sąlygų: jei čekiai trasato išmokami iš trasanto einamosios sąskaitos, tai trasatas neturi čekio išmokėti, kai jo suma praneša „padengimą", nes sumokėti dalį čekio sumos techniškai negalima, juo labiau, kad čekių įstatymai (ir rusų projekto 657 str.) nustato, jog trasatas išmoka čekį, tik jį gavęs. Tiesa, vien Austrų čekių įstatymai leidžia išmokėti dalį čekio sumos, pažymint tatai čekyje ir grąžinant jį čekio laikytojui. Jei tuo pačiu laiku trasatui pateikiami keli čekiai, kurių bendra suma praneša esančią trasanto sąskaitoje pinigų sumą, tai trasatas išmoka anksčiau išduotuosius, o jei visi čekiai vienu laiku išduoti, tai bankas jų visai neišmoka.

Bankas (trasatas), prof. Šerševičiaus nuomone, neturi teisės išmokėti čekį, pateikimo terminui išėjus. Rusų projektas (643 str.) uždeda trasatui pareigą išmokėti čekį ir pateikimo terminui išėjus, jei tik trasatas nėra tatai uždraudęs. Tą pat nustato ir Vokiečių čekio įstatymas; 13 str. pasakyta, jog pateikimo termino suėjimas neturįs jokios įtakos trasato teisei mokėti; čekį atšaukti (uždrausti išmokėti) trasantas gali tik pateikimo terminui

suėjus. Tiesa, čekį atšaukti galima dar pateikimo terminui nesuėjus, tačiau tas atšaukimas trasatui privalomas tik terminui suėjus. Šveicarijos, Bulgarijos, Austrijos ir Rumūnijos įstatymai leidžia čekį atšaukti kiekvienu laiku.

Pas mus, kai nėra nustatyto pateikimo termino, trasantas turi teisę kiekvienu laiku čekį atšaukti. Reikia pasakyti, kad čekių atšaukimas labai neigiamai veikia jų cirkuliaciją, nes čekis, pavaduodamas grynų pinigų vartojimą, kartą išduotas turi būti išmokėtas. Čekio atšaukimas kelia nepasitikėjimą čekiais.

Teisingai sprendžia šį klausimą Prancūzijos, Belgijos ir Italijos įstatymai; jie visai neleidžia čekių atšaukti. Kitos nuomonės yra prof. Šerševičius (II t. I. 498), kuris šį klausimą sprendžia tik atsižvelgdamas į trasanto bei trasato santykius: trasatas jokių santykių su čekio laikytoju neturįs, todel jam esąs privalomas trasanto uždraudimas čekį apmokėti. Ši nuomonė juridiškai yra teisinga, tačiau mes juk nekalbam čia de lege lata. De lege lata įvairūs įstatymai įvairiai šį klausimą sprendžia. Tačiau, jei kalbėsime apie tikslingumą, tai vargu bau bus tikslinga, kai trasantas, išdavęs čekį, tuoj galėtų jį atšaukti. Ir tose šalyse, kur pats įstatymas draudžia čekį atšaukti, trasantas ipso jure atsako, čekio laikytojo atžvilgiu, del čekio atšaukimo, o įstatymas gali įpareigoti trasatą išmokėti trasanto išduotąjį čekį, nežiūrint to, kad jis yra atšauktas.

Amerikos Jungt. Valstybėse trasatas turi išmokėti atšauktąjį čekį, jei jis, pirmiau čekio laikytojo paklaustas, jau buvo žadėjęs tą čekį išmokėti, nes kitaip, čekio laikytojas, priėmęs čekį, žinodamas, jog yra padengimo, paskiau atėjęs bankan pinigų rastų jau trasanto atšaukimą.

Kiekvienas trasato be rimtų priežasčių neišmokėjimas čekio suteikia trasantui teisę ieškoti iš jo nuostolių.

d) trasanto ir trasato santykiai einant mūsų įstatymais.

Kaip aukščiau pasakyta, mūsų Vyriausiasis Tribunolas į trasanto bei trasato santykius žiūri, kaip į santykius tarp įgaliotojo ir įgaliotinio (2326 ir 684 str. Civ. Kod.). Iš to eina, kad mūsų įstatymai reikalauja tarp trasanto ir trasato rašytos sutarties. Tiesa, Senatas savo sprendime (1915 m. N 6.) išaiškino, kad prekybinis įgaliojimas gali būti duotas ir ne raštu, tačiau čekio sutartis nėra gryna prekybinė. Jei laikyti čekio sutartį įgaliojimu, tai reikia dar pridurti, jog, mirus trasantui, mūsų įstatymais, trasatas neturi teisės išmokėti jo išduoto čekio, nes, mirus įgaliotojui, įgaliojimas nustoja savo galios. Nurodydamas Civ. Kod. 684 str., Tribunolas tuo nori pasakyti, kad trasatas atsako už nuostolius, kurių trasantas gali turėti iš trasato kaltės.

Su šiuo Tribunolo išaiškinimu jokiu būdu negalima sutikti, nes kitame paskesniame sprendime (1927 m. X. 4 d. Drico bei Kobrino byloje su Central. Žydų Banku) Tribunolas pasisakė, kad čekių apyvartos santykiai esą normuojami įpročių, o čekių

įpročiai visai nereikalauja sutarties raštu, ir nežiūri į trasanto bei trasato santykius, kaip į įgaliotojo bei įgaliotinio santykius.

3. Sutartis tarp trasanto ir čekio laikytojo bei jos neišpildymas.

Kaip mes aukščiau matėm, trasanto ir trasato santykiai reguliuojami tam tikra čekio sutartimi; tatai negalima pasakyti apie trasanto ir čekio laikytojo santykius. Šie nesudaro jokios permanentinės sutarties, o tik sutartį ad hoc, t. y., trasantas, kitai sutarčiai išpildyti, susitaria su čekio gavėju, kad šis vietoje grynų pinigų priimtų čekį. Čekio išdavimo ir priėmimo faktas sudaro tarp asmenų santykius, kurie yra normuojami čekio įstatymais. Niekas nėra įpareigotas priimti čekį vietoje grynų pinigų, nes tatai nėra įstatymo nustatytas mokėjimo įrankis, o tik įstatymo leistas mokėjimo įrankis, kaipo grynų pinigų surogatas. Mūsų įstatymais čekis nesudaro novacijos. Trasatui čekio neišmokėjus, tarp čekio laikytojo ir trasanto lieka tie patys santykiai, kurie buvo tarp jųdviejų prieš išduodant čekį, ir čekio laikytojas turi teisę ieškoti iš trasanto ne čekiu, o pirmykščiu pagrindu. Jei čekis yra duotas, pavyzdžiui, už pirktas prekes, tai neišmokėto čekio laikytojas ieško pinigų pirkimo pardavimo sutartimi. Kitų šalių įstatymai kitaip žiūri į trasanto bei čekio laikytojo santykius: jie nustato, jog čekio išdavimu buvęs čekio išdavimo pagrindas nyksta, ir čekio laikytojas tuo atveju, kai čekis nėra trasato išmokėtas, gali ieškoti tik čekiu. Tuo būdu svetimų šalių įstatymais čekis yra savarankiškas pasižadėjimas. Tačiau ši pažiūra į čekį, turi kai kurių prieštaravimų: čekis, laiku pateiktas ir neišmokėtas, suteikia čekio laikytojui teisę ieškoti iš trasanto tik pačiu čekiu, nes pirmykštė sutartis, kaip jau pasakyta, yra išpildyta. Vokiečių čekio įstatymo 20 straipsniu čekio laikytojas gali ieškoti čekiu iš trasanto tik per 3 mėnesius nuo pateikimo termino suėjimo dienos, jei čekis turėjo būti išmokėtas Europoje, ir tai tik tada, kai čekis buvo laiku pateiktas (16 str.) (Pačioj Vokietijoj pateikimo terminas yra nustatytas 10 dienų). Suėjus tiems trims mėnesiams, čekio laikytojas negali ieškoti iš trasanto nei čekiu, nei pirmykšte sutartimi. Bet, kadangi neteisinga yra leisti trasantui pasinaudoti svetimu turtu, tai čekių įstatymai įvedė nuostatus (21 ir 22 str.), kuriais čekio laikytojui leidžiama per vienerius metus nuo čekio išdavimo dienos kelti trasantui ieškinį del neteisėto praturtėjimo.

Tuo būdu tenka vokiečiams dirbtinai spręsti trasanto atsakomybės klausimą, įvykus pasenėjimui. Čia, mano nuomone, yra aiškus juridinis prieštaravimas. Jei čekis yra savarankiškas pasižadėjimas, kaip kad vekselis, ir, jį priėmus, įvyksta novacija, tai reikia prileisti, kad pirmykščios sutarties (pirmykščių santykių) jau nebėra, o lieka tik čekis; įvykus pasenėjimui, nyksta ir pareiga mokėti čekiu. Kaip galima juridiškai paaiškinti neteisėtą praturtėjimą, kuris yra santykių extra contracto padarinys,

juo labiau, kad, juridiškai kalbant, pirmykštė sutartis jau yra išpildyta. Ar galima reikalauti išpildyti tą pat sutartį du kartu? Jei eiti šiuo keliu, tai tektų tą pat taikyti ir vekseliui, kuris taip pat yra savarankiškas pasižadėjimas. Vekselio išdavimas sudaro novaciją. Vekselio laikytojas, neiškėlęs ieškinio vekselio davėjui per 5 metus, nustoja teisės reikalauti bet ko iš vekselio davėjo. Ar gali jis tada kelti ieškinį del neteisėto praturtėjimo? Aišku, kad ne. Todel ir tenka prieiti išvadą, kad čekis, kuris savo esme yra pinigų surogatas, negali sudaryti novacijos, negali keisti kontragentų pirmykščių santykių. Neišmokėto čekio laikytojas turi ieškoti iš trasanto pirmykščiu čekio išdavimo pagrindu. Čekis gali būti tik kaip vienas tų teisinių santykių buvimo įrodymas.

Šio principo laikosi ir mūsų Vyriausiasis Tribunolas, kuris savo 1926 metų vasario 22 dienos sprendime, Brauno byloje su Kurickiu, taip pasisakė: „Jei trasatas nevykdo trasanto įsakymo, tad asmuo, įgijęs iš trasanto teisę bet ką gauti iš trasato, o šiam atsisakius tatai duoti, turi, aišku, teisę išgauti kas reikia iš paties trasato. Šit yra pilnai teisinga, kiek liečia pirmą čekio įgijėją“...

4. Cekio laikytojo ir trasato santykiai.

Į čekio laikytojo ir trasato santykius įvairios šalys nevienodai žiūri, tačiau visi įstatymų leidėjai yra tos nuomonės, jog santykių ex contracto tarp jųdviejų nėra, nes trasatas ir negali žinoti iš anksto, kas bus čekio laikytojas.

Vokietijoje ilgą laiką buvo laikomasi tos nuomonės, kad reikėtų čekio laikytojui derivatyviškai perduoti priderančias trasantui čekio sutartimi teises trasato atžvilgiu, kitaip tariant, kad suteiktų čekio laikytojui teisę ieškoti iš trasato del neišmokėto čekio, kai trasantas turėjo savo sąskaitoje pas trasatą padengimo. Bet vis delto Vokietijoje nulėmė ta nuomonė, kad trasatas su čekio laikytoju jokios sutarties nėra sudaręs ir todel priversti jį užmegsti santykius su čekio laikytoju nėra tikslinga ir, be to, tam nėra jokio teisinio pagrindo.

Tačiau Anglijoje (Bills of Exchange Act. Part III, Sekt 74, Ziffer 3) ir Olandijoje leidžiama čekio laikytojui kelti ieškinius trasatui, turėjusiam trasanto padengimą ir neapmokėjusiam čekio. Tokia pat tvarka yra Prancūzijoje, Belgijoje ir Italijoje, nors jų įstatymai tokios čekio laikytojo teisės tiesiog nenumato; ši teisė išvedama ten iš cesijos teorijos.

Šveicarijos prievolių teisė (813, Abs. 3) pripažįsta čekio laikytojui teisę kelti ieškinį trasatui del neteisėto praturtėjimo.

Bet visi įstatymai reikalauja, kad pirmiausia čekis būtų laiku pateiktas, ir pateikimo terminai pareina nuo to, ar čekis turi būti išmokėtas toj pačioj vietoj, kur jis yra išduotas, ar kitoj.

Prancūzijoje nustatyta (4 str.) 5 ir 8 dienos, Vokietijoje — 10 dienų, o jei čekis išmokamas ne Europoje, tai trys savaitės. Rusų projektas (640 str.) nustato 5 dienų pateikimo terminą, kai čekis išmokamas jo išdavimo vietoje, o šiaip — 10 dienų, vieno mėnesio ir dviejų mėnesių terminą. Pas mus pateikimo termino nėra, tačiau jis gali būti nustatytas čekio sutartimi (1920—1922 metais esu užtikęs pas mus čekius su 7 dienų pateikimo terminu).

Tik čekį pateikus ir jo neišmokėjus, gali kilti teisė ieškoti iš trasato. Bet išžiūrėjus nuodugniai čekio laikytojo ieškinio teisę, kuri arba išvedama iš cesijos teorijos, arba paties įstatymo nustatyta, tenka prieiti išvada, kad čekio laikytojo teises trasato atžvilgiu iš cesijos teorijos išvesti negalima, nes trasantas pats jokių daiktinių teisių savo įnašui (einamajai sąskaitai) neturi, o turi tik teisę reikalauti. Be to, jei jis būtų cedentas, tai atsakytų tik už čekio nomen verum, o iš tikrųjų jis atsako ir už nomen bonum: trasatui čekio neišmokėjus, jis pats jį išmoka. Visa tai suglaudus, reikia pasakyti, kad trasatas, kadangi nėra sudaręs su čekio laikytoju jokios sutarties, neturi su juo jokių teisinių santykių.

5. Sutartis tarp indosantų ir jos neišpildymas.

Indosantų ir čekio davėjo (trasanto) santykiai yra tokie pat, kaip kad čekio laikytojo ir trasanto santykiai, nes kiekvienas indosatorius, kuriam čekis yra perduotas, tampa čekio laikytoju ir įgyja trasanto-indosatoriaus atžvilgiu teisių, nes kiekvienas indosantas atsako dėl čekio nomen bonum. Ir šiuo atžvilgiu jokių skirtumų nėra tarp įvairių šalių įstatymų, ir net mūsų Vyr. Tribunolas priėjo išvadą, jog trasantas yra atsakingas kiekvieno čekio laikytojo atžvilgiu. Savo 1927 m. spalių 4 d. sprendime, Drico bei Kobrino byloje su Centraliniu Žydų Banku, jis taip pasisakė: „Čekio antrašytojas, sumokėjęs pinigus vėlesniam už neapmokėtą čekį čekio antrašytojui (čekio laikytojui), tuo pačiu įėjo į čekio laikytojo teises ir, gavęs jo apmokėtą čekį, tapo čekio laikytoju, o kaipo toksai jis turi tiesioginį santykį su čekio davėju ir tuo pačiu iš jo gali reikalauti atlyginimo".

Tačiau indosantų santykių atžvilgiu yra skirtumo tarp įvairių šalių įstatymų. Beveik visų šalių čekių įstatymai pripažįsta pirmesniųjų indosantų solidarišką atsakomybę čekio laikytojo atžvilgiu, t. y., tokią pat atsakomybę, kokią neša vekselių indosantai vekselio laikytojo atžvilgiu. Tiesa, visi tie įstatymai numato sąlygą, kad čekis būtų laiku pateiktas ir dėl neišmokėjimo suprotestuotas.

Pas mus įsirašiusieji neatsako solidariškai čekio laikytojo atžvilgiu, o kiekvieno čekio laikytojo atžvilgiu yra atsakingas tik tas čekyje įsirašęs asmuo, kuris yra jam perdavęs čekį. Ši atsakomybė eina iš to, kad kiekvienas čekio perdavimas yra sava-

rankiška ir atskira sutartis tarp dviejų asmenų, kuria paskesnis čekio laikytojas priima iš pirmesniojo vietoje grynų pinigų jų surogatą — čekį. Trasatui čekio neišmokėjus, čekio laikytojas, del to, kad novacija nėra įvykusi, ieško iš įsirašiusiojo, perdavusio jam čekį, jo sumą grynais pinigais; čekis šiuo atveju yra skolos (pasižadėjimo) įrodymas. Vyriausiasis Tribunolas taip pat pripažįsta pirmesniojo čekio laikytojo atsakomybę atžvilgiu paskesniojo, kuriam čekis yra perduotas, tačiau visai kitais motyvais, būtent: jis išveda tą atsakomybę iš Civ. Kod. 574, 684 ir 569 str. str. Čia jau, rodos, esama nesusipratimo. Kaip gali būti išvedama atsakomybė vienu ir tuo pačiu metu iš sutarties ir neteisėto praturtėjimo? Vyr. Tribunolas savo sprendime, Brauno byloje su Kurickiu, taip sako: „... Kiti čekio įgijėjai santykiauja ir tarp savęs, perleisdami vienas kitam čekį. Tad ir šie jų santykiai, kaip ir kiekviena sutartis (Civ. Kod. 569 str.), turi būti įstatymo saugojama. Jei čekis, kaip vėliau aiškėja, nebus trasato padengtas, jei jis tokiu būdu pasirodo esąs niekingas, tad paskutinis čekio įgijėjas gali, aišku, reikalauti atlyginimo ir iš to asmens, iš kurio jis tą čekį įgijo (Civ. Įst. 574 ir 684 str.)".

Jei iš šių Tribunolo motyvų išmesti žodžius „Civ. Įst. 574 ir 684 str.", tai viskas bus tvarkoje, nes iš tikrųjų paskutinis čekio laikytojas *sutartimi* (569 str.) turi teisę reikalauti atlyginimo iš to asmens, iš kurio gavo čekį, trasato paskiau neišmokėtą.

Šiuo aš bendrais bruožais ir nurodžiau čeky dalyvaujančių asmenų santykius.

A. Goniondskis.

Senoji Lietuvos šeimos teisė.

II-oji dalis

Vedybų turto teisė.

A. Istorinė plėta.

Vedybų turto teisės plėtimasis, kaip kad ir asmens teisės, galima suskirstyti trimis laikotarpiais, būtent: nelaisvųjų, laisvųjų ir tikrųjų vedybų laikotarpiais.

I-sis laikotarpis. Seniausios yra nelaisvosios vedybos. Jaunoji ištekėdama pasiimdavo su savim anais visiškai primityviai natūralaus ūkio laikais tik pačius reikalingiausius daiktus, maždaug tai, ką ji pati galėjo pasigaminti. Vyro šeima, į kurią ji pereidavo, tevertindavo ją, ypač vėlesniais laikais, kai pradėta verstis žemės ūkio darbu, tik kaip darbininkę. Lasicius, XVI-ame amžiuje, šitaip pasakoja apie vargingai bei primityviškai gyvenančius Lietuvos valstiečius: „Ieškodamas savo sūnui žmonos, jis (valstietis) visiškai nepaiso turto bei gražumo; jam terūpi, kad jaunoji būtų sveika ir suaugusi, nes jis mano, jog ji, būdama tokia, jau turinti pakankamai kraičio"[1]).

Turto teisės atžvilgiu moteris šiame laikotarpyje dar neveiksni, nes su nelaisvosiomis vedybomis organiškai yra susijusi moters teisinė priklausomybė nuo vyro turto. Ilgainiui, perėjus galutinai prie žemės ūkio ir šeimoms pradėjus krauti savo turtą, vedybų turto teisė pereina į antrąjį laikotarpį.

II-sis laikotarpis. Tatai yra laisvųjų vedybų laikotarpis. Jo subjektyvinis pagrindas yra vyro ir moters interesų kova. Šiame laikotarpy, ypačiai pirmoje jo pusėje, moters pagalbos reikšmė, didinant turtus, vis didėja. Todel ištekant jaunajai pridera kraitis ne tik kaip dovana, bet ir kaip atlyginimas, — tiesa, vien tik papročių reikalaujamas, — už jos nudirbtą tėvo namuose darbą. Įžengdama į vyro šeimą, moteris randa jau daug sukrauto turto, kuris įgytas be jos pagalbos. Tačiau jos atnešamas kraitis paprastai negali lygintis su tomis bendrojo turto dalimis, kurios pridera kitiems vyro šeimos nariams. Todel jai,

---

1) Purickis: „Litauen".

savaime suprantama, ir negali būti suteikiamos tos pat teisės, kaip kad kitiems šios šeimos nariams. Naujoje vyro šeimoje, kur ji taip pat turi dirbti, ji negali drauge su kitais naudotis šeimos turtu. Vyro šeima, žinoma, stengėsi pasisavinti jos turtą, kuris anais laikais kartais būdavo gan didelis. Tačiau moters, o taip pat jos šeimos interesas buvo, kaip galima, šį turtą apsaugoti, kad jis ir persiskyrus ar bevaikei mirus nežūtų. Išeitis iš šios padėties tegalima buvo rasti laisvosiose vedybose, kuriose moteris visų pirma lieka nepriklausoma turto teisės atžvilgiu. Šiame laikotarpy moteris jau gali turėti turtą, tačiau tik savo, o ne vyro šeimoje. Vyro šeimai ji teisiškai pasilieka svetima. Tuo tarpu dar nėra turto bendrumo, o veikia turto atskirumo principas. Moters turto padėtį vedybose nustato jos viešpačio ir vyro sudarytoji sutartis.

Dabar prieiname trečiąjį laikotarpį, būtent, rašytinių šaltinių laikotarpį. Šie rašytiniai šaltiniai, ypač Statutas, vedybų turto teisės atžvilgiu nustato ištisą eilę taisyklių, tvarkančių vyro ir žmonos turto santykius.

III-sis laikotarpis. Šis laikotarpis užima mano rašinyje svarbiausią vietą, nes jame jau matome tikrai išsiplėtojusią vedybų turto teisę.

Del labiau išsiplėtojusio kapitalistinio ūkio moters, kaip darbo jėgos, reikšmė šiame laikotarpyje mažėja, ir tuo pat didėja vedybose turto reikšmė. Tik turtas laiduoja jai (moteriai) garbingą vietą vyro šeimoje, tik jis „suteikia jai turto svorį šioje šeimoj"[2]).

Išsiplėtojęs antrajame laikotarpyje moters turto savarankiškumas josios šeimoje, žengiant pirmyn civilizacijai ir vis daugiau įrstant šeimos turto ryšiams, suteikia moteriai teisę turėti nekilnojamąjį turtą, ypač žemę. Iš karto tatai tegali eiti paveldėjimo keliu, o vėliau ir kitais būdais. Ano meto Lietuvoje nuo žemės turėjimo, be ekonominės šeimos padėties, parėjo dar ir socialinė jos padėtis, o baimė jos netekti vertė siekti tolesnį turto atskirumo principo sustiprinimą. Lietuvos Statutas ir laikosi nuosekliai šio principo.

Lietuvių teisė šiuo atveju nesutampa su vokiečių teisinėmis kategorijomis; ji (ta teisė) greičiau sutinka su dotaline romėnų sistema. Statutas rūpinasi, kad vedybos turėtų komažiausia įtakos vyro bei žmonos turto santykiams; del turto atskirumo principo jis leidžia vyrui ir žmonai sudaryti visą eilę turto teisės pobūdžio obligatorinių santykių[3]). Statutas griežtai skiria vyro bei žmonos santykius objektyviniuose vedybų turto teisės elementuose: nuosavybėje, valdyme, teisėje įsakyti (Verfügung) ir atsakomybėje (Huftung). Vedybų turto teisės atžvilgiu Statutas laiko vyrą ir žmoną svetimais ir todel leidžia jiems tarp savęs

---

[2]) Maksas Veberis. 206 p.
[3]) Wieland'as 321 p.

sudaryti įvairių teisės sutarčių, kur jose jie santykiauja kaip skolintojas ir skolininkas.

Be to, šiame laikotarpyje iškyla dar ištisa eilė svarbių veiksnių. Visų pirma, čia turima galvoje naujai susidariusios šeimos interesai ir del krikščionybės bei civilizacijos kaskart daugiau įsigalinti bendrojo vyro ir žmonos gyvenimo mintis, kas pagaliau ir turto santykiuose privedė prie communio ad onera vitae ferenda minties. Toliau tenka nurodyti į ano laiko politinius įvykius — nuolatinius karus, kurie reikalavo vien tik vyrų. Pagaliau, svarbus veiksnys buvo ir ekonominės sąlygos: — del prastos žemės ūkio konjunktūros buvo stengiamasi padaryti ūkį ko pelningesnį ir geresnį[4]). Visi šie sužymėti veiksniai reikalaute reikalavo sušvelninti turto atskirumo principo griežtumą ir, kiek galima, siekti turto bendrumą.

Lietuvių teisė, kuria pirmajame laikotarpyje moteris atiduodama visiškai vyro valdžiai, o antrajame — vyras ir žmona laikomi nepriklausomais ir yra lygiai traktuojami trečiajame laikotarpyje, buvo dar permažai išsiplėtojusi, kad sugebėtų turto bendrumo principą suderinti su vyro bei žmonos turto teisės laisvės principu. Šio laikotarpio teisėje tebuvo kai kada bandyta sulaužyti „vnesenie"[5]) ir „veno — kraičiu"[6]) turto atskirumo principą; tuomi norėta sudaryti bendrą, naujai atsiradusios šeimos turtą. Tačiau šie bandymai nepavyko, nes „vnesenie" ir „veno" yra specialiniai teisės padarai, teskiriami ypatingiems vedybų turto kompleksams pasiekti. Tokiais, neturėjusiais visai problemai įtakos, bandymais galima laikyti trečiosios Statuto redakcijos nustatytas įgytojo vedybų metu turto bendrumas (III-V-21[7]) ir našlės valdymas ligi gyvos galvos. Statutas teleidžia moteriai naudotis naujosios šeimos turtu, tačiau nesuteikia jai teisių pačiam turtui. Jis, kaip tat aiškiai pamatysime paskiau, nesuteikia moteriai paveldėjimo teisės.

Šiems prieštaravimams išlyginti ir tolesniam Lietuvos vedybų turto teisės plėtojimuisi labai didelės reikšmės turėjo teisės leidimas vyrui ir žmonai laisvai sudaryti tarp savęs įvairius teisės aktus. Vedybų turto teisėj, kaip kad ir vedybų asmens teisėj, sutartis yra tos teisės plėtos priemonė, ir, kaip galima matyti iš įvairių ano meto aktų bei šaltinių, ši plėta eina ne secundum legem, o contra legem: faktiškai, vyro ir žmonos turtus dažniausiai valdo vienas vyras.

Vedybų turto teisėj Statutas griežtai skiria vyro ir žmonos turtus. Ilgainiui, jis nustato speciališkus turto kompleksus: „vnesenie"[8]) — moters atnešamas turtas bendrojo gyvenimo išlaidoms

---

4) Ano meto (1557) Valakų reforma.

5) Įnešimas.

6) (Kontrdavimas.) Alyginimas.

7) Pirm. rom. skaičiai rodo Lietuvos Statuto redakciją, antr. rom. skaičiai — Statuto dalį ir arabų skaičiai — straipsnį.

8) Romėnų teisės dos.

padengti, ir „venuoti“[9]) vyro turtai, — skiriami „vnesenie“ laiduoti. Statutas taip pat sutvarko našlės teisę valdyti ligi gyvos galvos ir padalinimą vedybų metu vyro bei žmonos drauge įgytojo turto. Vedybų turto teisę Statutas išžiūri IV-oj pirmosios redakcijos daly, kuri yra pavadinta: „o pohlave ženskoj i o vyprave devok“, arba lotyniškai: „De jure dotis et dotalicii“ ir V-oj antrosios ir trečiosios redakcijų daly, pavadintoj: „O odpravie, posagu y o vianie“.

Be to, daug vedybų turto teisės nuostatų užtinkama privilegijose ir Seimo sprendimuose.

Prieš pradedant smulkiau išžiūrėti materialinę vedybų teisę, tenka dar nurodyti, jog Statuto materialinė vedybų teisė teliečia Lietuvos bajorus, nes ano meto Lietuvos valstiečiai jau buvo vergai,[10]) ir todel apie materialinę vedybų teisę valstiečio, „kuris nieko negali pavadinti savu“[11]), netenka, žinoma, nė kalbėti.

B. Įnešimas.

Istorinė plėta.

Ir įnešimo istorijoje galima atskirti tris bendruosius laikotarpius. Statutas atitinkamai atskiria tris įnešimo[12]) turto kompleksus: 1) „Vypravą“[13]) — kraitį tikrąja prasme (kilnojamasis turtas); 2) „posag'ą“[14]) — kraitį pinigais ir 3) nekilnojamojo turto įnešimą (III,V—1 § 1).

„Vnesenie“[15]) — įnešimas, kaip jau aiškiai rodo ir pats pavadinimas, yra tas turtas, kurį moteris ištekėdama atsineša iš savo genties ar vėliau iš savo tėvų namų.

Antrasis rašytinių šaltinių[16]) įnešimo sąvokos terminas — „veno“ ir atitinkamas liaudies žodis — „kraitis“ — rodo mums, jog „vnesenie“ yra glaudžiai susijęs su mokesčiu už jaunąją (veno — kraičiu), kitaip tariant, tatai rodo mums, jog „vnesenie“ istoriškai išsiplėtojęs iš kontrdovanos del sumokėto už jaunąją mokesčio. Pirmajame laikotarpyje įnešimą sudaro įvairūs moteriški drabužiai ir papuošalai, kas visiškai atitinka primityvinį ūkį. Jau ir pats žodis „veno-kraitis“[17]) (pririštas) rodo kilnojamojo turto sąvoką. Tolesnėje plėtoje, trečiajame laikotarpyje,

---

[9]) Veno.

[10]) Kaip romėnų vergai.

[11]) Venecijos atstovo Lippomano pasakojimai „Litauen“ 1917.

[12]) Vnesenie, gudiškai.

[13]) Vyprava, gudiškai — kraitis.

[14]) Posag — turtas, kapitalai (Jungman. Slovnik česko—nemecky 1837).

[15]) Vnesenie — atneštas daiktas: šis žodis ypač yra vartojamas teisės šaltiniuose.

[16]) Retai tevartojamas, pavyzdžiui, IV-ajame paragrafe (priv. ter. Bielscense. (Bielsko žemes) 1501 metų.

[17]) Hanuš 77 p. ir t. t.

šis kilnojamojo turto kompleksas tėra tik viso įnešimo dalis, „vyprava“. Ši, pagal Statutą (III, V—1 § 1), apima šiuos daiktus: papuošalus, drabužius, skepetas, lovas, arklius ir t. t. Drabužiai ir papuošalai būdavo laikomi dažnai minimose liaudies dainose[18]) „margose skryniose“[19]).

Antrajame laikotarpyje įnešimas labiausia siekė užtikrinti moters padėtį jos vyro šeimoje. Juo didesnis buvo įnešimas, juo geriau buvo moteris apsaugota nuo vyro savavališkumo, pvzd: išvarydamas savo žmoną, vyras turėjo grąžinti jai įnešimą.

Šiame laikotarpyje moteris, be natūralinio ūkio „vyprav'os“, gaudavo dar ir kapitalistinio ūkio „posag'ą“ (III, V—1 § 1): grynų pinigų, aukso, sidabro lydiniuose, perlų, brangiųjų akmenų ir t. t.

Trečiajame laikotarpyje įnešimas jau yra Statuto tiksliai nustatytas. Ties šiuo man teks ilgiau sustoti. Šiame laikotarpyje tikrasis įnešimo tikslas yra moters noras sumokėti bendrojo gyvenimo išlaidas. Taip pat svarbus buvo ir antras ano meto įnešimo tikslas, būtent, sudaryti turtą naujai susidariusiai šeimai. Tuo būdu čia norima turto atskirumo principą susieti su vedybų vienybės idėja.

Įnešimą šiame laikotarpyje sudaro, be „vyprav'os“ ir „posag'o“, dar ir motinos bei tėvo nekilnojamasis turtas (III. V—1 § 1)[20]).

Tik del valstybinių politinių sumetimų įstatymas stengiasi, kiek galima, aprėžti davimą moterims kraičio nekilnojamuoju turtu. Nuolatinių karų laikais valstybei buvo ypač svarbu, kad lėnų savininkai, kuriems daugiausia teko sunkioji karo našta (karo rinkliavos—serebczyzna—mokėjimas ir dalyvavimas su žmonėmis karuose), būtų vyrai, o ne moterys. Statute randame keletą atitinkamų nuostatų. Taip, tėvų netekusi nuotaka turi gauti iš savo giminių, kaipo kraitį, vietoj jai priderančio nekilnojamojo turto jojo vertę pinigais. Tatai tinka ir mergelei ar našlei, kuri išteka už svetimšalio (I, IV-9). Tačiau praktiškai šie nuostatai dažnai nebūdavo vykdomi. Del anais laikais pinigų negausingumo giminės labai retai tegalėdavo išpirkti kraičiui paskirtą nekilnojamąjį turtą, ir tuo būdu tas turtas, kaip tatai galima nustatyti iš įvairių dokumentų, aktų bei seimo posėdžių protokolų (pvzd., pos. prot. 1551 Nr. 12, ar pos. prot. 1554 Nr. 9), pasilikdavo nuotakos kraičiu.

---

18) Neselmanas N 79 ir kit.

19) Vėlesniais šio laikotarpio laikais, kai mokestis už jaunąją labiau padidėjo, moteris gaudavo vertingesnių natūralaus ūkio produktų, pvzd., javų, o dar dažniau gyvulių (Hartknochas 178 p.). Taip, skaitome vienoje liaudies dainoje: „Kaip nuvešime dukters kraitelį? Kaip čia nuvarius dukters kaimenę? Paimk juos, broleli, pavieniui, nepalik nė vieno“.

20) Taip pat ir padovanotasis. Taip, XV amž. Did. Kunig. Aleksandras padovanojo likusiai našlaite Vilniaus Vaivados Olechnavičiaus dukteriai Jadvygai, kaipo kraitį, Tytuvėnų, Kelmės, Krakių ir kt. miestelius (Makrickas. Lietuva. 1927. Nr. 177).

Del tų pačių valstybinių-politinių sumetimų (tatai rodo pažymėjimas šioj vietoj svarbaus ūkio bei politikos atžvilgiu bona paterna), o gal, kaip liekana ankstyvesnių laikų, kai moteris, būdama ne tiek svarbi bendradarbė, turėjo ir mažiau teisių bendrajam pelnui, — Statutas stengiasi aprėžti tėvų netekusios mergelės kraitį, jei šis jos tėvų nenustatytas. „Tėvo turtas turi būti tada teismo įkainotas pinigais; vieną ketvirtadalį šios sumos gauna lygiomis dalimis dukterys, o likusias tris dalis — sūnūs, vis tiek, ar yra viena sesuo ir daug brolių ar atvirkščiai". (I. IV-7; III, V-3 § 1).

Bona materna gauna visi vaikai — sūnūs ir dukterys — lygiomis dalimis (I, IV-12)".

Įnešimo davėjai.

Statutu įnešimo davėjai yra iš eilės šie: tėvai, broliai ar seserys, giminės (Schwert und Spillmagen), globėjai, o jei nuotaka yra našlė, tai — ji pati.

Susižiedavimo metu pasižadama tam tikra sutartimi duoti įnešimą, o jungtuvių metu pasižadėtieji įnešimo objektai atiduodami jaunavedžiams.

Įstatymai, kaip kad ir romėnų teisė, nesuteikia vyrui teisės reikalauti įnešimo. Vis delto normaliai moteris turi atsinešti įnešimą bendrojo gyvenimo išlaidoms sumokėti. Statutas ir tėvų neįpareigoja skirti dukterims įnešimo, o palieka tatai jų „geram norui" (III, V-1). Tačiau tatai daryti juos įpareigoja visuomenė bei papročiai, ir Statutas mini tik vieną atvejį, kai tėvai neturi duoti savo dukteriai įnešimo, būtent, kai ji „sine consensu patris aut matris nupserit marito" (I, IV-10; III, V-8).

Teisės atžvilgiu tėvų duodamas įnešimas yra jų dovana savo dukteriai.

Kitiems įnešimo davėjams Statutas uždeda pareigą aprūpinti jaunąją įnešimu. Tik jai ištekant be jų ar valstybės įstaigų sutikimo, jie gali ir neduoti įnešimo. Teisiškai įnešimo davimas čia yra pareigos pildymas.

Įnešimo teisė.

Kadangi įnešimas yra moters skiriamas bendrojo gyvenimo išlaidoms apmokėti, tai jo teisę turi tiek vyras, tiek žmona; tačiau tos teisės yra įvairaus pobūdžio. Ir čia turime griežtai atskirti aukščiau pažymėtus tris įnešimo turto kompleksus.

1. *Vyprava* (kilnojamasis turtas).

Kadangi ją sudaro vien tik moters asmens vartojamieji daiktai, tai ji pasilieka moters nousavybe. Del suvartojimo ar atsitiktinio „vypravos" objektų žuvimo pavojaus ji (vyprava) persiskyrimo atveju apsaugojama „veno" užrašymu, paprastai tuos daiktus įkainojant (II, V-2).

2. *Posag'as* (kapitalai). Jam vyras turi bendro naudojimo teisę. Kadangi jį sudaro kilnojamasis turtas ir kapitalai, tai vyrui pridera tik quasi-ususfructus. Jis tampa šių posag'o objektų savininku. Nuosavybės netekimas atlyginamas moteriai „veno" užrašymu, tuos daiktus brangiai įkainojant (II, V-2); del šio užrašymo moteris, vedyboms iširus, atgauna savo turtą.

3. *Nekilnojamojo turto įnešimas.*

Iš principo nekilnojamasis turtas lieka moters nuosavybe ir todel jis nėra apsaugojamas „veno" užrašymu. Tik „vyras ir žmona gali drauge tuo turtu naudotis" (III, V-2 § 5). Turtą, kaip tatai matoma iš įvairių šaltinių, dažniausia valdo vyras [21]). Teisę disponuoti šiuos turtus turi vyras ir žmona drauge. Kai vedybos nutrauktos del vyro mirties, tai moters įneštas turtas lieka neaprėžta jos nuosavybe. Jeigu vedybos nutrauktos del žmonos mirties, tai jos turtas atitenka tik jos įpėdiniams — vaikams; gi žmonai mirus bevaikei, jos turtas atitenka jos giminėms. Šiuo atveju turtas tuoj grąžinamas giminėms, nes šis turtas skiriamas bendrojo gyvenimo išlaidoms padengti, o tuo tarpu žmonai mirus bevaikei šis reikalas savaime atkrinta.

Visiškai taip pat yra, kai vedybos nutraukiamos del vyro paskelbimo beteisiu (Friedloslegung) ir vedyboms iširus.

Persiskiriant nekaltai moteriai grąžinamas jos įnešimas, o kaltoji netenka jo[22]).

C. „Veno".

Teisiškai veno yra moters įnešto kilnojamojo turto apsaugojimas, susijęs su moters aprūpinimu vedybų nutraukimo atveju, o apsaugojama įkeičiant vyro dvarus. Tik šia prasme ir vartojamas Statute terminas „veno"[23]): „Opravit veno" reiškia apsaugoti moters padėtį; kartais vartojamas vienas žodis „oprava". Lotynų kalba rašytuose šaltiniuose „veno" vietoje vartojamas „reformatio".

---

[21]) Lappo p. 225 randame daug atvejų, kai bajorai valdė savo žmonų įneštus nekilnojamuosius turtus ir del jų atlikdavo karo prievoles. Statute (III, V-7) taip pat užtinkame nuostatą, kuriuo net vedę Lietuvoje svetimšaliai turi del savo žmonų įnešimo atlikti karo prievoles.

[22]) Šie Statuto nuostatai perkelti į Įst. Rinkin. X t. I d (111 str., veikęs Černigovo ir Poltavos gubernijose). Ligi 1917 m. revoliucijos įnešimas buvo žmonos nuosavybė, tačiau jį valdė ir naudojo jos vyras. Žmona neturėjo teisės be vyro sutikimo daryti jokių veiksmų, kurie užgautų jo naudojimosi teisę.

[23]) Šis klausimas turi būti atsargiai sprendžiamas. Kaip jau buvo sakyta, veno reiškė pirma mokestį už jaunąją, paskui įnešimą ir, pagaliau, moters padėties apsaugojimą iš vyro pusės. Statute „veno" yra tik šios sąvokos terminus technicus. Kiti šaltiniai painioja labai dažnai šias tris „veno" reikšmes. Šis painiojimas taip toli eina, kad, pavyzdžiui, 1501 m. Privilegium terrestre Bielscense IV str. žodį „veno" vartoja įnešimo prasme. Tačiau, kai tos pačios privilegijos autoriui tenka paminėti moters padėties apsaugojimas, tai jis, nesusipratimams išvengti, neranda kitos išeities, kaip „veno" vietoj pavartoti žodį „viano".

Moters padėties apsaugojimo pavadinimas „veno" rodo mums jo istorinę plėtą ir keitimąsi. Kaip senovės germanų teisėj aprūpinimas — Wittum — išsiplėtojo iš mokesčio už jaunąją — Wittumo — taip ir čia iš „veno" — mokesčio už jaunąją — kilo moters padėties apsaugojimas — veno. Tačiau ypatingos reikšmės veno teįgijo antrajame laikotarpyje, nors, tiesą sakant, jis tada dar nereiškė vieningos sąvokos; jo abi sudėtinės dalys — „protivku vnesenia" ir „pryvenok" — buvo, palyginti, savarankiškos. Tik trečiajame laikotarpyje šios abi dalys glaudžiau susijo.

1. *„Protivku vnesenia"*, išverčiant tiksliai, reiškia kontrįnešimą; istoriškai jis įšsiplėtojo iš mokesčio už jaunąją. Statuto metu jis yra juridiškas moters kilnojamojo turto apsaugojimas, kam ir yra skiriamas. Be „protivku vnesenia" moters kilnojamasis turtas gali žūti.

2. *„Pryvenok"* reiškia vainiko priedėlį, kitaip sakant, tatai yra dovana už žaliąjį mergelės rūtų vainikėlį, kurį jaunoji turi nusiimti.

Pirmajame laikotarpyje tatai buvo vyro dovana savo žmonai tuoj, vestuvėms įvykus. Tat buvo savotiška lietuvių „jaunavedžių ryto dovana"[24]) (Morgengabe). Ji siekė du tikslu: vieną teisinį — pripažinti moterį vedusia — ir antrą socialinį — apsaugoti moterį vedybų nutraukimo atveju. Teisiškai tat buvo vyro dovana savo žmonai. Trečiajame laikotarpyje telieka vien socialinis tikslas, kurį Statutas ir pabrėžia įstatymu, nustatančiu „pryvenok'ą" = 30 kapų skatikų tuo atveju, kai vyras neužrašė jokio turto savo žmonai (III, V—1 § 3), bei nuostatu, kuriuo našlė, kartą jau gavusi „pryvenok'ą" iš pirmojo vyro ir būdama tuo būdu jau aprūpinta, antrą kartą ištekėdama, jojo nebegauna. (III, V—16 § 1) [25]).

Statutas išoriai sujungia „protivku vnesenia" ir „pryvenok'ą" į vieną „veno" sąvoką, kurio išorinis tikslas yra apsaugoti moters įneštą kilnojamąjį turtą, o vidujinis — aprūpinti moterį vedybas nutraukus. Tačiau iš vidaus jis vis delto atskiria abi „veno" dalis, ir tatai ypač pasireiškia, nustatant šių dalių tikslą ir su jomis susijusias teises vedybų nutraukimo atveju.

Veno davimas.

Statutas nustato, kad kiekvienas, kas aprūpina jaunąją įnešimu, turi taip pat rūpintis ir jos „veno". (III, V—1 § 1). Tuo reikalu įnešimo davėjas prieš jungtuves sudaro sutartį su jaunikiu. Ši sutartis, kad galiotų, turėjo būti sudaryta raštu, paties jauni-

---

[24]) Kai kurie žymūs mokslininkai, kaip Philips (Raštai T. I. 45 p.) Merkel ir kiti mano, jog vokiečių „Morgengabe" (ryto dovana) esąs sudarytas iš vokiečių kalbos žodžio „Gabe" (dovana) ir lietuvių kalbos žodžio „merga". Tuo šie mokslininkai įrodo, jog „Morgengabe" (ryto dovana) esąs mokestis už skaistybę (Sröder T. I. 110 p.).

[25]) Čia „pryvenok" turi ir pretium virginitatis pėdsakų.

kio pasirašyta ir liudytojų užantspauduota. Ją jaunikis, pirmiau įkainojęs jaunosios įnešamą kilnojamąjį turtą, užrašydavo savo būsimajai žmonai jos veno. Paprastą ir tikrą kilnojamojo turto vertę sudarė „protivku vnesenia". Aukštesnis įkainojimas to, ką vyras gavo, o kartais to įkainojimo pinigų priedas ir buvo „pryvenok".

Prisilaikydamas pagrindinių savo turto teisės principų, Statutas taip pat normuoja užrašomo „veno" pinigų sumų didumą. Šių sumų didumas neturi pranešti jaunikio įkainoto nekilnojamojo turto vertės trečdalio. Didesnės sumos užrašymas negalioja. Jei šis trečdalis būtų per mažas „veno" užrašyti, tai įnešimo davėjas turi už šį nepriteklį nupirkti nekilnojamojo turto ir duoti jį jaunajai įnešti (I, IV—1; III, V—2).

„Veno" sutartis uždeda vyrui tik asmens skolą „veno" sumos. Tačiau, kadangi ši skola turėjo apsaugoti žmonos padėtį, tai jai buvo suteikiama įkeitimo teisė, ir ji buvo įrašoma į atitinkamas viešas valstybės knygas. Čia turima galvoje ir „paveldėtieji" ir „įgytieji" turtai: „bona eius haereditaria aut obligatoria... et super eisdem bonis priori inscriptione uxor eius habuerit reformationem dotis (veno) (I, IV—11[26]). Įkeičiamas buvo ar visas nekilnojamasis turtas ar tik tam tikras, kartais net vienas dvaras ar jo dalis[72]).

Tuo pat laiku jaunikis atskiru aktu pasižadėdavo pateikti „veno" sutartį artimiausiam po savo jungtuvių (kai jis jau gavo įnešimą) posėdžiui to žemės teismo, kurio apygardoj buvo jo nekilnojamasis turtas, ir pasirūpinti, kad toji sutartis būtų pripažinta bei įrašyta į atitinkamas žemės knygas. Jei jaunikis yra gavęs įnešimą dar jungtuvėms neįvykus, tai įstatymai įsako tuojau pateikti „veno" sutartį miesto teismui, o į knygas veno — sutartį gali įrašydinti jau po jungtuvių ir įnešimo davėjas (III, V—1 ir 2). Jei vyras miršta, neįrašęs sutarties į knygas, tai pati žmona gali tat atlikti. Šiuo atveju ji turi įrodyti sutarties tikrumą liudytojais — antspauduotojais bei savo priesaika. Liudytojams - antspauduotojams mirus, pakanka jos (našlės) priesaikos. Jei miršta vyras ir žmona, neįrašę „veno" sutarties, tai žmonos įpėdiniai turi teisę tat atlikti (III, V—1 § 1 ir 2).

Įrašius „veno" sutartį į knygas, žmona įgyja įkaito teisę pažymėtam „veno" sutartyje vyro nekilnojamajam turtui — vadinamajam „venuotam" turtui. Ši „veno" įkaito teisė, be kai kurių nesvarbių skirtumų, sutampa su bendra „Zastav'o"[27]) teise.

Lietuvos Statutas daugiausia pažįsta įkaitą.[28]) Skolintojui suteikiama teisė naudotis įkeistu turtu, nekeičiant tačiau nuosa-

---

[26]) Tas pat ir Horodlės 1413 metų privilegijos VII str.

[27]) 1566 2. 20. teismo aktu Kuril'is Tur'as užrašė savo žmonai „veno" 600 auksinų (zloty), kaip visų jo Lietuvos dvarų trečdalis. Lappo, 168 p.

[27]) Įkeitimo.

[28]) Panašiai, kaip kad ir senovės vokiečių žemės įkaito teisės „alte Satzung" Hibneris 369 p.

vybės santykių. Laiku neišpirktas turtas lieka skolintojo nuosavybe (Verfalpfand). Todel ir galima buvo apeiti griežtą uždraudimą parduoti nekilnojamąjį turtą.

Lietuvos žemės savininkai tegalėjo laisvai „bonorum suorum tertiam partem alienare, donare, vendere et ad usus beneplacitos convertere" (I,I—16). Nesilaikymas šio nuostato naikino visą aktą. Tačiau, kad galima būtų apeiti šį nuostatą tuo atveju, kai yra būtinas ūkio reikalas, toji pat Statuto redakcija leido likusius du nekilnojamojo turto trečdaliu „impignorare", tiktai „in tanta summa, quantam partes ipse valeant" (I,I—17). Trečiosios redakcijos metu po „zastav'u" labai dažnai buvo slepiamas pirkimas, ir daug nekilnojamųjų turtų buvo tuo būdu perleidžiama ir įgyjama. Ši redakcija jau mini du nekilnojamųjų turtų pardavimo būdu, kurie stovi greta vienas antro: „viecznym obyczaiem"[29]) — galutinis perleidimas parduodant. ir „zastavnym obyczaiem"[30]) — perleidimas įkeičiant. (III,VI, — 2 § 1). Teoretiškai, šis įgijimas nebuvo visai tikras, nes pirkėjas — skolintojas stovėjo žemiau, nekaip kad kiti tretieji asmens geresnių teisių subjektai[31]). Be to, atitinkamų teisių giminės galėjo kiekvienu metu vykdyti savo išpirkimo teisę. Tačiau praktiškai šis įgijimas buvo visiškai tikras, nes jei skolininkas laiku skolos nesumokėdavo, o giminės per metus nepasinaudodavo savo išpirkimo teise (kas labai dažnai atsitikdavo del pinigų stokos), tai turtas tuoj atitekdavo skolintojui, „tunc obligatorio cedit in perpetuum" (I,X—8).

Žmona, kaip skolintoja, neturi teisės naudotis „venuotais" dvarais, nes „veno" nėra paskola, o tėra skiriamo bendrojo gyvenimo išlaidoms padengti įnešimo apsaugojimas. Kadangi ji neturi naudojimo teisės, tai įstatymai griebiasi griežtesnių priemonių: jie draudžia „perleisti bet kurią „venuotų" turtų teisę" (III,V—17). Jei vyras (ūkio reikalais) vis delto tatai padarytų, tai žmona turėtų pirmenybę prieš visus vyro skolintojus (I,V—11).

Vedybų metu vyras turi „venuotų" dvarų nuosavybės, valdymo ir naudjimosi teises. Disponuoti (Verfügungsrecht) gali tik vyras ir žmona drauge.[32]) Svarbius aktus darant, pvzd., perleidžiant nuosavybės teises, piktam naudojimui išvengti, nepakanka moters įgaliojimo; ji turi pati dalyvauti darant tokius aktus (III,V—17). Mažiau svarbius aktus darant, pavzd., įskolinant turtą ūkio reikalams, vyras gali ir pats sutartis daryti; tačiau moters teisės šiuo atveju lieka neliečiamos (I,V—11). Atsakomybės santykiai (Haftungsverhältnisse) yra tokie: „Venuotieji" turtai neatsako už

[29]) Amžinas būdas.

[30]) Žastav'o būdas.

[31]) Savininkas galėjo, pavyzdžiui, neatsižiūrėdamas į skolintojo teises, perduoti bet kam savo dvarą nuosavybėn. (III,VII—4 § 2).

[32]) Įstat. rink. X t. I d. 111 str. Černigovo ir Poltavos gubernijoms: nekilnojamasis vyro turtas, kuriuo apsaugojamas žmonos kraitis (veno), negali būti be moters sutikimo nei parduodamas nei įskolintas.

vyro skolas (net ir už nusikaltimus). Įstatymai eina dar toliau ir nustato: jei vyras padaro žalos bet kuriam jo valdomų „venuotų“ dvarų, tai šis dvaras turi būti tik forum loci. Atsako tokiu atveju jo privatinis dvaras, jo kilnojamasis turtas ir jo asmuo (III,V,18). Tačiau už žmonos skolas „venuotieji“ turtai atsako lygiai taip, kaip ir jos pačios turtai. (III,IV—49).

Vedyboms iširus del vyro ar žmonos mirties, pasekmės „veno“ atžvilgiu yra įvairios, žiūrint, kas anksčiau mirė, — vyras ar žmona.

Pirmuoju atveju visų redakcijų Statutas nustato trumpai šitaip: jei žmona buvo „venuota“, tai, vyrui mirus, ji gauna savo veno, (I,IV—1,2 ir 6; II, V-2; III, V—2).

Tų venuotų turtų moters teisės dydį įstatymas šiaip nustato: ji turi juos savo žinioj, „jako vlasnoscią svą“, t. y., kaip savo nuosavybę. (III,V—2 § 5). Čia tačiau griežtai pasireiškia skirtumas tarp „protivku vnesenia ir privenok“. Pirmasis, būdamas už įnešimą atlyginimas (kontrdavimas), vyrui mirus, lieka, del savo aukščiau pažymėto įkaito pobūdžio, našlės nuosavybe. Ji gali su juo pasielgti, kaip jai patinka, gali jį teisėtai parduoti ir užrašyti. Tačiau, turint galvoje, jog našlė įgijo savo „venuotus“ dvarus ne „vieczným obyczaiem“[33]), o „zastavnym obyczaiem[34]), tai vyro įpėdiniai turi teisę išpirkti tą turtą iš asmens, kuriam našlė jį buvo pardavus (II,V—2; III,V—2).

Kai del pryvenok'o, tai našlė teturi teisę naudotis juo iki gyvos galvos (II,V—2), nes tat tebuvo vyro dovana, o ne atlyginimas. Ji todel negali laisvai jo disponuoti, tokie jos aktai neturėtų galios. 1676 metų seimo posėdis nustatė, kad įpėdiniai, pasinaudodami savo išpirkimo teise, neturi grąžinti „pryvenok'o“ „veno“ pirkėjui.

Pačios našlės atžvilgiu, vyro įpėdiniai neturi išpirkimo teisės venuotiems turtams, išskyrus tuos atvejus, kai ji išteka antrą kartą. Šiuo atveju jos vaikai, ir tik jie, o ne kiti vyro įpėdiniai, gali užmokėję jai visą „veno“ sumą, o taip pat ir „pryvenok'ą, išpirkti „venuotus“ turtus. Įstatymai tatai vadina „vyvenovat“ — išvenuoti, lotyniškame Statuto vertime — eximere (I, IV—6; II,V—2; III,V—2).

Ištekėdama antrą kartą, našlė dviem išimtiniais atvejais netenka savo „veno“, net vyro įpėdiniams jo neišpirkus. Tatai yra bausmė ir taikoma tada, kai našlė, nelaukdama šešių mėnesių po vyro mirties, išteka ir tuo būdu peržengia laukiamąjį periodą[35]) (III,V—13) ir tada, kai bajorų kilmės našlė išteka už paprastojo luomo žmogaus. (III,V—12).

Našlei mirus, „protivku vnesenia“ paveldi jos įpėdiniai, o pryvenok'ą — vyro įpėdiniai.

---

[33]) „Amžinas būdas“, galutinis pardavimas.
[34]) Zastav'o būdas.
[35]) Tą pat nustato Įstat. rinkin. Černigovo ir Poltavos gubernijoms.

Žmonai anksčiau mirus, „venuoti“ turtai atitenka tik josios įpėdiniams, o ne našliui, nes pagrindiniais Lietuvos vedybų turto teisės principais vyras ir žmona nepaveldi vienas antrojo turto. Tačiau našlys galėjo išpirkti šiuos turtus iš jos įpėdinių, sumokėdamas jiems veno sumą. Vaikams jis turėjo šiuo atveju mokėti visą veno sumą, o kitiems įpėdiniams tik „protivku vnesenia“ be „pryvenok'o“. Šis, būdamas vyro dovana, nėsant vaikų, atitenka vėl vyrui. (III,V—19).

Vedyboms iširus del vyro paskelbimo beteisiu (už įstatymų), (Friedloslegung), pasekmės veno atžvilgiu yra tos pat, kaip kad ir vedyboms iširus del mirties (III,V—11).

Persiskiriant „veno“ likimas būna įvairus, žiūrint šių sąlygų[36]) (III,V—20—22):

1. Jei nei vyras, nei žmona nepripažinti kalti, tai jiems persiskiriant grįžta tie patys turto santykiai, kurie buvo prieš vedybas; vadinasi, žmona gauna arba „posag'ą“ ir „vypravą“, arba „protivku vnesenia“ sumą, bet ne „pryvenok'ą“.

2. Jei vyras pripažintas kaltas, tai jis turi grąžinti žmonai jos įnešimą: „vypravą“, o taip pat ir „posag'ą“; be to, ji gauna ir savo „veno“: ar „venuotus“ turtus ar „veno“ sumą.

3. Jei žmona pripažinta kalta, tai netenka savo įnešimo; vadinasi, nei „posag'o, nei „veno“.

4. Jei tiek vyras, tiek žmona pripažinti kalti, tai iš kiekvieno jų, kaip bausmė, atimama didžiojo kunigaikščio naudai pusė turto; antrąją pusę jie tegauna naudotis iki gyvos galvos. Toks pat yra ir „venuotų“ turtų likimas.

D. Teisė naudotis iki gyvos galvos.

Statutas atskiria „venovana žona“ („veno“ aprūpintą žmoną) ir „nievenovana žona“ (neaprūpintą „veno“).

Pirmuoju atveju įstatymai jokių būdų nenumato našlės padėčiai apsaugoti, nes ji pakankamai apsaugota „veno“ užrašymu. Visų trijų redakcijų Statutas tenustato, kad „venuotoji“ žmona, vyrui mirus, gauna savo „veno“, (I, IV-1, 2 ir 6; II, V-2; III, V-2).

Antruoju atveju Statutas stengiasi, kiek galima, apsaugoti „nevenuotosios“ našlės padėtį. Žmona gali likti „nevenuota“ del dviejų priežasčių: visų pirma, kai įnešimo davėjas tuo nepasirūpino. Tada, vyrui mirus, žmona netenka savo posag'o, kad ir del didelės pinigų sumos klausimas eitų (III, V-2 § 3).[37]) Kaip kompensaciją, ji, ištekėdama antrą kartą, gauna iš vyro įpėdinių, jei tik ji pati beturtė, teisėtą privenok'ą — 30 kapų skatikų (III,

---

[36]) Tą pat, su nedidelėmis išimtimis ketvirtam atvejui, nustato Černigovo ir Poltavos gubernijoms Įst. Rink. X. t. 1 d. 118 str. p. 1—4.

[37]) Tas pats veikia ir Černigovo bei Poltavos gubernijose. (Įst. rink. X t. 1 d. 1157 II str.).

V-1). Kol vyras gyvas, žmona turi grynai asmens teisę reikalauti iš jo, kad jis ją venuotų (III, V-1 § 3—4).

Žmona gali likti „nevenuota“ ir tada, kai ji ištekėdama nieko neįnešė. Kadangi vyras ir žmona nepaveldėjo vienas antro, kas visiškai atitinka turto atskirumo principą, tai tokia „nevenuota našlė dažnai likdavo labai vargingoje padėty, ir teisingumas reikalavo, kad įstatymai griebtųsi tam tikrų priemonių. Šiuo reikalu, neužgaudamas tačiau turto atskirumo principo, Statutas, tikrųjų vedybų idėjos vedamas, nustatė našlei teisę naudotis iki gyvos galvos.

Tuo būdu, našlė gavo teisę iki gyvos galvos naudotis tam tikra vyro palikta dalimi, kad galėtų save aprūpinti. Ūkiškai, o ne teisiškai galvojant, ši teisė jau kiek užgauna turto atskirumo principą.

Teisiškai Statutas šitą teisę konstruuoja gana savotiškai: tat nėra teisė vyro paliktam turtui, o tik teisė gauti iš jo įpėdinių palikimo dalį. Statutas čia pagrindinę mintį yra priėmęs iš „Ruskaja Pravda“.[38]) „Kai žmona del vyro mirties lieka našlė, tai gauna vieną dalį (iš jos vaikų imama viena dalis)[39]), o vyro palikimo ji neturi gauti“. Panašiai nustato ir Statutas: „Si autem (vidua) fuerit non dotata (nevenuota) a marito suo: tunc accipit aqualem partem a pueris perfectae aetatis in omnibus thesauris et bonis mobilibus et immobilibus“. (I, IV-1).

Šios dalies dydis pareina nuo įpėdinių skaičiaus. Našlė gauna lygią dalį, kaip kad ir kiti įpėdiniai. Jei ji bevaikė ar turi tik vieną vaiką (sūnų), tai gauna vieną trečdalį viso vyro palikimo. Čia aiškiai matomas teisės naudotis iki gyvos galvos tikslas, būtent, našlės aprūpinimas, nes ji neturi vaikų, kurie ja rūpintųsi, arba turi tik vienui vieną. (I, IV-2 ir 6). Šios teisės tikslas aiškėja dar iš to, kad ji tesuteikiama našlei, o ne našliui. Našlį įstatymai laiko ūkiškai daug stipresniu už moterį ir todel nemato reikalo juoju rūpintis.

Dabar reikia išžiūrėti juridinį šios teisės naudotis iki gyvos galvos pobūdį.

Našlės dalis atiduodama jai naudotis iki gyvos galvos. Statutu, ji turi ją „sedeti“ — turėti, joje „meškati“ — gyventi ir ją „deržati“ — valdyti ir naudotis. Šios dalies savininkai yra vyro įpėdiniai, ir todel Statutas griežtai reikalauja, kad valdymas būtų tvarkingas: „našlė neturi nieko iš šio turto pražudyti (III, V-16 § 2); ji turi tiksliai ir tvarkingai eiti visas viešas pareigas, susijusias su šiuo turtu (III, V-2). Disponuoti (Verfügungsrecht) šį turtą ji tegali tiek, kiek tatai reikalauja tvarkingas valdymas. Tačiau visa, ką ji daro, turi būti būtinai reikalinga, ir neturi paliesti pačios substancijos.

Kad našlė būtų apsaugota nuo piktos valios darbų, kurie

---

38) III-čios redakcijos 123 str.

39) Šitą sakinį ypatingai pabrėžia Roškovas 281 pusl.

gali visiškai panaikinti teisės naudotis iki gyvos galvos pagrindinį tikslą. Statutas aiškiai nustato, jog niekas, net vaikai, negali „eam de portione ipsa movere".

Teisė naudotis iki gyvos galvos tegali išnykti del dviejų priežasčių: našlei mirus, ar jai antrą kartą ištekėjus. Abiem atvejais teisės naudotis iki gyvos galvos tikslas savaime atkrinta. Našlės dalis lieka vyro įpėdinių nuosavybė (I, IV-2, 3 ir 6). Tik antruoju atveju jie turi duoti našlei teisėtą „privenok'ą"—30 kapų skatikų ar tos pačios vertės kitą turtą. Tatai nustatyta todel, kad antrą kartą ji neištekėtų visiškai beturtė ir neliktų tuo būdu nevenuota.

E. Vedybų metu įgytasis turtas (Vorschlag).

Statutu (III, V-21 § 1 ir 2) tai yra tas turtas, kuris buvo įgytas neturtingų vyro ir žmonos bendru triūsu. Neturtas vedant yra būtina to turto sąlyga[40]).

Teisiškai tas turtas yra vyro ir žmonos bendra nuosavybė. Tačiau, abiem gyviem tebėsant, tik vyras tegali šį turtą disponuoti (Verfügungsrecht) tiek inter vivos, tiek mortis causa (III, V-21 § 21). Vyrui ar žmonai mirus, šio turto bendrumas pasireiškia tada, kai vyras nėra ko nors del šio turto įsakęs. Šis bendrumas laiduoja tiek vyrui, tiek žmonai to turto dalį, nes kiekvienas jų atitinkamai savo jėgoms dirbo, įgydamas šį turtą.

Teisė šio turto daliai yra daiktinė, o ne paveldėjimo teisė. Našlei ši dalis pridera teisėtai ir turi tikslą ją aprūpinti. Kai esama įpėdinių (III, V—21), našlė gauna vieną to turto trečdalį, o našlys du trečdaliu; likusią dalį paveldi vaikai. Jei vedusieji neturi vaikų, tai našlys arba našlė gauna visą šį turtą. Jiem mirus, šio turto bendrumas pasireiškia griežčiau: viena pusė palikimo atitenka vyro, o antra — žmonos įpėdiniams.

Vyro ir žmonos ar jaunikio ir nuotakos sutartis, o taip pat vienašalis vyro įsakymas vedybų metu galėjo kitaip normuoti šio turto padalinimą.

F. Vyro ir žmonos asmens turtas.

a) Vyro asmens turtas.

Susipažinę su tais turto kompleksais, kuriuose aiškesnis yra vedybinis bendrumas, išžiūrėsime tuos didesnius turto kompleksus, kuriuose daugiau pasireiškia turto atskirumo principas. Vyro asmens turtas yra kilnojamasis bei nekilnojamasis turtas. Pirmasis yra asmens vartojimo daiktai, k.a.; drabužiai, ginklai, arkliai, o taip pat ir pinigai, prie kurių priskiriamas ir žmonos

---

[40]) Turtingiems vyrui ir žmonai, kurie gyveno iš savo turto įplaukų ir nesivertė darbu, šis turto teisės institutas nebuvo taikomas.

posag'as. Šie daiktai mūsų šaltinių metu, bendrai, didelės reikšmės neturėjo, nes dar nebuvo sutaupytų labai didelių turtų. Užtat labai didelę reikšmę turėjo nekilnojamieji turtai, ypač dvarai, nes jie buvo vyro ir jo įpėdinių politinės bei socialinės padėties pagrindas. Statutas žinojo šiuos dvarus: „tėvo, motinos, ištarnautus, pirktus ar šiaip įgytus" (III, VII 1 § 1). Svarbiausieji buvo tėvo ir motinos dvarai. Sūnus gaudavo juos iš savo tėvų, ar šiems gyviems tebėsant, ar kaip jųjų palikimą. Šaltiniuose dažnai kalbama apie „filii sequestrati seu divisi (I, 1—4)".

Sūnums vedant, tėvai duodavo jiems vieną ar daugiau dvarų arba dvaro dalį, kad jie galėtų „venuoti" žmoną ar politiškai veikti, nes tatai Lietuvoje buvo susiję su žemės turėjimu. Lappo[41]) mini visą eilę panašių teismo aktų. Štai keli pavyzdžiai: Žemaičių krašto teismo 1573 m. gruodžio mėn. 6 d. aktu Melchioras Šemetas gauna iš savo tėvo Vaitiekaus daug dvarų Minsko, Ukmergės, Kauno, Slonimo ir Oršos apskrityse. Kitu to paties teismo 1585 m. gegužės m. 12 d. aktu Nikalojus Bičokas gauna iš savo tėvo Avišlių dvarą. Trečiu 1596 m. liepos mėn. 3 d. aktu Urbonas Venclavavičius atiduoda savo abiem sūnum, Juozui ir Stanislovui, savo dvaro pusę.

Didelę reikšmę turėjo taip pat ir „ištarnautieji" turtai. Sūnus turėjo dažnai pavaduoti tarnyboje savo tėvą. „Habens annos decemseptem[42]) poterit patrem avincere in servicio bellico, cum eo tamen comitatu, quoqum pater servire debuisset (I, II—7). Dažnai vaikai patys tarnavo didžiojo kunigaikščio dvare: „esset et filius serviens in aula nostra" (I, II—6). Pasižymėję ar atlyginami, jie gaudavo dažnai iš didžiojo kunigaikščio vadinamuosius ištarnautus dvarus. Kartais tatai buvo dovana, kartais—lenas.

Pirktieji dvarai yra vaikų savais pinigais įgyti ar gauti už atlyginimą (pavyzd., III, VI—2 § 4).

Dvarai būdavo taip pat įgyjami keičiant, dovanojant, pasenėjimu, įkaitu, kai skola nesumokama, ir kt.

Visiems šiems kilnojamiems ir nekilnojamiems turtams, kurie buvo vyro asmens turtas, vedybos neturėjo jokios teisinės įtakos: jie buvo tik vyro nuosavybė, ir jis galėjo juos neaprėžtai disponuoti. Vyrui mirus, tie turtai atitekdavo jo įpėdiniams, jei tik jis kitaip neįsakė.

b. Žmonos asmens turtas.

Visa, kas neįėjo į įneštą turtą, ir ką moteris įgijo jau būdama ištekėjusi, buvo jos asmens turtas. Įstatymai mini šiuos žmonos asmens turto[43]) kilnojamus daiktus: grynus pinigus, si-

41) 299 p.

42) Neteisingai yra lotyniškame vertime; teisingai 18; taip pat ir originale.

43) Kazimieriaus kodeksas (IV str.) vadina šiuos kilnojamuosius turtus statki ženni — žmonos kilnojamieji turtai.

dabrą ir auksą lydiniais, perlus ir brangiuosius akmenis, papuošalus, rūbus, varinius ir alvinius indus, arklius, ratus bei jiems priderančias dalis, įvairius namų ruošos dalykus (III, V—14).

Didesnę reikšmę turėjo kilnojamieji turtai: tėvo, motinos, paveldėti, pirkti, šiaip įgyti, k.a.: paveldint, keičiant, dovanojant, įkaitu del skolos nesumokėjimo (III, VII—18 § 3). Žmona galėjo, kaip ir vyras, įvairiais teismo aktais arba, kaip įstatymai sako, „vszelkim pravem svym"—bet kuriuo būdu — įgyti kilnojamuosius bei nekilnojamuosius turtus.

Teisiškai, žmonos asmens turtas yra jos visiška, neaprėžta nuosavybė. Ji gali tą turtą neaprėžtai disponuoti, taigi, gali taip pat ir kitam perleisti. To turto įplaukos didina jos kilnojamuosius turtus. Jos asmens turtas atsako už josios skolas. Jai mirus, jos turtas atitenka jos įpėdiniams, o ne vyrui, jei tik ji kitaip nebuvo įsakiusi[44]).

G. Teisės aktai tarp vyro bei žmonos.

Kaip jau aukščiau pasakyta, lietuvių vyras ir žmona del turto atskirumo principo teisiškai yra lyg visai svetimi asmens „jako i každy obcy" (III, V-2 § 3). Jiedviem sudarant tarp savęs įvairius teisės aktus, Statutas visiškai nekreipia dėmesio į tai, kad juodu yra vedę. Čia nėra vedybų turto teisės momentų. Vyras ir žmona yra paprasti kontragentai, ir įvairūs teisės aktai sudaro tarp jų vien tiktai visą eilę obligatorinių santykių.

Apie šių aktų (sutarčių) reikšmę lietuvių materialinės vedybos turto teisės plėtai jau buvo kalbėta aukščiau: šios, vedybų metu sudarytos sutartys (jos yra skirtinos nuo tų, kurios buvo sudarytos prieš vedybas ir rėmėsi vedybų turto teise), paprastai buvo priešingos turto atskirumo teisei; jos pakeitė ją ir sudarė, pagaliau, tikrą sutarčių vedybų turto teisę. Čia skirtini teisės aktai inter vivos ir mortis causa.

a) Teisės aktai inter vivos.

Vyras ir žmona gali vienas antram parduoti ir dovanoti savo turto dalis; tat mums liudija daug įvairių teismo aktų. Tik del tam tikrų valstybinių-politinių sumetimų įstatymai aprėžia nekilnojamojo turto dovanojimą žmonai ligi vyro žemės „laisvojo" trečdalio. Jei šis trečdalis jau pirmiau buvo užrašytas žmonai, kaip „veno", tai jį dovanoti įstatymai draudžia. Priešingai, moteris del tų pačių valstybinių-politinių sumetimų gali laisvai visas savo žemes padovanoti vyrui. Tačiau, kad būtų patenkintas žmonos šeimos noras — šiuos turtus sau pasilikti, — įstatymai apsunkina panašų dovanojimą visa eile formalumų ir, be to, laiduoja žmonos šeimai išpirkimo teisę.

[44]) Taip, Vaivadienė Hlebovičienė atidavė savo dvarus Tytavėnuose savo vaikaitei, kunigaikštienei Onai Sapiehienei. (Makrickas: „Lietuva" 1927 m. Nr. 177).

Apie kilnojamojo turto dovanojimą Statute pasakyta: „de rebus mobilibus ex gratia specialiter dare (I, IV-4)“ ir tatai neaprėžtai yra leidžiama.

Vyras ir žmona gali taip pat laisvai pavesti vienas antram savo asmens turtus valdyti. Teismo aktai rodo, jog dažniausiai vyras valdė žmonos turtus, kaip jos įgaliotinis. Juodu (vyras ir žmona) gali laisvai vienas už antrą įsiskolinti ir laiduoti; laiduotojas atsako taip pat ir savo turtu.

Be to, vyras ir žmona gali įvairiais teisės aktais — dažniausiai pirkimo ir dovanojimo aktais — bet kuriuos turtus bendrai įgyti ir parduoti. Juodu yra tada, kaip tat vadina Statutas, consortes (siabrove)[45]). Bendrieji turtai yra jųdviejų bendra nuosavybė pro partibus indivisis. Panašių teismo aktų randame gana daug[46]).

Ir lenų aktuose žmona yra dažnai minima, pavyzdžiui, akte[47]), kuriuo didysis kunigaikštis Zigmantas Augustas „atiduoda amžinai su teisėmis Putiklovičių kaimą Polocko burmistrui ir jo žmonai“. Tačiau, kad žemės įgijimas būtų moteriai, del jau pažymėtų valstybinių-politinių sumetimų, apsunkintas, Statutas vienkart nustato, jog vien žmonos vardo paminėjimo pirkimo akte napakanka, o turi būti tiksliai nurodytas tiek vyro, tiek žmonos įgijimo būdas (titulus). Be to, reikalaujama, kad, pavyzdžiui, perkant žemę, būtų įsakmiai nurodyta akte, jog moteris tikrai dalyvauja savais pinigais (III, VII-17). Jei žmona negalėdavo tiksliai įrodyti savo nuosavybės teisių, tai bendrai įgytieji, o ypač vyro valdomieji turtai buvo laikomi vyro nuosavybe[48]).

Vyras ir žmona gali taip pat įvairiais teisės aktais drauge pasižadėti. Del šių pasižadėjimų juodu abu atsako drauge ir solidariai, kiekvienas savo turtu. Tačiau, išvengti nuostolių, galinčių tekti žmonos turtui, įstatymai nustato, jog moteris atsako tik tada, kai ji pati yra pasirašiusi atitinkamame akte. Įstatymais, vyras ir žmona atsako drauge tik del abiejų bendrai padaryto neteisėto veiksmo[49]). (Kazimieriaus kod. 2 ir 4 str.; Stat. — I, XIII—17).

b) Teisės aktai mortis causa.

Ir mortis causa vyras ir žmona gali laisvai sudaryti su vienas antru teisės aktus. Čia turima galvoje turto perleidimas mirties atveju. Toks perleidimas buvo gana dažnai, ir Statutas net nustato, kad „žmonos asmens turtas bei jos „venuoti“ dvarai, jai

---

45) Bendrininkai, sėbrai.

46) Lappo 228 p. Nr. 45, 79 ir t.t.

47) Lappo 236 p.

48) Čia yra panašumo į romėnų teisės Mucianinę prezumpciją.

49) Tai yra todel, kad Lietuvos teisėje galiojo principas: „venu purviendus pro crimine alterius, nec uxor procrimine sui mariti (Priv. 1492 m. § 6).

mirus, atitenka jos įpėdiniams, jei tik ji nėra perleidusi jų savo vyrui". Šis perleidimas turėjo pavaduoti stokuojančią vyro paveldėjimo teisę. Galėjo būti perleidžiami kilnojamieji ir nekilnojamieji turtai. Taip, randame viename 1569 m. balandžio mėn. 16 d. teismo akte[50]), jog mirštanti ponia Petronėlė Dvoinienė, kunigaikštytė Radvilaitė, užrašo savo vyrui, Polocko vaivadai Stanislovui, Stanislovo sūnui, Dvoinai, didelę savo turto dalį: savo dvarus Lietuvoje ir Podliasijoj, auksą, sidabrą, kitą kilnojamąjį turtą ir t.t.

Kai del užrašytų nekilnojamųjų turtų, tai mirusių vyro ir žmonos įpėdiniai galėjo pasinaudoti savo išpirkimo teise našlio ar našlės atžvilgiu. Tačiau kilnojamieji turtai likdavo našlio ar našlės neaprėžta nuosavybe. Įstatymuose taip pasakyta (III, V-2): „jei našlė nenori atiduoti vyro įpėdiniams jo jai užrašytų kilnojamųjų turtų, tai jie palieka jos" (nuosavybe).

Mirus ir antram (našliui ar našlei), buvusį jam užrašytą turtą paveldi tiktai jo įpėdiniai[51]).

L. Veržbavičius

---

50) Lappo.
51) Literatūrą žiūr. „Teisės" Nr. 18.

Vaikų nusikaltėlių psichologija ir kova su jais*)

Jau XIX amžiaus pabaigoj, komplikuojantis visuomenės gyvenimui, kintant materialinėms gyvenimo sąlygoms, kada vis platesnės ir platesnės žmonių masės, be lyties ir amžiaus skirtumo, dažniau įtraukiamos į kovą del būvio, krinta į akį nuolat augantis nusikaltimų skaičius. Tokių nusikaltėlių tarpe vis žymesnė vieta tenka nepilnamečiams ir mažamečiams. Dalykas buvo tiek pribrendęs, jog be administracijos įstaigų, kurių kompetencijoj yra nusikaltėlių sekimas ir baudimas, juo susidomėjo ir mokslo žmonės.

Tyrinėjimai buvo daromi dviem linkmėm. Iš vienos pusės buvo stengiamasi pažinti pati aplinka, materialinė gyvenimo padėtis, kuriai, šiaip ar taip, tekdavo vyraująs vaidmuo nusikaltimų augimui. Antra vertus, tie patys tyrinėjimai parodė, jog vaikui nusikaltėliui labai daug įtakos turi paveldėtos iš tėvų ypatybės. Tolesni tyrinėjimai stengėsi subendrinti patį tyrimo darbą ir vesti jį lygiagrečiai. Nuo teorijos einama prie praktikos darbo, ir į tą darbą be atskirų asmenų įtraukiami vis platesni visuomenės ir vyriausybės sluoksniai. Iš eksperimentavimo stadijos pats dalykas pereina į vykdymo stadiją praktikoj.

Visuose kultūringuose kraštuose šiandien tas darbas bus jau pasistūmėjęs. Yra nemaža kraštų, kur vaikams nusikaltėliams taikomi atskiri baudžiamieji kodeksai, steigiamos ypatingos mokyklos, įvedamas priverstinis auklėjimas (Fürsorgeerziehung), amatų mokyklos, patronatai, atskiri teismai nepilnamečių ir mažamečių byloms spręsti etc. Plintant pačiam darbui ir vis daugiau įsitraukiant į jį plačiajai visuomenei, pamažu imama atsisakyti nuo penitarinio principo, vyravusio seniau. Pastaruoju laiku su dideliu pasisekimu vis plačiau vartojamas vaikų globos, jų auklėjimo principas. Čia visuomenė vadovaujasi dviem motyvais: socialinės etikos ir gerai suprastos socialinės praktikos. Apie tuos motyvus kitoj straipsnio vietoj kalbu smulkiau.

---

*) Šis straipsnis buvo spausdintas „Švietimo darbe“ (1930 m. N 2 ir 3); čia dedu kiek sutrumpinęs. *Autorius.*

Mano straipsnio uždavinys supažindinti dirbančius šioje srityje žmones su vaikų nusikaltėlių (antisocialinių) charakteristika, priežastimis, kurios verčia juos nusikalsti, ir kovos būdais, kuriais dabartinė visuomenė kovoja su vaikų nusikaltimais.

Pagrindinis bruožas visų vaikų, kuriuos mes vadiname bendru vardu — vaikai visuomenės priešai, yra visiškas nesugebėjimas prisitaikyti prie savo aplinkinės visuomenės etinių reikalavimų. Tas etinis nepajėgumas yra visiško jų sielos gyvenimo pakrikimo padarinys. Jis yra visuose tokių vaikų elgesiuos, mintyse, visoj ju ideologijoj. Jie yra antisocialiniai par excellence. Jei vaikai, valkatos arba užsidegėliai sueina kartais į konfliktą su baudžiamąja teise, tai tat įvyksta, tarytum, atsitiktinai. Antisocialiniai vaikai būtinai turi nusikalsti baudžiamos teisės nuostatams. Tie vaikai, visu pirma, pasižymi atbukusia dorove; jie neturi artimo atžvilgiu jokių aukštesnių jausmų—simpatijos, gailesčio, užuojautos ir t.t. Tie antisocialinių vaikų bruožai buvo akstinas susikurti vadinamajam *dorovinės silpnaprotystės* arba dorovinio pamišimo mokslui.

Tas mokslas įsikūrė *prieš 100 metų.* Jo įkūrėju laikomas mokslininkas Prichard, kuris tą mokslą pavadino „moral insanity". Tuo vardu, visų pirma, norima pabrėžti, kad kalbamų susirgimų atvejais sunkumo centras glūdi *ne* proto veikimo pakrikime, kuris daugiausia visai intaktiškas, o kaip tik jausmų, temperamento, įpročių ir pan. srityse.

Pirmiausia, mėginsime duoti 1) tų vaikų psichologinę charakteristiką. Paskum 2) mėginsime paaiškinti tokių vaikų elgesių priežastis ir motyvus; toliau 3) paliesime vaikų — visuomenės priešų — juridinę padėtį, ir pagaliau 4) nagrinėsime klausimą, kaip pedagoginėmis priemonėmis galima antisocialiniai vaikai veikti.

Labiausia charakteringa antisocialinių vaikų ypatybė, tur būt, bus jų šalinimasis nuo sistemingo naudingo darbo. Kai kalbama apie moralinę silpnaprotystę arba pamišimą, tai sunkumo centras turi būti žodyje *moralinė.* Todel apie dorovinę *silpnaprotystę* geriau nekalbėti. Apie silpnaprotystę, kaip apie *charakteringą* tokių vaikų ypatybę, aplamai, kalbėti netenka. Krepelino daviniais, 40% tokių vaikų pasižymi gerais proto gabumais, 40% — blogais, o 20% — vidutiniais. Kitas autorius (Birkigt), ištyręs 124 vaikus nusikaltėlius, sako, kad tarp jų maždaug 42% vidutinių gabumų, 49% — blogų ir 9% visai gabių. Tie daviniai sutampa, bent maždaug, tuo atžvilgiu, kad tokių vaikų, pasižyminčių blogais gabumais, yra 40—50%. Kiti 50—60 % — vidutinių arba net gerų proto gabumų vaikai. Remiantis Gregoro ir Voigtlaenderaitės daviniais, sunkios ir lengvos silpnaprotystės formos tokių vaikų tarpe sudaro 17%; tuo tarpu 60% iš jų yra psichopatai, 10% epileptikai bei dvasios ligoniai ir tik 13% be ypatingų iškrypimų.

Visų pirma tokių vaikų tarpe tenka patirti sistemingo darbo neigimas, juo biaurėjimasis. Jie visokiais galimais ir negalimais būdais stengiasi tokio darbo išvengti. Kartais, tiesa, jie gali laikinai dirbti uoliai ir patvariai, tačiau greit ateina reakcija ir jie vėl tampa didžiausiais tinginiais. Jau mokykloj jie pasižymi kaip apsileidėliai, dažnai vėlinasi į pamokas, arba visai neateina į mokyklą. Jeigu jie ir gali įgyti tam tikrų, sau reikalingų, žinių, tai tik tiek, kiek juos verčia jų pačių interesai ir sumanymai. Daugiausia visai nėra noro gilintis į tyrinėjamąjį dalyką, susidaryti sau eilę bendrų protavimų, žodžiu, apibrendinti ir pagilinti savo žinias. Šalia to, negalima nepastebėti, kad tokie jaunuoliai neturi gyvenimo plano ir tikslo. Jie gyvena, daugiausia, šia diena. Tuo tarpu, jie labai mėgsta sensacijas. Jų tarpe dažnai rasite karštų Main-Rido, Šerloko Cholmso gerbėjų ir apsakymų apie žmogžudžius bei kriminalinių romanų mėgėjų. Labai dažnai tarp jų nepaprastai paplitęs aistringas palinkimas lankyti kinus, žaisti bilijardą, vaikščioti po balaganus ir kitas menkos vertės pasilinksminimo vietas. Savo nenorą dirbti tokie vaikai kartais visai neslepia; jie atvirai pasisako nelankysią mokyklos, nes tai, jų nuomone, yra netikslingas laiko gaišinimas, nieko neduodąs jų ateičiai. Kiti, priešingai, motyvuoja tai ne principiniais motyvais, bet suranda šiaip įvairių priežasčių. Čia draugai netinką, čia mokytojas kimbąs, čia, pagaliau, mokykloj šalta arba drėgna esą, ir jie galį susirgti. Vietoj pagarbos sistematingam darbui, matom tokių vaikų tarpe stipriai išreikštus tuos būdo (charakterio) bruožus, kurių turi vaikai—valkatos: aistringas noras keliauti, ieškojimas nuotykių, neapibrėžtų galimumų. Ten, tolimuose ir nežinomuose kraštuose, galį jie rasti laimę, save patenkinti: ten galį jie dirbti ir rasti gyvenimo prasmę.

Šalia pažymėtų reiškinių, tokie vaikai išsiskiria savo nepaprastu neteisumu ir melagingumu. Motyvai taip elgtis būna įvairiausi. Tačiau charakteringa vis delto tai, kad tuo atveju akstinas meluoti yra visai nebūtinas reikalas paslėpti ką nors tam tikros savisaugos interesuos, išimtinais atsitikimais, su kuo mes susiduriame ir visai normalinių vaikų tarpe. Ne. Antisocialinius vaikus verčia meluoti visų pirma noras pakenkti kam nors arba pasigyrimas. Didelėj monografijoj, kuri išėjo prieš dvejus metus, prof. Lipman'o ir Paulio Plaut'o redaguotoj, antrašte: „Die Lüge in psychologischer, juristischer, pädagogischer, historischer, soziologischer, Sprach- und literaturwissensshaftlicher und entwicklungsgeschichtlicher Betrachtung“ (Melas psichologijos, filosofijos, teisės, pedagogikos, istorijos, sociologijos, kalbos ir literatūros mokslo ir evoliucijos istorijos atžvilgiu), galima rasti pakankamai literatūros ir medžiagos tuo klausimu. Tarp kita ko, ten rasit didelį skyrių, parašytą prof. Birnbaumo, kur nagrinėjamas vadinamasis patologinis melas. Birnbaumas skiria tokias patologinio melo rūšis: 1) patologinis melas del sociališkai-etinių trūkumų, 2) patologinis melas del liguisto noro

girtis, 3) patologinis melas del liguisto palinkimo fabuliacijoms (prasimanymams). Visuose tuose atsitikimuose nematome normalinių stabdžių, sulaikančių perdaug stiprų norą meluoti, nebuvimą arba susilpnėjimą. Tokiais atvejais nėra nei gėdos, nei sąžinės graužimo, nei kitų sulaikančių momentų. Tokie vaikai savo kaltės nepripažįsta ir nesigaili. Specialiai antisocialinių vaikų tarpe, šalia kitų patologinių būdo (charakterio) bruožų, užeinam tokį melagingumą, nukreiptą į eilę šiurkščių egoistinių siekimų: pasipelnymą, keršiavimą ir eilę antisocialinių veiksmų. Skirdamasis nuo fabuliacijų ir pseudologia phantastica isteriškų vaikų tarpe, antisocialinių vaikų melas pasižymi nespalvingumu, neturtingumu; jame sunku rasti papuošalų, gudrių suraizgymų, kuriais pasižymi vaikų-isterikų liguistas melas. Pastarųjų melas turi daug kūrybos elementų. Tarp tų dviejų melo rūšių toks skirtumas, kaip tarp laikraščio nepatikrintos žinutės ir istoriškojo romano, parašyto gabaus romanisto. Siekdami tikslą, toki vaikai dažnai griebiasi nepaprastų priemonių, kartais gaudami del to fiziškai nukentėti. Sakysim, vienas penkiolikos metų berniukas tyčia susižeidė sau galvą, kad priverstų motiną bėgti į vaistinę tvarstomosios medžiagos. Tuo tarpu, jai išėjus, jis tuo pasinaudojo ir apvogė ją.

Nukreiptų į aukštesnį tikslą stimulų nebuvimas nenutraukiama gija eina per tokių vaikų mąstymą ir pojūčius. Nei artimo kančios, nei džiaugsmas, tarytum, neranda jų sieloj jokio atbalsio. Teisingumo, dorovingumo žodžiai jiems visai nereikšmingi. Nei bauginimais, nei pažadais, nei įkalbinėjimais nesiseka tokie vaikai veikti. Panašiai kaip žmogui, sergančiam persekiojimo manija, tiesiog negalima įrodyti, kad jo baimė be pamato, taip ir priešingo visuomenės nuotaikai vaiko negalima teigiamai paveikti. Jie sugriaus visus argumentus savo atkaklumu, būdo savotiškumu, savavalingumu. Man teko matyti, pilietinio karo metu Kijeve, tokių vaikų tarpe vieną trylikos metų berniuką, kilusį iš gana pasiturinčios šeimos. Ne kartą jį sugavo vagiant, ir ilgainiui atidavė į vaikų nusikaltėlių institutą. Dažnai man tekdavo su juo kalbėtis. Į visus mano įrodinėjimus jis visad atsikirsdavo maždaug kontrargumentais. Pasaulyje esą dvejopų žmonių: vieni protingi, kiti kvaili. Kvailų — daugiau, protingų — mažiau. Kvailiai, aiškino toliau berniukas, dirba ir rūpinasi savo darbo vaisiais. Tuo tarpu protingi nedirba, bet naudojasi kvailų žmonių pagamintomis gėrybėmis. Tas berniukas, įrodinėdamas, pamatuodamas savo nusistatymą, tvirtino, kad vagiant iš kvailų žmonių reikia daugiau proto turėti, negu tą kvailą darbą atliekant.

Kiti vaikai pareiškia, kad vogimas nėsąs blogas darbas, nes, tiesą kalbant, visiems reikią vienodai įvairių gėrybių turėti.

Visai suprantama, kad ten, kur dorovės ir darbo stimulų vietoj susiduriame su žemais instinktais, taurumo nebuvimu, nie-

kuomet ir nieko negalėsim teigiamai paveikti. Nėra tam reikalingų premisų.

Tačiau ne vien tuo pasižymi tokių vaikų sielos pagedimas (iškrypimas). Šalia darbo stimulų nebuvimo, šalia antisocialinės tokių vaikų ideologijos galima pastebėti, kad jie neturi tokių jausmų, kaip užuojautos, pagarbos tėvams bei auklėtojams jausmų; jų vietoj vyrauja šiurkštumas, žiaurumas visais atžvilgiais. Aš atsimenu vieną tokį vaiką, kurs jau vienuolikos — dvylikos metų taip kreipdavosi į motiną: „Duok man rublį, o jei neduosi, spirsiu tau koja į pilvą". Tokie vaikai labai pikti, greit įširsta, šoka su peiliu prie motinos, amžinai kariauja su savo aplinkos žmonėmis. Jie labai greit ir lengvai įniršta. Tokių priepuolių metu jie siaučia, tarytum, viesulas, daužo visa, kas į rankas pakliūva. Pakeltas susijaudinamumas ir nuotaikos labiliškumas (greitas pasikeitimas) taip pat yra charakteringi tokių vaikų bruožai. Be to, pažymėtina, kad jų tarpe ne retenybė tuščios garbės troškimas, noras patraukti į save kitų dėmesį; tai bruožai, su kuriais aš susidūriau, tyrinėdamas isteriškus vaikus. Jie nepripažįsta nei savo tėvų, nei mokytojų, nei vyresniųjų draugų autoriteto. Su visais jie elgiasi, kaip lygus su lygiu, pernelyg familiariškai.

Taip pat, kaip tokiems vaikams trūksta patraukimo prie visa, kas kilnu, ideališka, taip lygiai, kaip jie neturi elementarinių altruizmo jausmų, juose galima rasti išplėstų ligi aukščiausio laipsnio žemų instinktų. Palyginti jau ankstyboj jaunatvėj tokie vaikai mėgsta rūkyti, gerti svaigiuosius gėrimus, gardumynus valgyt, greitai važinėti, lytinius pojūčius. Savo geiduliams patenkinti jie reikalingi pinigų, kurių stengdamiesi įgyti, nusikalsta baudžiamajai teisei. Troškimas patirti „gyvenimo smagumų", labai apibrėžta to žodžio prasme, tokių vaikų tarpe be galo didelis. Rūkančių ir geriančių alų bei degtinę vaikų neretai galima rasti ir ne antisocialinių vaikų tarpe. Tačiau antisocialinių vaikų lytiniai nusižengimai tiesiog stebina su jais susipažinusį žmogų. Krepelinas, vienas iš žymesniųjų dabartinių psichiatrų, rašydamas apie suaugusius visuomenės priešus, nurodo, kad jie jau dešimties—dvylikos metų lytiniam gyvenime begėdžiai. Žinomas atsitikimas, kad dvylikos metų berniukas išžagino savo vienuolikos metų seserį. Kitas autorius (Stelzner) rašo apie devynerių metų berniuką psichopatą, kuris versdavo mažas mergaites apsinuoginti. Suprantama, kad dvylikos — trylikos metų mergaitės su tokiais palinkimais dažnai pakliūva į profesionalinių prostitučių eiles.

Galit įsivaizduoti, jei patiems gyvenime neteko patirti, ką tokie vaikai prasimano mokykloj ir amatininko meisterio dirbtuvėj. Mokykloj jie dažniausiai būna įvairių smulkių vagysčių ir šiaip netvarkos kaltininkai. Įvairūs nepaprasti šposai, kartais gana sąmojingi, — jų darbo vaisius. Tyčiotis, erzinti ir pamėgdžioti mokytojus bei draugus tai jų specialybė. Kitų jau-

dinimasis ir kentėjimas teikia jiems didžiausio smagumo. Siekdami savo blogų tikslų mokykloj arba amatininko dirbtuvėj, jie visa kuo naudojasi: gudrybėmis, vyliu, melu ir užsispyrimu. Dažnai šios priemonės yra tikri tokių vaikų padėjėjai ir padeda jiems blogų tikslų siekti. Suprantama, kad jie neakuratiškai lanko mokyklą, greit pameta vieną ir bėga pas kitą meisterį, palieka vieną mokslo įstaigą ir keliasi į kitą. Lygiai taip pat, kaip antisocialiniai vaikai su noru keičia vietą, ir mokyklos, ir amatininkai būna patenkinti, jeigu jiems pasiseka tokiais vaikais nusikratyti. Jie padaro ne tik didelių medžiaginių nuostolių, bet ir moralinės žalos Jie užkrečia savo elgesiu kitus, tvirkina ir dezorganizuoja. Jie negabūs dirbti ir mokytis, bet užtat genijai savo šunybių srityje. Mokykloj, lygiai kaip ir kiekvienoj kitoj aplinkoj, jie nepasiduoda nei mokytojų, nei draugų įtakai. Viena, kuo galima jie padaryti šiek tiek nepavojingi, tai griežtumas. Bet prieš pačias griežtąsias priemones jie suranda kontrpriemonių, ir kiek ilgesnį laiką jų nepakenčia nė viena normalinė mokykla. Net patys gerieji iš tokių vaikų negali būt geresni, negu jie iš tikrųjų yra! Juos amžinai stumia įsisenėjusi aistra prie to, kas bloga ir žalinga. Vienas iš tokių jaunuolių šiais žodžiais apibūdina savo vaikystę:

„Jau penkerių metų buvau piktas vaikas. Visa, kas man pakliuvo į rankas, sakysim, laikrodis, žaislai, — sulaužydavau. Dvejus metus gyvenau pas bobutę, kur pridirbau visokių šunybių. Paskum pradėjau mokytis šaltkalvystės, bet meisteris mane greit pavarė, nes aš jam viską sumušdavau. Tuo laiku aš niekad nemaniau, kad galiu būt užkluptas nusikaltimo vietoj. Matydamas kokį daiktą, kuris man patinka, tarytum girdžiu vidujinį balsą, kuris liepia man tą daiktą paimti. Tuomet aš turiu taip pasielgti, tačiau man niekuomet neateidavo į galvą, kad aš taip negaliu ir neturiu daryti.

Taip darydamas, aš niekad nesigailėdavau ir nejaučiau sąžinės graužimo. Kad galiu būti akiplėša, apie tai niekad negalvojau, nes daiktai, kuriuos matau, taip žavi, taip traukia į save... Aš skaičiau daug knygų apie žmogžudžius, norėjau tapti jūrininku, kuo toliausiai išvažiuoti, mane nuolat traukia laisvė, aš negaliu pasėdėti namie. Aš visa greit suvokdavau, tačiau ir greit užmiršdavau". (Cit. iš Krepelino Psychiatrie, VIII Aufl. IV Bnd. 2090 psl.).

Šis pavyzdys rodo, kaip blogi ir antisocialiniai instinktai pasireiškia, palyginti, dar anksti. Jau penkerių metų berniukui atsirado reikšmingų ta prasme simptomų.

Literatūroj galima dažnai rasti nurodymų, kad penkerių — šešerių metų vaikai meluoja, vagia, apgaudinėja. Tačiau palankiausias laikas, kada pradeda reikštis tie antisocialiniai palinkimai, yra, be abejo, lytinio brendimo periodas ir šiek tiek prieš tai. Todel dešimties — keturiolikos metų amžius yra ta prasme pavojingiausias. Gruhle's statistikoj, kuri apima 105 pataisos

namų auklėtinius, 19% iš viso atsitikimų skaičiaus pirmą kartą susidūrę su baudžiamąja teise dvylikos metų vaikai; 20%—turėdami penkiolika metų; visų kitų amžius kur kas mažesniais skaičiais pažymėtas. Toj trumpoj, aukščiau cituotoj, autocharakteristikoj skaitytojas, tur būt, pastebėjo, kad visi antisocialiniai palinkimai ir instinktai pasižymi ypatingai stipriu patraukimu, kuris kartais, nugalėdamas vaiko proto imperatyvus, verčia jį elgtis priešingai visuomenės interesams. Juos stumia kažkokia slėpininga jėga. Jie elgiasi taip, lyg būtų įkyrių idėjų įtakoje, kurioms nepajėgia pasipriešinti.

Čia kyla įdomus mums klausimas. Kokios priežastys atveda vaikus į tokį moralinį išsigimimą? Su šiuo klausimu surišta visa eilė kitų klausimų—iš dalies gryno socialinio, iš dalies filosofiškai-teisinio pobūdžio. Čia pat tenka spręsti bausmių tikslo ir tikslingumo, nusikaltėlio pakaltinamumo klausimus, ypač kovos būdu su vaikų antisocialiniais veiksmais ir kitokius klausimus. Ypač svarbus, taip sakant, kardinališkas yra endogeniškų arba ekzogeniškų faktorių primato nusikaltėliuose klausimas. Nors mes neabejodami pripažįstam vadinamosios konvergencijos, endogeniškų ir ekzogeniškų faktorių abipusio veikimo įtaką, vis delto klausiami, ar yra įgimto nusikaltėlio tipas, turim atsakyti teigiamai. Savaime suprantama, kad tarp aplinkos vaidmens ir vaiko įgimtų ypatybių yra įvairiausių kombinacijų, kurios leidžia reikštis visokioms galimybėms. Tokių galimybių schema, įvairaus proto ir dorovės lygio vaikų atžvilgiu, duoda mums Homburger'is. Grynai schemiškai jis skiria septynias įvairias galimybes.

Pirmos keturios galimybės liečia atsitikimus, kada dorovės išsigimimas atsiranda del palankios tam išsigimimui aplinkos.

Tokioj aplinkoj išsigimsta: 1) gerų gabumų vaikas be įgimtų būdo trūkumų, 2) blogų gabumų vaikai be įgimtų būdo defektų, 3) blogų gabumų su įgimtais būdo trūkumais. Jeigu aplinka nepalanki moraliniam išsigimimui, tai išsigimsta: 1) gabūs vaikai su įgimtais būdo defektais, 2) menkų gabumų vaikai su įgimtais būdo trūkumais ir 3) menkų gabumų vaikai be įgimtų būdo trūkumų taip pat virsta nusikaltėliais ir valkatomis, jeigu atsiduria netinkamos aplinkos blogoj įtakoj. Vadinas, tik gerų gabumų vaikas be įgimtų būdo trūkumų, būdamas palankioj auklėjimui aplinkoj, absoliutiškai garantuotas nuo dorovinio išsigimimo. Pasirodo, kad reikia ir gerų proto bei dorovės gabumų ir, be to, dar palankių gyvenimo sąlygų, kad vaikas taptų padoriu žmogum. Antra vertus, visomis kitokiomis sąlygomis vaikai nebūtinai turi išsigimti. Suprantama, kad juo daugiau kalbamieji faktoriai: gabumai, įgimti būdo bruožai ir aplinka turi neigiamybių, juo stipriau linksta jie blogo pusėn; juo liūdnesnės vaikų visuomeninės jausmų perspektyvos, juo greičiau jie virsta visuomenės priešais. Gruhle, kuris ypač smulkiai tyrinėjo klausimą, kaip veikia vaikus įgimtos ypatybės, iš vienos pusės, ir aplinkos

įtaka, iš antros, priėjo tokią išvadą: iš vaikų nusikaltėlių, maždaug, 10% išimtinai ir 8% daugiausia, tai aplinkos aukos. 41% atsitikimų abu faktoriai kalti. 21% atsitikimų išimtinai, o 20% atsitikimų daugiausia kalta aplinka. Statistika rodo, kad beveik 2/3 iš visų vaikų nusikaltėlių — našlaičiai arba pusnašlaičiai. Tą išvadą tvirtina ir statistika, paimta iš Kalnaberžės mažamečių ir nepilnamečių vaikų nusikaltėlių drausmės bei auklėjimo įstaigos. Iš viso vaikų nusikaltėlių skaičiaus 36,1% turi tėvą ir motiną, 36,7% turi tik motiną, 8,1% — tik tėvą ir 9,1% našlaičių, neturinčių nei tėvo nei motinos.

Blogi proto gabumai ir būdo defektai dažniausiai yra iš tėvų paveldėtos ypatybės. Iš tikrųjų, jeigu pažvelgtume į statistikos davinius, liečiančius tą klausimą, tai pastebėtumėm, kad (Gruhle's daviniais) 48% visų atsitikimų antisocialiniai vaikai kilę iš nusikaltėlių; 34% jų yra alkoholikų vaikai. Bonhaeffer'is įrodė, kad 45% mergaičių prostitučių kilusios iš tėvų alkoholikų. Dorovės atžvilgiu normalinių vaikų maždaug 25% turėję tėvus alkoholikus; normalinių vaikų tarpe tėvų nusikaltėlių rasta tik 8—15%. To paties Gruhle's daviniais 8% internuotų pataisos įstaigose vaikų kilę iš vadinamųjų nusikaltėlių šeimų, griežtai kalbant, iš tokių šeimų, kuriose viena arba keletas jos narių verčiasi vagiliavimu arba panašiais keliais nuolat sistemingai uždarbiauja. Tų pat pataisos namų vaikų tarpe Gruhle susekė, kad 32% vaikų yra kilę iš tėvų, kurie abu teismo bausti; 53% — tik vienas iš tėvų buvo teismo baustas; 42% vaikų, kurių tėvai buvo daugiau negu du kartu teismo bausti; 25,5% tėvas daugiau negu penkius kartus buvo teismo baustas. Maždaug kiekvienas 10—12 antisocialinis vaikas kilęs iš sielos ligomis sirgusių tėvų. Aplamai kalbant, įgimimas, vis tiek kuo jis reikštųsi, ar liguistais palinkimais, ar alkoholizmu, ar nusikaltimais, tokių vaikų tėvų arba aplamai šeimos tarpe ne retenybė. Tuo pasižymi bent 71% visų atsitikimų skaičiaus. (Kraepelin, IV Band d. Psych. VIII Aufl. 2097 pusl.).

Savaime suprantama, kad ir nusikaltėliai vaikai nervų-psichikos atžvilgiu, kliniškai svarstant, dažniausiai yra žymiai nukrypę nuo normos. Jau straipsnio pradžioje aš turėjau progos atkreipti į tai skaitytojų dėmesį. Pagal Gregoro ir Voigtlaenderaitės statistiką išeina, kad tik 13% vaikų nusikaltėlių nervų — psichikos atžvilgiu visai sveiki. Visi kiti, tai epileptikai, sielos ligonys, daugiau ar mažiau silpnapročiai. 60% visų atsitikimų skaičiaus įvairios rūšies reiškimosi stiprumo psichopatai. Skaitytojai žino, kad su statistika reikia elgtis be galo atsargiai. Tai taip pat liečia ir čia nagrinėjamą klausimą. Sakysim, kitas garsus vaikų nusikaltėlių tyrinėtojas Gruhle, kurio vardą jau ne kartą esu minėjęs, mano, kad maždaug 45% visų vaikų nusikaltėlių galima dar laikyti sveikais nervų — psichikos atžvilgiu, tiesa, lygtinai.

Kai del visiško nervų-psichikos sveikumo, imant kartu ir būdo kilnumo minimumą, tai tokių vaikų tarpe ir Gruhle rado vos 14%; matom, kad ta prasme jo daviniai atitinka Gregoro ir Voigtlaenderaitės davinius. Suprantama, kad kai kurios nelabai ryškios psichopatijos formos galima sėkmingai priskirti prie normališkų vaikų grupės klasifikuojant palyginti neatsidėjus. Todel atsiranda žymių svyravimų statistikos daviniuose.

Susipažinę aplamais bruožais su psichologiniais vaikų-nusikaltėlių ypatingumais, pažinę priežastis ir sąlygas, kuriomis tos ypatybės atsiranda, paliesim bent trumpai pačius nusikalstamuosius veiksmus. Norėdami susipažinti su tuo klausimu, turim pažinti vaikų nusikaltimų rūšis ir pobūdį, siaura to žodžio prasme. Tuo atžvilgiu mokyklinio amžiaus berniukų ir mergaičių tarpe pirmoji vieta tenka vagystėms. Tomis vagystėmis pasižymi ir berniukai, baigę pradedamąją mokyklą; tuo tarpu mergaitės, išėjusios pradžios mokyklą, nugrimsta į ištvirkimą. Antrą vietą berniukų — mokinių ir vyresniojo amžiaus berniukų tarpe užima bastymasis, mergaičių gi — valkiojimasis (Herumtreiben). Toliau, eina berniukų nusikaltimai dorovei siaura to žodžio prasme, o mergaitės tuo tarpu virsta profesinėmis prostitutėmis. Pagaliau berniukai ir jaunuoliai, mergaitės ir merginos pasižymi melagingumu.

Tuo būdu, antisocialinių vaikų charakteristika įtikinamai rodo, koks pavojus iš jų gresia visuomenės gyvenimo gerovei. Todel nenuostabu, kad vaikų nusikalstamumo dalykas laikomas svarbia problema, turinčia principinės reikšmės. Ta problema tokia įvairi, kad į ją įeina socialinio, teisinio, psichologinio, politinio ir pedagoginio pobūdžio uždavinių. Be to, čia priklauso eugenika, paveldėjimas, psichiatrija ir kita-kas. Vaikų nusikalstamumo problema yra ne mažiau svarbi ir konkretiems valstybės kūrybos uždaviniams, kuri gali būti itin aktuali, sakysim, Lietuvoj, ir teorinei kriminologijai.

Galima tvirtinti, nebijant pasakyti paradokso, kad baudžiamoji teisė turi būti dėkinga už savo pažangą nepakaltinamajam ligoniui ir... vaikui, prasilenkusiam su jos dėsniais. Sielos ligonis vaikas, prasilenkęs su teise, — štai kas pirmieji išjudino, tarytum, nesugriaunamus, stiprius baudžiamosios teisės pamatus.

Reikia visiškai išskirti ir iš pamatų peržiūrėti vaikų ir jaunuolių, peržengusių teisę, klausimą, jų atsakingumą ir kovos būdus su jų nusikaltimais. Tuo keliu eina kultūringųjų kraštų įstatymai, ypač XX amžiaus pradžios.

Tai reikia daryti del dvejopų motyvų. Pirmų pirmiausia del socialinio-etinio, antra — del socialinio-praktikinio. Socialiniai-etiniai motyvai yra toki: 1) vaikas, kaip būtybė, daugiau ar mažiau nesubrendusi, negali suprasti ir eo ipso atsakyti už padarytą darbą. Jis del intelektualinių pažymių daugiau ar mažiau nepakaltinamas. Antra, nesuprantamųjų emocijų-valios vaikas nelaisvas savo sprendimams, daugiau negu kas kitas pasi-

duoda pašaliečių įtaigai ir atsitiktinių aplinkybių įtakai, kurių auka jis paprastai ir būna. Čia jo nepakaltinamumas emocijų-valios priežasčių yra pamatuotas. Trečia, vaikas daugiau negu kas kitas kenčia del savo tėvų nuodėmių, del nelaimių ir socialinio neteisingumo, kuriais jis visai nekaltas ir prieš kuriuos jis bejėgis.

Kai del socialinio-praktikinio motyvo, tai pabrėžtini šie iš jų: 1) kovos su nusikaltimu būdai, vartojami suaugusių atžvilgiu, nekalbant apie jų tikslingumą, ne tik neduoda teigiamų rezultatų vaikų atžvilgiu, socialine-etine prasme, bet priešingai, juos galutinai sudemoralizuoja. 2) Tuo pačiu laiku racionaliniai būdai su vaikų nusikaltimais kovoti, paremti vaiko sielos pažinimu, apsišarvavę pedagoginėmis socialinėmis idėjomis, stiprina vaiko psichiką ir grąžina visuomenei morališkai sveikus piliečius.

Mano nuomone, principiškai svarbu suprasti ir priimti dabartinį humanišką mastą, kuriuo įvertinamas vadinamasis vaikų nusikalstamumo reiškinys. Kertiniu tos dabartinės pažiūros akmeniu eina tezė: nėra vaikų nusikaltėlių ir jų būti negali, kaip nėra nusikaltėlių tarp bepročių, kaip nėra žmogžudžių tarp karių. Yra vaikų, kurie del nepalankių endogeninių ir ekzogeninių faktorių veikimo virtę antisocialiniais. Vaikas ir jaunuolis, nusižengęs prieš baudžiamąją teisę, nieku gyvu negali būti prilygintas prie suaugusių nei absoliučiai, nei proporcionaliai savo amžiui. Laimė, absoliutinis prilyginimas vaikų bausmės atžvilgiu prie suaugusių beveik nevartojamas. Tuo pačiu laiku vadinamosios vaikų ir jaunuolių bausmių „dozos" žydėte žydi. Čia reikia vadovautis tokia pažiūra: ne kokybiškai, bet iš esmės reikia skirti nesąmoningo vaiko arba nesubrendusio jaunuolio nusikaltimas, kurį jis daro verčiamas aplinkybių, atsitikimo, blogų ypatybių, paveldėtų iš tėvų, lengvo įteigiamumo. Be to, svarbūs grynai visuom. pedagoginiai tikslai, kurie siekiami prasilenkusių su baudžiamuoju įstatymu vaikų atžvilgiu. Tie tikslai raudona gija turi eiti per visą kovos su vaikų nusikaltimais sistema, pradedant pirmąja kvota. Ne mažiau svarbus visų praktikinio, valstybinio ir visuomeninio pobūdžio priemonių įgyvendinimo klausimas. Prie jų pirmiausia priklauso tai, kad mažamečių ir nepilnamečių bylos neturi įeiti į bendrųjų teismų kompetenciją. Vietoj jų organizuotinos tam tikros tardymo komisijos, kurioms turi būti atiduotos visos mažamečių ir nepilnamečių bylos. Be to, turi būti steigiami įvairūs organai, institutai, tyrinėtojų kadrai ir t.t., vykdą auklėjamąją kovos su vaikų nusikaltimais sistemą. Tai pamatiniai dalykai, kurie svarbūs, kaip gairės, rodančios kelią.

Norėdamas skaitytojus geriau supažindinti su vaikais-visuomenės priešais, ryžtuos paliesti socialinių kovos priemonių su jais klausimą.[1]) Daug mokslininkų šia problema domėjosi ir

[1]) Socialinių kovos būdų su vaikais nusikaltėliais Europos Vakaruose ir vaikų nusikaltėlių teisinės padėties klausimais medžiagos parūpino studentas teisininkas p. An. Koniuchovas.

dėjo pastangų jai išspręsti. Jau XIX amžiaus pabaigoj vaikų nusikaltimų klausimas buvo sprendžiamas, bet, deja, ligšiol jis tikrai ir tinkamai nesutvarkytas.

Pirmiausia su ta problema susidūrė kriminologai, kurie gavo patirti, kad bendrų bausmių taikymas vaikams-nusikaltėliams neduoda jokių teigiamų vaisių. Priešingai, bausmių žiaurumas dar paskatina antisocialinius vaikus eiti atkaklaus profesionalo, nepataisomo nusikaltėlio keliu. Paskiau tuo klausimu susidomėjo filantropai, kurie pirmieji pradėjo steigti namus vaikams nusikaltėliams perauklėti. Bet filantropų reiškiamas tokiems vaikams humaniškumas bei užuojauta negalėjo tos problemos išspręsti, negalėjo reikiamos programos kovai su tokiais vaikais nustatyti. Dar paskiau vaikai-nusikaltėliai buvo pripažinti reikalingais tinkamai auklėti. Į tą darbą buvo pakviesti pedagogai, prityrę auklėtojai. Deja, ir pedagogika pasirodė bejėgė, nes vaikų nusikaltimų šaknys glūdi daugiausia psichofiziškose jų organizmo ypatybėse, iš dalies paveldėtose, iš dalies atsiradusiose del aplinkos sąlygų.

Vadinas, matom, kad kova su vaikų nusikaltimais dabartiniu laiku virto sudėtinga socialine problema, kuriai spręsti turi suburti jėgas ir kriminologai, ir pedagogai, ir gydytojai, ir teisininkai.

Beveik ligi paskutinių laikų kova su antisocialinių vaikų nusikaltimais buvo išimtinai baudžiamosios teisės kompetencijoj. Tačiau, pradedant anglų išleistu 1908 metais vaikų įstatymu toji pažiūra iš esmės pasikeitė. Tuo būdu, dabar į vaikų nusikaltimus ir kovą su jais žiūrima, kaip į bendros valstybinės ir socialinės vaikų apsaugos sudedamąją dalį.

XX amžiaus paskutinių dviejų dešimtmečių laiku visų Europos kraštų įstatymai pakeitė savo nusistatymą nepilnamečių nusikaltėlių baudimo reikalu. Daugumas įstatymų nustatė ribas, nuo kurių nepilnamečiai pradedami bausti: Prancūzijoj nuo trylikos metų, Vengrijoj ir Italijoj nuo dvylikos metų, Danijoj nuo penkiolikos metų. Žinoma, amžius nėra kliūtis nusikaltusiam nepilnamečiui talpinti į pataisos namus arba jam veikti įvairiomis medicinos-pedagogikos priemonėmis.

Nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų yra pereinamasis laikotarpis. Leidžiama, atsižvelgiant į nusikaltėlį, griebtis ne tik auklėjimo, bet ir bausmės priemonių. Duodamas teisėjui tokių plačių teisių, įstatymas numato ypatingus teismus nepilnamečiams, kuriuose vaikai tiriami socijaliniu ir psichologiniu atžvilgiu ir tik paskum, reikiant, baudžiami.

Beveik nė vieno krašto įstatymai neatsisako bausti nepilnamečio, turinčio daugiau kaip keturiolika metų, kalėjimu. Tačiau stengiamasi, kad tuo atveju nepilnamečio kalinimo sąlygos būtų palankios jam perauklėti. Be to, steigiamos įvairios vaikų-nusikaltėlių globos ir priežiūros įstaigos; kartais nusikaltęs nepilnametis verčiamas atitaisyti padarytą žalą. Toliau, dedama pastangų

pačiai socialinei aplinkai gerinti, kuri, be abejo, daro įtakos nepilnamečių nusikaltimams.

Ypatingi teismai nepilnamečiams buvo gyvenimo pažangos padarinys. Jie turėjo tikslą pagerinti fizinę ir moralinę nepilnamečių nusikaltėlių padėtį. Juos kuriant, norėta sudaryti centras, kuris žinotų vaikų ypatybes ir pedagogikos principus.

Šis institutas, plisdamas, perėjo visą eilę stadijų. Iš pradžių, įvedant šiuos teismus, buvo norima, kad jie specializuotųsi ir būtų kompetentingi nepilnamečių bylas spręsdami. Be to, buvo stengiamasi, kad nepilnamečių bylos vyktų atskiruose butuose, kad nepilnamečiai iki teismo nebūtų laikomi policijos nuovadose ir kalėjimuose. Buvo rekomenduojama pašalinti iš teismo formalizmą, nepilnamečių bylas spręsti neviešai, kad teismo procedūra nepadarytų nepilnamečiui žalingos įtakos.

Paskiau buvo stengiamasi išplėsti ir sustiprinti globėjų priežiūrą. Tie globėjai atsirado Amerikoj. Jų funkcijos buvo dvejopos: 1) tyrinėti vargingų vaikų padėtį ir 2) prižiūrėti juos per visą bandomąjį laiką, kuriam vaikas-nusikaltėlis buvo lygtinai baudžiamas. Globėjų priežiūra (liberté surveillée, Schutzaufsicht) nepilnamečių teismų praktikoj buvo galingiausias ir dažniausiai vartojamas būdas veikti nepilnamečius, dar nevisai įklimpusius į nusikaltimus.

Vos pradėjus nepilnamečių teismams veikti, tuoj suprato, kad tų teismų darbo pasisekimas daug pareina nuo jų bendradarbiavimo su visuomenės organizacijomis. Tik toks bendradarbiavimas laidavo nepilnamečių teismams pasisekimą.

Tarp kita ko, teismams buvo leidžiama atimti iš tėvų jų tėviškosios teisės, jeigu jie netinkamai vaikus auklėjo ir prižiūrėjo. Tokie tėvai dažnai buvo verčiami teismo nutarimu mokėti tam tikrą mokestį savo vaikui išlaikyti. Be to, nepilnamečių teismai galėjo bausti visus, kurie neigiamai vaikus veikia, ir tėvus, kurie savavališkai atima iš vaikų pragyvenimo resursus.

Tuo būdu, nepilnamečių teismai ilgainiui virsta galingu įrankiu, visapusiškai veikiančiu antisocialinius vaikus. Iš specialaus teismo jie virsta viešu valstybės organu nepilnamečiams nusikaltėliams globoti.

Įvairiuose kraštuose nepilnamečių teismai organizuoti įvairiai. Sakysim, Vokietijoj, einant 1923 metų įstatymu, prie taikos teisėjų nuovadų kuriami atskiri skyriai nepilnamečiams nusikaltėliams teisti. Tuos skyrius sudaro teisėjai su šefenais (prisėdais), kurie kviečiami dažniausiai iš liaudies mokytojų tarpo. Tačiau kolegaliniai teismai neturėjo didelio pasisekimo. Visoj eilėj kraštų, pavyzdžiui Anglijoj, Belgijoj, Italijoj, nugalėjo vienasmeniai teismai. Čia teisėju skiriamas žmogus, turįs didelio pedagogiško prityrimo. Lietuvoj atskirų teismų nepilnamečiams nėra. Tiesa, Kaune vienas taikos teisėjas sprendžia šalia kitų bylų ir visas nepilnamečių bylas, kilusias Kauno mieste ir apskrity.

Bet toliau provincijoj nepilnamečių nusikaltėlių bylos sprendžiamos paprasta tvarka.

Dar keletas žodžių apie rengiamąjį nepilnamečių tardymą. Prancūzija buvo pirmas kraštas, atidavęs vaikų tardymą į atskiro tardytojo rankas. Tardydamas nepilnamečius nusikaltėlius toks tardytojas turi taip pat rinkti žinių apie moralinę ir materijalinę nepilnamečio nusikaltėlio šeimos padėtį, apie jo būdą ir ankstyvesnį gyvenimą; apie sąlygas, kuriose jis augo ir buvo auklėjamas. Tuo būdu, matome, kad nepilnamečių tardytojai turi būti ne tiek teisininkai, kiek pedagogai, ir neprotinga vaikų nusikaltėlių tardymą pavesti suaugusių tardytojams, kaip kad tai daroma Lietuvoj. Iš tokių tardytojų turi būti reikalaujama specijalaus pedagogiško patyrimo.

Nepilnamečių teismai, spręsdami vaikų nusikaltėlių bylas, pirmiausia stengiasi jas spręsti neviešai. Kaikurių kraštų įstatymai, sakysim, Italų, Prancūzų, tiesiog įsako nepilnamečių bylas spręsti neviešai. Formalinio gynimo nepilnamečiui nereikia, nes pats teisėjas yra tikrasis mažo nusikaltėlio gynėjas. Nepilnamečių bylose nerašomas kaltinamasis aktas, kartais net prokuratūra jose nedalyvauja.

Nepilnamečių teismai visur įnešė naujovės į kovą su vaikų nusikaltimais. Jie geriau atskleidė to blogumo šaknis ir parodė, kad tos šaknys glūdi dabartinėj kultūroj ir visuomenės sąlygose. Vis delto nepilnamečių teismams neužteko pedagogiško patyrimo. Sunkesniais vaikų ydingumo atvejais jie pasirodė bejėgiai tinkamai, pedagogiškomis gydymo priemonėmis, tokius vaikus veikti.

Klaidinga būtų manyti, kad racijonalinė kova su vaikų nusikaltimais prasideda tada, kada griebiamasi tų ar kitų priemonių. Toks manymas pernelyg paviršutiniškas. Juk ir kovodami su suaugusių nusikaltimais, pirmiausia turime susirūpinti ne nusikaltėlio baudimu, bet socialinių, ekonominių ir teisinių santykių sutvarkymu. Turim stengtis stiprinti dorovės ir religijos pamatus, pakelti žmonių kultūros lygį, kovoti su girtybe, didinti skaičių mokyklų, vakarinių kursų suaugusiems ir t.t. Tas svarbus profilaktikos darbas ypač būtinas vaikų nusikaltėlių atžvilgiu. Ta prasme, visuomenės ir vaikų profilaktiką (įspėjimą) aš suprantu, kaip sukūrimą specialinių vaikų kodeksų kultūringų kraštų įstatymuose. Vaikų statutai, arba kodeksai, yra vaikų apsaugos įstatymų rinkiniai, kuriuose surinkti visi nuostatai, apibūdiną vaiko padėtį valstybėje.

Sunku straipsnio skiltyse nušviesti, kaip reikiant, tą savaime labai svarbų ir įdomų klausimą. Vis delto, kadangi tokie kodeksai be galo svarbūs visai vaikų sociališkai teisinei apsaugai, ypač vaikų nusikaltimų įspėjimo prasme, tai negaliu nesustoti ir nepažymėti jų pagrindinių idėjų ir formų, kuriomis jie pasireiškė. Anglijoj vaikų įstatymas veikia jau dvidešimt metų su viršum. Tame įstatyme surašyti visi nuostatai, kurie pagerino vaikų bei jaunimo apsaugos, auklėjimo-pataisos įstaigų ir mažųjų nusikal-

tėlių padėtį. Tas įstatymas apsaugoja nepilnamečius ir mažamečius nuo žiauraus elgesio su jais. Tuo įstatymu, tėvai arba asmens, kurie turi išlaikyti mažametį arba nepilnametį, gali būti traukiami atsakomybėn, jeigu nepakankamai aprūpina jį maistu, rūbais, medicinos pagalba ir t.t... Jeigu trūksta lėšų, tai įstatymas, grasydamas bausmėmis, verčia jų įsigyti pasiremiant neturto teisėmis.

Prie žiauraus elgesio įstatymas priskiria ne tik žiaurumus, neseniai apibūdintus. Jų sąvoka pusėtinai praplečiama. Jau nekalbant apie mušimus ir skriaudas, įstatymas, grasydamas bausmėmis, draudžia leisti vaikus išmaldos prašyti, ypač baudžiama už vaikų vertimą elgetauti. Taip pat griežtai baudžiamas tas, kuris leidžia nepilnamečiams gyventi viešuose namuose, mergaitėms tarnauti prostitutėmis. Savaime suprantama, kad už skatinimą ir vertimą užsiimti nedoru darbu taip pat baudžiama visu griežtumu.

Nežiūrint visų pilietiškų laisvių, kuriomis naudojasi Anglijos piliečiai, kai tik paliečiami vaikų interesai, tai vaikų įstatymas teikia valdžios organams ypatingų teisių. Sakysim, norėdamas apsaugoti vaikus nuo tėvų girtuoklių, įstatymas leidžia teismui griebtis ypatingų priemonių tokių tėvų atžvilgiu. Tai daroma todel, kad norima apsaugoti vaikus nuo pražūtingos tėvų įtakos. Net nelaukdama teismo sprendimo, policija tokiais atvejais gali atimti vaiką iš tėvų ir laikinai patalpinti jį į tinkamą jam įstaigą.

Viena įstatymo dalis skirta specijaliai draudžiamojo pobūdžio nuostatams, kurie liečia vaikų paauguolių rūkymą. Įstatymas draudžia vaikams, kurie turi mažiau kaip šešiolika metų, rūkyti viešose vietose ir įpareigoja tvarkos prižiūrėtojus atiminėti iš jų tabaką, papirosus, rūkomąjį popierių. Toliau, vaikų įstatymai reguliuoja jų apgyvendinimą įvairiose auklėjimo įstaigose. Tokių įstaigų Anglijoje keli tipai: yra pataisos mokyklų, skirtų jauniems nusikaltėliams (reformatory school), amatų mokyklų, į kurias talpinami valstybės globojami vaikai amatų mokytis. Visa eilė straipsnių tvarko naudojimąsi vaikų darbu, reguliuoja sudarymą su vaikais įvairių sutarčių, pardavinėjimą vaikams alkoholinių gėrimų ir panaš. Apie tai, kad tas pats įstatymas tvarko vaikų teismus, aš jau turėjau progos pabrėžti. Panašų vaikų apsaugos įstatymą randam Belgijoj; jis išleistas 1912 metais (Loi sur la protection de l'enfance), Italijoj „Vaikų kodeksas“ buvo paskelbtas 1914 metais. Vokietijoj vėliausiai išėjęs bendras visoms sudarančioms Vokietijos sąjungą valstybėms vaikų įstatymas (Reichsgesetz für Jugendwohlfahrt) Reichstago priimtas 1922 metais liepos mėn. 9 dieną, bet pradėjo veikti tik 1924 metų balandžio mėnesį. Įstatymas palyginti platus. Jame šeši skyriai, kurie susideda iš 78 straipsnių. Ten pirmiausia pabrėžia, kad kiekvienas Vokietijos vaikas turi teisę fiziškai, dvasiškai ir socijališkai lavintis. Tėvų teisių ir pareigų vaikų at-

žvilgiu įstatymas neliečia, bet jeigu šeima neatlieka savo pareigų, tai valstybė įsikiša į vaiko auklėjimą. Vaikams apsaugoti steigiamas centrinis organas visai Vokietijai (Jugendamt) su skyriais atskirose valstybėse. Vaikų įstatymo trečiame skyriuje numatoma apsauga vaikų, kuriuos tėvai iki keturiolikos metų atiduoda trumpesniam laikui kito asmens globai. Penktame skyriuje kalbama, kad valstybė saugoja mažamečius, kuriems reikalinga pagalba fiziškai, dvasiškai ir doroviškai prasilavinti. Pagaliau šeštame skyriuje numatyta mažamečių priežiūra. Tam tikslui skiriami ypatingi asmens, vadinamieji padėjėjai (Helfer).

Antisocijaliniams vaikams taisyti dar vartojama priežiūra, *probation*, Amerikos ir Anglijos išbandyta. Tuose kraštuose nepilnamečio išmėginimas neįmanomas be priežiūros — supervision. Jungtinėse Šiaurės Amerikos Valstybėse išmėginimu laikoma vaikų-nusikaltėlių auklėjimo (treatment) sistema. Ši sistema skiriasi nuo kitų tuo, kad nusikaltėliai vaikai paliekami paprastai savo aplinkoj, daugiausia laisvi.

Praktika įrodė, kad jeigu nepilnametis turi abu arba vieną kurį iš tėvų, gyvena palyginti pakenčiamose sąlygose, raštingas ir įpratęs kurios nors profesijos darbą dirbti, — tai tokiais atvejais geriausiai tinka skirti tokiam nepilnamečiui tyrinėtoją-auklėtoją. Jų priežiūros vyriausias uždavinys — sukurti nepilnamečio šeimoj ir už šeimos ribų aplinką, atitinkančią nepilnamečio auklėjimą. Be abejo, jie turi taip pat padėti nepilnamečiui sudaryti visą eilę tikslingų, gyvenimui būtinų įpročių, kurie padėtų jam sugyvenimo taisyklių negriauti.

Tačiau tėvų ir giminaičių priežiūra taip pat palyginti nebloga priemonė vaikams-nusikaltėliams perauklėti. Kai komisija atiduoda vaiką-nusikaltėlį tėvų priežiūrai, tai šie kur-kas geriau jį auklėja, daugiau į jį dėmesio kreipia. Tėvų ir giminių priežiūra plačiai vartojama priemonė visuose kraštuose. Vis delto geriau, jeigu tėvų priežiūrą dar kontroliuoja nepilnamečių komisija.

Kartais nepilnametis nusikaltėlis talpinamas į svetimą šeimą (šeimos patronatas). Patronato tikslas — auklėti ir ruošti nepilnametį visuomeniniam darbui. Pareigos, kurios uždedamos patronatui, beveik nieku nesiskiria nuo pareigų, kurias eina tėvai, grąžinus jiems nepilnametį nusikaltėlį. Asmens, kurie ima nepilnametį auklėti patronato teisėmis, turi: a) paruošti jį žemės ūkio darbui, b) elgtis su juo, kaip su šeimos nariu, duoti jam galėjimą lankyti mokyklą ir, apskritai, visas lavinimosi įstaigas, d) žiūrėti auklėtinio sveikatos, susirgus jam, teikti medicinos pagalbą, e) aštuoniolikai metų sukakus, nepilnametis turi būti paleidžiamas, drauge su visu turtu, kokį jis įnešė į patronato teisėmis auklėjusią jį šeimą.

Kaip jau esu minėjęs, Kalnaberžėj ir Krakėse daugiausia laikomi nepilnamečiai, teismo nubausti ir į tas drausmės įstaigas padėti. Tuo tarpu tokios auklėjimo įstaigos turi būti ir

preventyvinio pobūdžio, ir skiriamos kaip kandidatams, peržengusiems teisę, taip ir tiems, kurie, išbuvę skirtą jiems laiką, reikalingi tolimesnės priežiūros arba pagalbos. Vaikų teismų mes taip pat neturime. Kaune tėra IV-os nuovados taikos teisėjas, kurio nuovadoj sukoncentruotos viso Kauno miesto ir apskrities nepilnamečių bylos. Komisijų nepilnamečių byloms spręsti mes neturime. Taip pat nėra patronatų, vaikų tyrinėtojų instituto, jau nekalbant apie psichopatologines laboratorijos.

Kai del mažamečių ir nepilnamečių juridinės padėties Lietuvoj, tai trumpai kalbant ji štai kokia:

Lietuvoj, kaip jau minėjau, atskiro kodekso nepilnamečiams bausti nėra. Veikia bendri baudžiamieji įstatymai, vadinas, 1903 metų Baudžiamasis Statutas. Ligi 10-ties metų vaikas visiškai nepakaltinamas. Šiuo atžvilgiu byla kelti visai negalimas procesualinis dalykas. 10-ties metų ribos dabar beveik visur pripažintos per siauros. Jau senieji Lietuvos įstatymai beveik tą ribą buvo pasiekę. Sakysim, 1468 metų Lietuvos Baudžiam. Įst. buvo nustatę 7-nerius metus, kaip mažamečio absoliutinio nepakaltinamumo amžių.

Antroji amžiaus riba yra tarp 10-ties ir 17 metų. Čia nepakaltinamumas yra palyginamo pobūdžio. Darbas, kurį to amžiaus vaikai padaro, nėra pakaltinamas, jeigu vaikas „negalėjo numanyti savo darbo savybių ir reikšmės arba valdyti savo elgesio". Tuo būdu nepilnametis gali būti pakaltintas. Bet tas pakaltinimas skiriasi nuo suaugusių pakaltinimo. 759-ju Baudžiamojo Proceso Įst. straipsniu, sprendžiant to amžiaus nepilnamečio bylą, reikia visada statyti „nusimanymo" klausimą.

Be to, nusikaltusiam nepilnamečiui mažinama bausmė, kartais viena bausmė pakeičiama kita — lengvesne, sakysim, paprastas kalėjimas pataisos namais.

Iš to, kas pasakyta, matyt, kad Lietuvoj veikiąs baudžiamasis įstatymas, rusų valdymo palaikai, nusikaltėliui nepilnamečiui tik mažina bausmę, bet už padarytą nusikaltimą jį baudžia.

Tikėsim, kad Lietuvoj, nusikračius rusų imperijos paveldėjimu, mūsų nepilnamečiams, peržengusiems teisę, bausti statutas bus pamatuotas sveikesniu principu, kur nusikaltėlis vaikas bus laikomas reikalingu visuomenės globos, bet ne bausmės.

Tik tada Lietuvos visuomenė nebebus mažamečių nusikaltimų bendrininkė, kaip teisingai pasakė Henri Rollet:

„Žmonija tik tuomet nustos buvusi mažamečių žmogžudžių, vagių ir plėšikų bendrininkė, kai ji visu platumu atliks visas savo pareigas vaikų atžvilgiu, o kol ji to nėra padariusi, ji turi pasakyti sau: aš turiu nusikaltėlių, ir tai esu nusipelniusi".

D-ras V. Lazersonas

Naminiai raštai (aktai) ir jų reikšmė procese.

Straipsnyje: „Tvirtiniai, notariniai, pareikštiniai ir naminiai raštai" („Teisės" 18 nr.) jau buvo progos kalbėti apie „naminių" aktų bei raštų sąvoką ir jųjų sudarymo būdą įstatyme (Civ. Įst. 917—923 str. str.) bei teismo praktikoje ir konstatuoti, jog teismai, interpretuodami įstatymus savo sprendimuose, yra linkę šių aktų sąvoką išplėsti ir „naminiais" vadinti dar daug raštų, galutinai sudarytų, notarui dalyvaujant, ir jo paliudytų (pav., kur notaro yra patikrinti tik parašai). Ten pat buvo pareikšta nuomonė, jog praktikoje iš viso tėra trys, o ne keturios aktų rūšys, nes terminai „notarinis" ir „pareikštinis" net teorijoje laikomi sinonimais, o, be to, tokią išvadą reikia prieiti ir sugretinus notar. įstatymo („Polož. o not. časti") 66 ir 79 straipsnius. Čia reikėtų prisiminti, kad žinomas notariato teoretikas I. Volman'as yra pareiškęs*), jog įstatymai, jo nuomone, notarinių ir pareikštinių aktų neidentifikuoją, kad ir suteikia jiems vienodą įrodymų galią, o „notarinė" aktų forma esanti atsiradusi chronologiškai daug paskiau, negu „pareikštinė" („javočnaja"), ir yra žinoma tik pradėjus naujiesiems to laiko notariato sutvarkymo įstatams veikti (tapusi 1866.IV.14 įstatymu „Položenije" pradėjo veikti paskiau, einant 1867.VI.27 taisyklių — „Pravila o poriadkie vvedenija v dieistvije Polož. o n. č." — nurodyta tvarka ir ne visame buv. Rusijos valstybės plote kartu). Tačiau įtikinančių davinių, jog iš tikrųjų mes čia turime dvi savaimingas, su skirtingomis esminėmis žymėmis, aktų kategorijas, ir šis mokslininkas vis delto mums neduoda.

Suvalkų krašte (buv. Varšuvos Teismo Rūmų apygardoje) šis notariato įstatymas buvo kiek pakeistas ir pritaikytas ten veikusiems ir dabar tebeveikiantiems vietos civiliniams įstatymams bei vadinamiesiems „1818 ir 1925 metų Ipotekos Įstatams". Jis įvestas ten 1875.II.19 ir nuo pirmykščio bendrojo įstatymo skiriasi tuo, kad jam visai nežinoma „pareikštinė" aktų paliudijimo tvarka, o minimi tik notariniai ar naminiai paliudijimai. Todel, kai įstaty-

*) И. С. Вольманъ. Нотаріальное Положеніе. Изд 3. СПБ, 1914 г.

mas, pav., reikalauja notaro patikrinto įgaliojimo, tai šis įgaliojimas turi būti sudarytas, kaip notarinis aktas. — Pabaltijyje, kur modifikuotas taip pat į ipoteką notariato institutas įsteigtas dar vėliau (1889.VII.9 įstatymu) ir pradėjo veikti kartu su naujai įvestais ten, bendrais visai Rusijai, reformuotais 1864.XI.20 Teismo Sutvark. Įstatymais („Sudebnyje Ustavy"), buvo paliktas bendras aktų sudarymo modus (su ta pat terminologija „notarialnyj", „javočnyj", „domašnyj"), tačiau su viena svarbia ypatybe: nekilnojamojo turto daiktinės teisės perleidimo aktai leidžiama daryti ir namie („Polož. o not. č." 279 str.).

Kalbant toliau apie aktų suskirstymą bei pavadinimą, tenka jau atsižiūrėti į notaro dalyvavimo laiką akto sudarymo procese: ar įvykusioji tarp šalių sutartis gavo rašto formą tuoj, pačioje pradžioje, notarui dalyvaujant, ar sutarties raštas buvo tik pareikštas notarui post factum paliudyti. Tada visus vadinamuosius pareikštinius raštus reikėtų priskirti prie naminių. Prisiminus, kad „tvirtinė" aktų forma nustatyta tik specialinei notarinių aktų rūšiai (kada notarinis aktas reikalingas Vyr. notaro patvirtinimo), lieka pagaliau tik dvi pagrindinės visų raštiškų juridinių aktų (sutarčių) kategorijos: notarinė ir naminė. Notariniai raštai daromi įstatymų („Polož. o not. č." 79—114 str. str.) nustatytąja tvarka ir dalyvaujant notarui iš pat sutarties atsiradimo pradžios (tuoj kontragentams susitarus). Čia notaras, dalyvaujant liudytojams, išdėsto sutarties sumanymą — projektą — ir, prisilaikydamas visų reikalingų formalumų, įtraukia jį į savo aktų knygas. Jeigu šioje sutarties užuomazgos stadijoje notaras nedalyvauja, o sutarties raštas jam pateikiamas vėliau, ar parašams patikrinti, ar dalyvių veiksnumui bei akto turinio teisėtumui paliudyti ir nustatyti, jog šalims yra aiški sutarties reikšmė, jog jie yra išpildę žyminio mokesčio įstatų reikalavimus ir t. t., tada turime naminį raštą. Tokiu būdu, naminių aktų sąvoka labiau praplečiama.

Buv. Rusų Senato (Civ. Kasac. Dep-to) sprendimuose apie tai gana daug kalbama. Svarbiausios to kasacinio teismo mintys yra šios: bendra taisyklė — svarbus yra tik sutarčių bei aktų turinys, o ne jų forma; forma turi reikšmės tik tada, kai įstatymas tiesiog reikalauja jos prisilaikyti ir nustato, jog, neprisilaikant jos, pats aktas (sutartis) yra niekingas (pav., Not. Įst. 66 str.). Bendrai, aktu — mūsų įstatymų prasme — vadinamas kiekvienas raštinis dokumentas, savo turiniu liudijąs bet kurios teisės buvimą (todel iš viso yra trys pagrindinės aktų kategorijos: a) turto pripažinimo aktai, b) civilinės padėties aktai ir c) įvairių įstaigų aktai). Naminio akto turinį galima griauti įvairiais įrodymais, net liudytojais, tuo tarpu, norint sugriauti viešąjį (notarinį) aktą, reikia turėti tik raštinių įrodymų.

Prisiminus dar, kad mūsų įstatymai, kaip jau nurodėme, griežtai prisilaiko principo, jog aktų formą kontragentai gali laisvai, savo nuožiūra, pasirinkti ir kad iš šio dėsnio, palyginti,

yra labai maža išimčių (nekilnojamojo turto nuosavybės teisių perleidimo ar suvaržymo aktams), tai aišku, jog naminių raštų (ypač, jei prie jų priskirsime ir vadinamuosius pareikštinius bei paliudytus) skaičius gyvenime yra labai didelis, ir todel kyla klausimas del jų reikšmės bei įrodymo galios teisme.

Civilinio proceso įstatymų dėsniai yra labai palankūs visiems namie surašytiems aktams ir juos pripažįsta plačiai, būtent: raštiniai įrodymai gali būti ne tik civilinių įstatymų pažymėtieji naminiai raštai, bet ir įvairūs kiti raščiukai; joks šalių pateiktas teismui raštas negali būti paliktas neišžiūrėtas; pripažintieji autentiškais (ar teismo, ar to asmens, kurio nenaudai jie nukreipti) naminiai raštai turi lygią su notariniais aktais galią, ir ne tik pačių jį pasirašiusių dalyvių, o ir jų įpėdinių bei teisių paveldėtojų atžvilgiu; teismui leidžiama savo nuožiūra remtis savo sprendimuose ir neformaliniais naminiais aktais, jei jie neprieštarauja esantiems byloj viešiems dokumentams, arba juos papildo, tačiau šie turi pirmenybę prieš naminius; jeigu del bet kurios priežasties akto negalima pripažinti notariniu, viešo pobūdžio dokumentu, jam vis delto paliekama naminio akto galia (438, 456, 458—460 straipsniai). Tie įstatymų nuostatai teismo praktikoj buvo aiškinami dar plačiau įvairių naminių raštų naudai, net su įvairiais formaliniais trūkumais.

Notariato įstatymas („Polž. o notar. časti") visai neturi straipsnių, nustatančių notarinių aktų galią ar jų pirmenybę prieš kitus aktus, o tik lakoniškai nurodo (78 str.), jog tatai nustato civilinio proceso įstatymas. Toliau pamatysime, kad toks bendras pasakymas, kaip informacija, yra netikslus ir visai nereikalingas, nes proceso įstatyme randame dėsnių apie reikšmę procese ne tik notarinių raštų, bet ir tokių, kur tik dalyvių parašai notaro yra patikrinti. Be to, šį klausimą yra palietę ir kiti įstatymai (pav., civilinis kodeksas).

I. Civ. Proc. Įstatyme (Įst. Rink. XVI t. 1 d., 1914 m. ofic. leid.) randame štai ką apie tvirtinių, notarinių, pareikštinių ar paliudytų aktų galią ir jų pirmenybę prieš kitus aktus:

1) 106 ir 410 str. str. — Nustatytąja tvarka surašytų arba paliudytų dokumentų turinio negalima sugriauti liudytojų parodymais, o galima tik kelti dokumento suklastojimo klausimą.

2) 109 ir 543 str. str. — Neleidžiama reikšti abejojimų del tvirtinių, notarinių ir nustatytąja tvarka paliudytų dokumentų autentiškumo.

3) 125 ir 595 str. str. — Teismas negali atmesti prašymo apdrausti ieškinį, kai jis yra pagrįstas nustatytąja tvarka surašytu ar paliudytu aktu arba protestuotu vekseliu.

4) 136 str. — Teisėjas negali, vienam atsakovui prašant ir ieškovui nesutinkant, paskirstyti priteistų pinigų sumokėjimą terminais, jei patenkintas ieškinys yra pagrįstas protestuotu vekseliu.

5) 138 ir 737 str. str. — Ieškovui prašant, sprendimas leidžiamas skubiai vykdyti, kai jis yra pagrįstas tvirtiniu, notariniu ar nustatytąja tvarka paliudytu aktu, protestuotu vekseliu arba atsakovo pripažintu naminiu aktu (vadinasi, naminis raštas tik tada savo įrodymo galia yra lygus viešam aktui, kada jo kitas dalyvis neatmeta).

6) 457 str. — Tvirtiniai, notariniai ir pareikštiniai aktai, kol jų autentiškumas nesugriautas, ar nėra įrodyta, jog jie del kurios nors priežasties yra nustoję savo galios, turi įrodymo galią tiek juos pasirašiusių dalyvių, tiek jų įpėdinių bei teisių paveldėtojų atžvilgiu.

7) 459 str. — Nustatytąja tvarka surašytieji ar pareikštieji aktai turi pirmenybę prieš naminius aktus ir kitus raštinius įrodymus (teismas gali savo nuožiūra įvertinti visus neformalinius aktus, sugretindamas juos su formaliniais ir atsižiūrėdamas, ar jie šiuos papildo ir ar jiems neprieštarauja).

8) 463 str. — Tinkamai paliudytas akto nuorašas gali, kiek tatai įstatymas leidžia, pakeisti originalą ir būti teisėtas turinio įrodymas.

9) 476 str. — Tvirtiniuose, notariniuose ir pareikštiniuose aktuose pažymėtoji jų sudarymo data (diena) laikoma tikra ir del jos negalima kelti abejojimų.

10) 552 str. — Esant reikalui patikrinti ir nustatyti asmens rašyseną, teismas duoda pirmenybę tvirtiniams, notariniams arba pareikštiniams raštams.

11) 645 str. — Atsakovo pateikiamieji teismui laiduotojų parašai turi būti notaro patikrinti.

12) 952 str. — Teismo antstolis tik tada gali sustabdyti sprendimo vykdymą, kai skolininkas pateiks jam, be kita ko, notaro paliudytą ieškovo—skolintojo — raštą, jog skola jau gauta.

13) 1359 ir 1361 str. str. — Civilinėse ginčo bylose šalim susitaikinus ar bylos dalyviams prašant teismo bylą nutraukti, jų taikos sutartis ir prašymas turi būti pareikštiniu būdu notaro paliudyti.

14) 1374 str. — Sprendžiant bylą trečiųjų teisme, vadinamasis trečiųjų užrašas reikalingas pareikštinio notaro paliudijimo.

II. Civiliniame kodekse (Įst. Rink. X t. 1 d., 1914 m. ofic. leid.) tuo pat reikalu randame šiuos nuostatus:

1) 1030 str. — Notarinis (arba tvirtinis) testamentas negali būti panaikintas ar pakeistas paskiau namie rašytu (naminiu) testamentu.

2) 1035^1 str. — Visai neleidžiama reikšti abejojimų del tvirtinių bei notarinių testamentų autentiškumo (o galima tik, pagrindui esant, kelti suklastojimo klausimą).

3) 1066^5 str. — Tvirtinant vykdyti notarinį testamentą, liudytojai teismo visai neklausiami.

4) 1674 ir 2039 str. str. — Pareikštiniai paskolos raštai (su kilnojamojo turto, daiktų įkeitimu) turi pirmenybę prieš naminius šios rūšies raštus, išieškant pinigus priverstiniu keliu arba konkurso atveju.

III. Iš Prekybos Proceso įst. (Įst. Rink. XI t. 2 d., 1903 m. leid., 1906 m. tęs.) 216 ir 228 str. str. prasmės matyti, kad ir čia turi vertės įvairūs (taigi, ir naminiai) raštiniai įrodymai ir kad, Civ. Proc. 543 str., taip pat neleidžiama kelti abejojimų del notarinių aktų autentiškumo (taigi, ir prekybos procese viešieji, formaliai sudarytieji, aktai yra, taip sakant, tvirtesni už visus kitus, vadinasi, ir naminius raštus).

Šių įstatymų interpretacijų buv. Rusų Senato kasaciniuose sprendimuose svarbiausieji ir reikšmingiausieji bruožai yra šie. Neformaliniai aktai ne tik niekad nenustoja savo privalomosios reikšmės, bet, šalim jų autentiškumo neginčijant, dar įgyja lygią su viešaisiais raštais reikšmę; tiktai notariniai aktai visada turi pirmenybę prieš nenotarinius. Naminių raštų įvertinimas paliktas laisvai teismo nuožiūrai, ir jųjų turinys gali būti liudytojų parodymais tikrinamas. Kai kada, įstatymų numatytose ribose, naminių raštų įrodymo galia liečia ne tik jų dalyvius, bet ir jame nedalyvavusius pašalinius, trečiuosius asmenis. Tinkama tvarka surašytų (notarinių) aktų turinio negali ginčyti tik jų dalyviai, o gali tatai daryti tretieji asmens, kurių interesai šių aktų užgaunami. Remtis galima net privatiniais laiškais ir pieštuku surašytais raščiukais. Bendrai, įstatymai leidžia kelti ginčus del turinio teisėtumo bei reikšmės ne tik naminių, bet ir formalinių, notarinių aktų. (Tuo procesualinė notarinių aktų ir paliudijimų galia praktikoj žymiai yra sumažinta, nes faktinai leidžiama naudotis naminiais raštais ir liudytojais, ginčijant formalinių aktų turinį).

Taigi, proceso įstatymas konkrečiais atvejais kalba apie notarinių aktų galią, palyginant su naminiais raštais, tik kaipo teismo įrodymų. Notaro sudarytiems raštams čia suteikta tik kiek pirmenybės, tačiau labai nedaug. Kitaip buvo senovės Romoje ir dabar tėra, pav., Prancūzijoje, Vokietijoje ir kitose įžymesnėse Europos valstybėse su pavyzdingai sutvarkytu notariato institutu. Ten viešų, teisėtai sudarytų, notarui dalyvaujant, raštų galia ir reikšmė yra neginčytinos, ir tatai pačių notariato įstatymų aiškiai nustatyta. Tokius aktus leidžiama vykdyti sutrumpinta priverstine tvarka, lyg teismo sprendimus, tiesiog duodamais vykdomaisiais raštais ar net tam tikrais, tame dokumento originale daromais, sutrumpintais, vadinamaisiais „vykdomaisiais užrašais" (nevisur ir nevisada tai turi atlikti būtinai teisėjas; kartais tie vykdymo raštai duodami pačių aktą surašiusių notarų). Tuo notarinių dokumentų reikšmė ten yra iškelta tokion nepapraston aukštumon, kad joki kiti raštai su jais negali konkuruoti. — Dabar veikiantis pas mus vienas notariato įstatymas — 1866.IV.14

„Položenije o notar časti" — notariniams aktams šiuo atžvilgiu yra labai nepalankus ir neaiškus, nors jo pirmasis 1863.IV.14 projektas buvo daug artimesnis nurodytiems čia svetimųjų notariato įstatymų dėsniams. Klausimas, kurie aktai turi ar gali būti daromi namine tvarka, o kurie — pareikštine, notarine ar tvirtine, išskyrus žemės nuosavybės teisių perleidimo ar suvaržymo aktų (66 ir 157 str. str.), mūsų įstatymo nėra pakankamai aiškiai nušviestas, o be to, jis išdėstytas be jokios sistemos. Sutarties formos pasirinkimo principas, kuriuo asmuo gali visai savo nuožiūra ta ar kita tvarka rašyti savo aktą, susitaręs pirmiau su savo kontragentu, gyvenime pasirodė (pabrėšime tai dar kartą) turįs daug negerumų ir kenkiąs ne tik pačių kontragentų interesams, bet ir valstybės iždo, teismo ir, bendrai, viešiesiems reikalams. Žmogus visada yra linkęs duoti pirmenybę tai akto formai, kuri yra pigesnė ir lengviau ar greičiau sudaroma. Todel dabar tenka dažnai girdėti nuomonių, esą notariato įstatymo 66 str. nuostatus reikia kiek p l a č i a u aiškinti, ir, turint galvoj Civ. Kod. (X t. 1 d.) 423 str. nuosavybės teisės sąvokos apibūdinimą, reikalaujama tvirtinės formos ne tik tiems aktams, kuriais visai perleidžiama nekilnojamojo turto nuosavybės teisė (pirkimo — pardavimo aktams) ar tos teisės viena esminė dalis — disponavimo teisė („pravo rasporiaženija"), kaip įkeitimo aktams, bet ir visiems be išimties kitiems aktams, kuriais nuosavybės teisė, plačia žodžio prasme, yra siaurinama, pvzd., perleidžiant turto valdymo ir naudojimo teises. Pažymėtas 423 str. sako, jog pilna nuosavybės teisė susideda iš disponavimo, valdymo ir naudojimo teisių („Vladienije", „polzovanije", „rasporiaženije"), o Not. Įst. 66 str. kalba kaip tik ir apie nekilnojamojo turto nuosavybės teisių aprėžimą, vadinasi, tik tvirtiniais aktais tegalima, pav., užparduoti ir išnuomoti žemę, leisti iškirsti mišką ir t. t., nes visais šiais atvejais pilnoji žemės savininko nuosavybės teisė lieka aprėžta, ar del faktino valdymo bei naudojimo perleidimo, ar del ūkio vertės sumažinimo ir t. t. Taip pat savininko teisę disponuoti turtą galima paraližuoti, paliekant jam tik jus nudum, testamentais, pasidalinimo ar atidalinimo aktais, generaliniais turto valdymo įgaliojimais ir t. t. Iš notariato įstaigų plėtojimosi istorijos matyti, jog seniau visiems šiems raštams buvo būtina viešųjų aktų forma, ir jų sudarymas notariato įstaigų buvo kontroliuojamas, t. y. jų negalima buvo rašyti namie, kaip dabar, nes tada Not. Įst. 66 str. dėsnis praktikoje beveik visai nebuvo pasireiškęs; jis yra naujesnių laikų padarinys (dalyko žinovų dabar praktikoje pripažintas nevykęs).

V. Burkevičius.

Civilinių vedybų klausimu.

(Vyriausiojo Tribunolo aiškinimo*) kritika)

Vyriausiasis Tribunolas štai kaip išaiškino Didžiosios Lietuvos gyventojų sudarytų Klaipėdos krašte vedybų teisėtumą: „Einant Klaipėdos krašto statuto 9 str.[1]) Klaipėdos krašto gyventojai visoj Lietuvos teritorijoj naudojasi visomis civilinėmis teisėmis, kurios yra pripažintos visiems Lietuvos piliečiams, ir atvirkščiai, Lietuvos piliečiai, kurie nėra Klaipėdos krašto vietos gyventojai, naudojasi Klaipėdos krašte visomis civilinėmis teisėmis, kurios yra pripažintos Klaipėdos krašto vietos gyventojams. Kadangi Klaipėdos krašto įstatymai pripažįsta civilinių vedybų teisę ir kadangi vedybų teisė yra civilinė teisė, tai einant šio straipsnio nuostatais Didžiosios Lietuvos piliečiai, kad ir neturintieji Klaipėdos krašto gyventojų pažymio, naudojasi Klaipėdos krašto civilinių vedybų teise, ir todel jų padarytieji Klaipėdos krašte civilinių vedybų aktai turi būti laikomi taisėtais ne tiktai Klaipėdos krašte, bet ir visoj Lietuvoj, kadangi einant bendra Klaipėdos krašto statuto 9 str. prasme visa tai, kas teisėtai padaryta Klaipėdos krašte, pripažįstama teisėta ir visoj Lietuvoj. Šitai išvadai neprieštarauja veikiantieji Didžiojoj Lietuvoj vedybų srity įstatymai, nes šie įstatymai tiktai nežino civilinių vedybų ir nenustato tokioms vedyboms tvarkos, bet įsakmiai tokių vedybų nedraudžia, o tais atsitikimais, kada vedybų registracija pavesta civilinėms įstaigoms, šios įstaigos registruoja vedybas, netikrindamos, ar vedybų tikybinė ceremonija atlikta, o pasitenkina vien vedusių pareiškimu apie įregistravimą jų vedybų, ir toks įregistravimas suteikia vedyboms teisėtų vedybų galios, kad ir nebūtų iš tikrųjų prieš tai atlikta jokių tikybinių apeigų (Civ. Įst. X t. I d., 78 str. luomų įst. 947 str.)".

Kaip matome, Vyriausiasis Tribunolas savo išaiškinimą remia Klaipėdos krašto statuto 9 str. bendrąja prasme ir tuo motyvu, kad esą veikiantieji Didžiojoj Lietuvoj vedybų įstatymai neprieštarauja civilinėms vedyboms.

---

*) Žiūr. „Teisės" Nr. 18.

[1]) Lietuvos, Britų imperijos, Prancūzijos, Italijos ir Japonijos konvencijos del Klaipėdos teritorijos („V.Ž." Nr. 169) I priedėlis.

Išžiūrėkime visų pirma Klaipėdos krašto statuto 9 str. Man atrodo, kad ta išvada, kurią priėjo Vyr. Tribunolas, — būk Klaipėdos krašto statuto 9 straipsniu, kuriame kalbama apie Didžiosios ir Mažosios Lietuvos gyventojų tarpusavio lygybę civilinių teisių atžvilgiu, turėta galvoj ir vedybų teisė,—yra klaidinga. Civilinės teisės, apie kurias kalbama 9 str., matyti, yra kitokio pobūdžio, būtent, civilinės teisės siaura to žodžio prasme, t. y., turto teisės, kaip antai: teisė įsigyti ir valdyti nekilnojamąjį turtą ir tokios civilinės teisės, kurioms naudotis ne Lietuvos piliečiams gali būti uždrausta Didžiojoj ar Mažojoj Lietuvoj.[2])

Kad 9 str. nuostatu turėta galvoj sulyginti Didžiosios ir Mažosios Lietuvos gyventojus tiktai civilinių teisių atžvilgiu tikra to žodžio prasme (turto dalykus reguliuojančių), matyti iš viso to statuto analizės, o taip pat iš ryšio tarp Klaipėdos krašto statuto 8 ir 9 str.[3]).

Tuo būdu Vyriausiasis Tribunolas vargu bau tinkamai aiškina Klaipėdos statuto 9 str. Pagaliau, jeigu net prileisime, kad suredaguojant 9 str. nuostatus, turėta galvoj *visos civilinės teisės* plačiąja to žodžio prasme, tai ir tada kyla abejojimas del Vyriausiojo Tribunolo palyginimo vedybų teisės akto su paprastu civilinės teisės aktu.

Mano manymu, vedybų teisė nėra civilinė teisė visa to žodžio prasme. Vedybų teisė, nustatanti *status personalis*, kad ir sudaro civilinio kodekso dalį, bet turi viešosios teisės pobūdį, ir del to ji iš dalies pridera viešajai teisei[4]).

Tokios pažiūros į vedybų teisę, del jos ypatingo pobūdžio, yra daug teisės mokslininkų.[5])

Kad Vyriausiasis Tribunolas pats abejoja del savo pažiūros į vedybų teisę, kaip į grynai civilinę teisę, matyt iš to, kad savo aiškinime greta žodžių — „Kadangi Klaipėdos krašto įstatymai pripažįsta civilinių vedybų teisę ir *kadangi vedybų teisė yra civilinė teisė*, tai einant šio straipsnio nuostatais Didžiosios Lietuvos piliečiai, kad ir neturintieji Klaipėdos krašto gyventojų pažymio, naudojasi Klaipėdos krašte civilinę vedybų teise, ir todel jų padarytieji Klaipėdos krašte civilinių vedybų aktai turi būti

---

[2]) Palyg. *Kavolis*, Das Eherecht in Litauen (2 t. für Ostrecht) p. 67.

[3]) 8 str. kalba apie Klaipėdos krašto vietos gyventojo pažymio įgijimo sąlygas; šiuo reikalu numatyta išleisti specialinis įstatymas. Tačiau kol toksai įstatymas bus išleistas, reikėjo bent užfiksuoti, kaip kad tatai yra padaryta statuto 98 str., kad abiejų kraštų (Didžiosios ir Mažosios Lietuvos) gyventojai, nors dar neįgiję vietos gyventojo pažymių visų civilinių teisių atžvilgiu, nebus aprėžti. Pavyzd., vokiečių konstitucijos 110, 111 str. str. taip pat yra numatyta tokia lygybė teisių atžvilgiu vokiečių įvairių kraštų gyventojams.

[4]) Šios pažiūros laikosi ir *Kavolis* „Das Eherecht in Litauen" 67 p., nors jisai vis delto klaidingai taiko sudarytoms užsieny civilinėms vedyboms dėsnį „locus regit actum".

[5]) Palyg. *Bieliackinas*, privatinės teisės kursas (rusų kalba) 566—67 p. p. ir *Heilfron* ten pat p. 2.

laikomi teisėtais ne tiktai Klaipėdos krašte, bet ir visoj Lietuvoj"— deda dar šį argumentą: „Kadangi einant bendra Klaipėdos krašto statuto 9 str. prasme visa tai, kas teisėtai padaryta Klaipėdos krašte, pripažįstama ir visoj Lietuvoj". Iš tikrųjų, jei Vyr. Tribunolas jau sykį išaiškino Klaipėdos statuto 9 str. nuostato prasmę ir taip pat priskyrė vedybų teisės aktus prie paprastųjų (turto teisės) civilinės teisės aktų, tai antras argumentas atrodo visai nereikalingas, nes visa tai, kas jame pasakyta, išeina iš 9 str. aiškinimo.[6])

Tačiau reikia pasakyti, kad tolesnis statuto 9 str. *bendros prasmės* aiškinimas yra visai be pagrindo, nes šiame str. kalbama tiktai apie naudojimąsi civilinėmis teisėmis, o ne apie aktų, padarytų Didžiojoj ar Mažojoj Lietuvoj, *teisėtumą* visoj Lietuvoj.[7])

Kai del Vyr. Tribunolo tvirtinimo, jog Didžiosios Lietuvos gyventojų Klaipėdos krašte sudarytų vedybų teisėtumui taip pat neprieštaraują „veikiantieji Didžiojoj Lietuvoj vedybų srity įstatymai", tai toks tvirtinimas jokiu būdu negali būti laikomas pagrįstu įstatymais, ypač jei turėsime galvoj, kad Civ. Įst. X t. 1 d. 78 str. ir luomų įst. 947 str. numatyta civilinė metrikacija jokiu būdu negali būti laikoma civiline metrikacija tikra to žodžio prasme (žiūr. *Leske—Loewenfeld*, p. p. 732, 733 — *Engelmano* ir *Mandelštamo* pažiūros).

Del visų čia nurodytų sumetimų vargu bau galima sutikti su Vyriausiojo Tribunolo aiškinimu, liečiančiu Didžiosios Lietuvos gyventojų sudarytų Klaipėdos krašte vedybų teisėtumą.

Tačiau tokios vedybos *nevisumet* bus neteisėtos Didžiojoj Lietuvoj, kaip tatai, pavyzd., tvirtina *Finkelšteinas*[8]). Priešingai, tokios vedybos gali būti teisėtos, tačiau tik esant šiai sąlygai: Klaipėdos statuto 8 str. 2 ir 3 p. numato Klaipėdos krašto vietos gyventojo pažymio įgijimą; ten pasakyta, kad Lietuvos piliečiams, Didžiosios Lietuvos gyventojams, sąlygos, kurios yra reikalingos Klaipėdos krašto vietos gyventojo pažymiui įgyti, bus tos pačios, kaip kad yra nustatytos viešųjų ir politinių teisių naudojimo atžvilgiu. Iš šio nuostato matyt, kad Didžiosios Lietuvos piliečiui bus labai lengva įgyti Klaipėdos krašto vietos gyventojo pažymį.[9])

---

[6]) Pavyzd., visa tai, kas teisėtai padaryta Suvalkų krašte veikiančiais ten įstatymais, arba Palangos krašte Pabaltijo įstatymais, pripažįstama ir Kaune, kur veikia X t—1 d. civiliniai įstatymai.

[7]) Klaipėdos statuto 9 str. bendra prasmė yra neaprėžti Didžiosios ir Mažosios Lietuvos gyventojų naudojimosi civilinėmis teisėmis. Civilinių aktų teisėtumo klausimas čia visiškai nekeliamas; teismo sprendimų (abiejų kraštų, kiek liečia jų vykdymą antrojoj šaly) teisėtumo klausimas sprendžiamas statuto 21 str.

[8]) Žiūr. „Teisės" N 9 p. 15.

[9]) Konkrečiai tatai reiškia, kad, pavyzd., Kauno miesto gyventojas galės įgyti Klaipėdos krašto vietos gyventojo pažymį taip pat, kaip kad jisai tampa Suvalkų krašto vietos gyventoju, sakysim, rinkimų atžvilgiu.

O įgijęs vietos gyventojo pažymį, Didžiosios Lietuvos gyventojas galės Klaipėdos krašte vesti tenai veikiančių įstatymų nustatyta tvarka. Tokios vedybos, žinoma, turės būti pripažintos teisėtos ir visoj Lietuvoj.[10])

Tą pat reikia pasakyti ir del persiskyrimų, kai Didžiosios Lietuvos gyventojai, apsigyvenę Klaipėdos krašte, panorėtų persiskirti tenai veikiančių įstatymų nustatytąja tvarka.[11])

Šiuo atveju, žinoma, tenka taip pat atsižvelgti į Klaipėdos statuto 21 str., kuriuo Klaipėdos krašto teismų sprendimai turi būti vykdomi visoj Lietuvos teritorijoj.[12])

Vyriausiojo Tribunolo išaiškinimu, Lietuvos piliečių civilinių vedybų aktai, padarytieji užsieny, galioja Lietuvoj del šių motyvų: 1) civilinės vedybos esančios ne kas kita, kaip civilinė vedybų sutartis; 2) civilinės sutartys ir aktai, padarytieji užsieny, einant Civ. Proc. Įst. 707 str., galioja ir Lietuvoj, jei šios sutartys ir aktai neuždrausti Lietuvoj veikiančiais įstatymais. Del pirmo Vyriausiojo Tribunolo argumento jau buvo kalbėta aukščiau ir buvo nurodyta į vedybų aktų viešai valstybinį pobūdį, kuris tuos aktus atskiria nuo paprastųjų civilinės teisės aktų. Bet čia Vyr. Tribunolas jau konkrečiau kalba, pabrėždamas, kad civilinės vedybos yra civilinė sutartis ir todel joms turi būti taikomas Civ. Proc. Įst. 707 str., kuriame išreikštas privatinės tarptautinės teisės bendras principas „locus regit actum“[13]).

Įsižiūrėkime, kiek toks samprotavimas yra pagrįstas. Nors civilinės vedybos yra tam tikra sutartis, tačiau ji yra sutartis sui generis, nes nustato asmens teises, status personalis. Vedybų sutartys todel daugeliu atžvilgių ir skiriasi nuo turto teisės aktų (Vermögensrechtsakte)[14]). Visų pirma čia yra suvaržyta *sutarčių laisvė.* Pavyzd.: tuo tarpu, kai sudarydami turto teisės aktus, kontragentai gali savo nuožiūra ir įvairiais būdais disponuoti savo turtą, — šeimos teisės aktų atžvilgiu jie tokios neaprėžtos laisvės neturi. Jie negali pažymėti vedybų akte, jog įvykus šiokioms ar tokioms sąlygoms arba aplinkybėms jie turi

---

[10]) Taip pat, kaip turėtumėm, pavyzd., Kauno pusėj pripažinti Suvalkų krašto gyventojo vedybų aktą, padarytą Napoleono kodeksu (pavzd., priešvedybine sutartimi nustatytą vedusių *turto bendrumą*).

[11]) Palyg. *Kavolis.* Das Eherecht in Litauen, 30 p.; jis persiskyrimo atveju reikalauja, kad Didžiosios Lietuvos gyventojai įgytų Klaipėdos krašto vietos gyventojo pažymį, tuo tarpu vedybų atveju jisai tokio visiškai konsekventiško reikalavimo nestato.

[12]) Žiūr 21 str. aiškinimą pas *Ruožier*, Le Constitution de la Lithuanie et le statut de Memel, p. 266.

[13]) Žiūr. *Bieliackinas*, ten pat 566 ir 60 p., kur jisai sako „išimtį iš dėsnio „locus regit actum“ visos valstybės, jų tarpe ir mūsų, daro *viešojo pobūdžio* aktams.

[14]) *Heilfron*, p. 2.

skirtis; taip pat negali iš anksto nustatyti vedybų akte, kam turi priderėti vaikai ir t.t.[15]).

Toliau, civilinių vedybų materialinės ir procesualinės teisės srity išvedamas griežtesnis principas, negu turto teisės srity, būtent: šalių iniciatyva čia yra labai suvaržyta valstybės naudai[16]), ir tuo tie nuostatai įgyja viešosios teisės pobūdį.

Pagaliau, vedybų teisės nuostatai skiriasi nuo turto teisės nuostatų savo *griežtumu* ir *absoliutišku* veikimu[17]), o, be to, tuos nuostatus vykdant, taikoma taip pat dorovės dėsniai[18]).

Civilinių vedybų sutartis, kad ir yra civilinės teisės sutartis, bet turi tam tikrus ypatingus viešosios teisės pobūdžio suvaržymus. Mat, valstybė (ir visuomenė), prižiūrėdama šeimos santykių sutvarkymą, tuo pabrėžia vedybų aktų ypatingą svarbumą. Štai kodel vedybų aktų negalima lyginti su kitais, kaip daiktinės ar prievolės teisės, aktais, kurie yra grynas privatinis reikalas[19]). Civ. Proc. Įst. 707 str. išreikštas dėsnis „locus regit actum" tegali būti taikomas tik šiems, o ne šeimos teisės aktams[20]).

Kad principas „locus regit actum" tarptautinėj šeimos teisėj nelaikomas bendru ir būtinai taikytinu, matyt jau vien iš to, kad daugelio Europos valstybių įstatymai tam tikrais nuostatais reguliuoja savo piliečių sudarytų užsieny vedybų pripažinimo tvarką[21]), arba tatai sprendžiama, prisilaikant 1902 m. birželio 12 d. Haagos vedybų konvencijos. Jeigu dėsnis „locus regit actum" būtų taikomas be jokių aprėžimų ir vedybų teisės aktams, tai atskiroms valstybėms visai nereikėjo nei išleisti šiuo reikalu savo nuostatus, nei prisidėti prie pažymėtos Haagos konvencijos.

Kai del 1902 m. birželio 12 d. Haagos konvencijos[22]), tai ją paviršutiniškai išžiūrėję, prieisime išvadą, jog nei vedybų materialinei, nei formalinei teisei, nei, pagaliau, procedūros klausi-

---

15) *Heilfron*, ten pat psl. 2.

16) Pavyzd., vokiečių Civil Proceso Įst. 606, 631, 632, 634 str. str. valstybės gynėjo dalyvavimas būtinas teismo posėdy, vedybų klausimus sprendžiant; be to, vokiečių Civil. Proc. 617 str. ir kt., del *viešojo* tokių bylų pobūdžio, valstybė suinteresuota išaiškinti *materialinę tiesą* (žiūr. *Heilfron* p. 20). Palyg. ir mūsų Civ. Proc. Įst. taip pat griežtesnius nuostatus, būtent, 1337—1345[11] str. str., kurie yra nustatyti del šių ginčų viešojo intereso.

17) Žiūr. *Heilfron* ten pat 2 psl.

18) Heilfron 2 p.

19) nes del aktų sudarymo valstybė ir visuomenė yra mažiau suinteresuoti.

20) Palyg. *Bieliackinas*, ten pat 52—60 psl

21) Pavyzd., *Vokietija* Einführungsgesetz zum B.G.B. 13—15 str. str., kuriuose šie klausimai išspręsti, duodant pirmenybę lex patriae; *Šveicarija* — specialinio įstatymo 7 d. ir 7 t. str. str.; *Prancūzija* Code Civile 170, 171 str. str.

22) Vokiškai: Abkommen zur Regelung des Geltungsbereichs der Gesetze auf dem Gebiete der Eheschliessung. Šios konvencijos juridinė analizė mano padaryta „Teisės" Nr. 15.

mams dėsnis „locus regit actum" bendrai nėra taikomas. Mat, svarbiausias konvencijos pagrindas yra *kompromisas*, — bandymas suderinti įvairių šalių vedybų teisės nuostatus[23]).

Kai del vedybų materialinės teisės normų, tai pirmasis šios konvencijos str. nurodo bendrą materialinių teisinių sąlygų nuostatą vedyboms užsieny svetimos valstybės piliečiams. Tas nuostatas yra *lex patriae*, t.y. tėvynės įstatymas. Vadinasi, svetimos valstybės piliečio teisė (materialinės teisės atžvilgiu) vesti pirmiausia turi būti sprendžiama to piliečio tėvynės įstatymais. Tačiau šis nuostatas veikia tik tada, jeigu tėvynės įstatymai aiškiai[24]) nenurodo į kitos valstybės (lex loci celebrationis) įstatymų taikymą šiuo atveju.

Kalbėdamas apie *lex patriae* taikymą, kaipo bendrą principą, sprendžiant svetimšalio vedybų teisės klausimą užsieny, tas pat konvencijos 1 str. toliau nustato, kad kiekvienu atveju reikia atsižvelgti į tėvynės įstatymus, tiek vyro, tiek žmonos, jei jie nėra vienos valstybės piliečiai.

Antrasis ir trečiasis šios konvencijos straipsnis nustato, kuriais konkrečiais atvejais *lex loci*, t. y. vietos įstatymai, nors *lex patriae* leidžia, gali neleisti svetimų valstybių piliečiams vesti[25]), o taip pat kuriais atvejais *lex loci* leidžia svetimų valstybių piliečiams vesti, nepaisant bendro nuostato del *lex patriae* taikymo, sprendžiant vedybų klausimą[26]). Bet nuostatas vis delto papildytas pastaba, kad kitos valstybės, o jų tarpe ir tėvynė, turi teisę tokiomis sąlygomis padarytų vedybų nepripažinti. Taigi, iš šių nuostatų jau aiškiai matyt, kad lex patriae turi pirmenybę, šiuos klausimus sprendžiant. Kai del vedybų formalinės teisės normų, tai Haagos konvencija[27]) reguliuoja jas šitokiu būdu:

Konvencijos 5 str. 1 p. nustato, kad vedybų formos klausimas turi būti sprendžiamas lex loci celebrationis, t.y. gyvenamosios vietos įstatymais. Tačiau 5 str. 2 p. tą bendrą nuostatą susiaurina pastaba, kad šalys, kurių įstatymai reikalauja būtinai tikybinės vedybų formos, gali nepripažinti savo piliečių vedybų, padarytų civiline forma[28]). Toliau, konvencijos 7 str. taip pat aprėžia tam tikru būdu bendrąjį 5 str. nuostatą. Šiuo straipsniu, vedybos, kurios del savo formos nepripažįstamos valstybėje, kur jos buvo padarytos, gali vis delto būti pripažintos kitose valsty-

---

[23]) Palyg. *Dungs* „Sechs Haager Abkommen" 12—13 p p. ir *Bogeng* Internationales Privat- u. Zivilprozessrecht 10—16 p.p.

[24]) Pavyzd., šveicarų įstatymais, Šveicarijos pilietis gali vesti užsieny (formalinės teisės atžvilgiu) gyvenamosios vietos įstatymais; šiuo atveju lex patriae jau negalioja, o veikia tik lex loci.

[25]) 1) del giminystės ryšių, 2) del kitų svarbių vedybų uždraudimo priežasčių

[26]) jei lex patriae draudžia vesti del tikybinių motyvų.

[27]) str. str. 5, 6, 7.

[28]) Žiūr. *Dungs*, ten pat 18, 19 p. p.

bėse[29]), jeigu buvo laikytasi abiejų vedančiųjų *lex patriae*, t.y., tėvynės įstatymų vedybų formos atžvilgiu[30]).

Del vedybų procedūros klausimų reikia pasakyti, kad šia konvencija[31]), kilus klausimui del svetimšalio teisės vesti, jis turi įrodyti, jog lex patriae (tiek vyro, tiek žmonos[32]) jiems leidžia vesti. Toks įrodymas, konvencijos 4 str. 2 p., yra tam tikras liudymas, išduotas diplomatinio ar konsularinio savo tėvynės atstovo toj valstybėj, kur turi įvykti vedybos, jog jo atstovaujamų valstybių materialinės teisės normos šiam piliečiui leidžia vesti. Konkrečiai kalbant, kiekvienu atskiru atveju turi būti visų pirma atsižiūrėta į tėvynės vedybų įstatymus ir ištirta, ar jie leidžia tam piliečiui vesti. Kai norintieji vesti yra ne vienos valstybės piliečiai, tai abu turi įrodyti savo teisę vesti *lege patriae*. Aišku, kad jeigu vienam jų vesti lex patriae draudžia, tai ir vedybos neleidžiamos, išskyrus tik atvejus, numatytus konvencijos 3 str. 1 p.[33]).

Iš viso, kas pasakyta, matome, kad nei atskirų valstybių tam tikri tarptautinės šeimos teisės įstatymai, nei Haagos konvencijos nuostatai nepripažįsta, kad dėsnis „locus regit actum" būtų taikomas be aprėžimų. Atvirkščiai, daugelis klausimų, susijusių su vedybų padarymu užsieny, ypač materialinės teisės ir procedūros atžvilgiu, sprendžiami *lege patriae*, ir tik vedybų formalinės teisės klausimų išsprendimo pagrindan padėti kompromiso nuostatai, suderinti tiek su *lex patriae*, tiek su *lex loci celebrationis*[34]).

Del visų šių sumetimų, Civ. Proc. Įst. 707 str. išreikšto dėsnio „locus regit actum" taikymas vedybų teisės klausimams, kaip tai išaiškino Vyriausiasis Tribunolas, yra nevisai pagrįstas.

Kai kurios išvados.

Padarę Vyriausiojo Tribunolo išaiškinimo juridinę analizę, prieiname štai kurias išvadas:

I. Juridinė vedybų galia tų Didžiosios Lietuvos gyventojų, kurie laikinai apsigyvenę Klaipėdos krašte ir padarę ten vedybas civiline forma, grįžta į Didžiąją Lietuvą, yra nevisai aiški.

Tokių vedybų teisėtumui spręsti vargu bau galima pasinaudoti Klaipėdos statuto 9 str., o greičiausia tenka atsižiūrėti į tai, ar tie Didžiosios Lietuvos gyventojai Klaipėdos statuto 8 str. yra įgiję vietos gyventojo pažymį ar ne, arba pasiremti specialinėmis

---

[29]) Kur, pavyzd., civilinė vedybų forma yra privaloma.

[30]) Iš to matyt, kad *lex patriae* vis delto ir šiuo atveju turi pirmenybę.

[31]) Konvencijos 4 str.

[32]) Konvencijos 1 str.

[33]) Žiūr. aukščiau.

[34]) Palyg. Haagos konvencijos vedybų nuostatų įvertinimą, padarytą *Nolde*, Očerk meždunarodnavo častnavo prava (*Liszt*, meždunarodnoje pravo p. p. 529—546).

šiam reikalui nustatytomis kolizijos normomis, kurių Didžioji ir Mažoji Lietuva ligšiol dar neturi.

Kol šie abu klausimai, t.y., Klaipėdos krašto vietos gyventojo pažymio įgijimas ir kolizijos normų išleidimas, dar nėra sutvarkyti, tol Didžiosios Lietuvos gyventojų padarytų Klaipėdos krašte vedybų teisėtumas kels abejojimų.

II. Lietuvos piliečių užsieny padarytų civilinių vedybų teisėtumas vargu bau gali būti sprendžiamas Civ. Proc. Įst. 707 str. išreikštu dėsniu „locus regit actum", taikomu tik turto teisės aktams.

Tokių vedybų teisėtumo klausimas gali būti išspręstas, arba išleidus specialinius privatinės tarptautinės teisės nuostatus[35]), arba prisidėjus prie pažymėtos 1902 birželio 12 d. Haagos konvencijos, arba, pagaliau, įvedus civilinių vedybų institutą Lietuvoj.

O norint sutvarkyti visus šiuos klausimus, reikia:

1) Kuogreičiausiai parengti ir išleisti vedybų įstatymą Latvijos bei vakarų Europos valstybių pavyzdžiu, sunaudojus tiek mūsų 1926 metų metrikacijos įstatymo projektą, tiek kitą medžiagą[36]).

2) Rengiant tokį įstatymą, reikia jis papildyti tam tikru skyrium, kuriame būtų sureguliuoti tiek privatinės tarptautinės teisės klausimai[37]), tiek tarptautinės teisės kolizijos klausimai[38]).

G. Rutenbergas.

Literatūra ir šaltiniai:

1) *Bergmann*: Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht, Berlin 1926.
2) *Bogeng*: Internationales Privat- u. Zivilprozessrecht, Berlin 1908.
3) *Büchler*: I. Russisch-litauisches internationales und interitoriales Eherecht (Blätter für internationales Privatrecht Nr. 5, 1929) II Litauens Eherecht (Zt. für Standesamtswesen Nr. 13, 1929).
4) *Bieliackinas*: Privatinė teisė (rusų kalba) Kaunas 1928.
5) *Kahn*: Das Eherecht der Europäischen Staaten und ihrer Kolonien 1904.
6) *Kavolis*: I Bažnytinės tikybiniai mišrosios ir civilinės moterystės juridinė padėtis Lietuvoje; II Das Eherecht in Litauen (Zeitschrift für Ostrecht, 1931, Heft 1).
7) *Heilfron*: Grundriss des Bürgerlichen Rechts, IVa. Familienrecht Berlin 1921.
8) *Leske-Loewenfeld:* Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr 1 leidinys, 1904 m.
9) *Pilet*: Manuel de droit international privé, Paris 1924.
10) *Nolde*: Očerk meždunarodnavo častnavo prava (*List*, meždunarodnoje pravo p. p. 629—546).
11) *Renault*: Conventions de la Haage 1903.
12) *Dungs*: Sechs Haager Abkommen, Berlin 1908.

---

[35]) Vokiečių Einführungsgesetz zum B.G.B. pavyzdžiu.

[36]) Žiūr. mano šiuo klausimu padarytas išvadas straipsniuose „Lietuvos ir Latvijos šeimos teisės problemos" („Teisės" Nr. Nr. 13, 14, 15).

[37]) Tarp jų ir vedusių asmens bei turto santykiai privatinės tarptautinės teisės atžvilgiu.

[38]) Ne tik tarp Didžiosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto, bet ir tarp įvairių Didžiosios Lietuvos sričių (Kauno, Užnemunės ir Palangos krašto).

Liudytojai.

Liudytojai, Bentamo apibūdinimu, yra teisingumo ausys bei akys, nuolatiniai Temidos talkininkai; reta byla įmanoma be jų. Todel valstybė, vertindama jų parodymų reikšmę bylai, turi siekti, kad jeigu jie ir be noro atlieka uždedamą jiems pareigą, tai bent jos nevengtų. Pigus dalykas — grasinti liudytojui nustatytąja bausme; daug tikslingiau yra jį įtikinti, jog jo pareiga ne jungas, o piliečių tarpusavio solidariškumo padarinys. Kad rusų Baudž. Proceso įstatymai, kuriais mes, savųjų dar neturėdami, vadovaujamės, būtų įskiepiję piliečiams tokį įsitikinimą, tenka abejoti. Dažnai galima išgirsti teisme mūsų kaimiečio charakteringas atsakymas: „Nei jokios bylos teisme nesu turėjęs, nei liudytoju nesu buvęs". Taip liaudis apibūdina savo santykį su Teismu ir, kaip matome, tas santykis, persilaužęs liaudies psichikoj, sukėlė joje nemalonaus turinio emocijų. Nesunku iššifruoti šį kaimiečio užgniaužtą posakį: reikia saugotis nepatekti bylon liudytoju. Negincytina, jog liudytojo pareiga kartais vargina, yra įkyri ir net pavojinga jo turtui bei gyvybei, kai nusikaltėlio kerštas atsikreipia į jį. Ir todel, kaip minėjome, liudytojas paprastai nenori atlikti savo pareigos. O vengia jis savo pareigos dažnai tik del to, kad turi nuostolių. Suprantama, ši pareiga yra neatlyginama, bet, antra vertus, pilietis turi teisę reikalauti, kad jam nebūtų daromi nuostoliai. Baudž. Procesas suskirsto liudytojus dviem rūšimis: nuo teismo vietos gyvenantieji toliau kaip už 15 kilometrų (teisingiau varstų) ir gyvenantieji arčiau kaip už 15 kilometrų. Pirmieji už atvykimą į teismą gauna kelpinigių bei dienpinigių, antrieji ničnieko negauna. Drįstame pasakyti, kad toks nusistatymas bei valstybės nesirūpinimas tuo, ar pilietis turi lėšų kelionei į teismą ir atgal ir ar turi jis iš ko pragyventi mieste per visą bylos išžiūrėjimo laiką, primena baudžiavos laikus, kai kaimiečių, valstybės skaitlingiausio elemento, kelias buvo nuklotas vien Tantalo vargais. Argumentas, jog valstybės iždas būtų labai apsunkintas, kai reikėtų visiems liudytojams, be išimties, atlyginti kelionės išlaidas, nenuoširdus ir neįtikina. Kur dingsta tas patosas, kuriuo tariami sparnuoti žodžiai „pereat mundus, fiat justitia", kai iždininkas perdideliu rūpestingumu žiūri, kaip valstybės iždas mažėja keliais skatikais,

liudytojams išmokamais. Taigi neįtikina tas argumentas, nes valstybės biudžete liudytojams išleistų pinigų pozicija atrodo baisiai didelė vien žmonėms, žiūrintiems į ją per padidinamąjį stiklą. Pamirštama be to, jog nekartą tos išlaidos grįžta į iždą, uždedant jas pasiturinčiam nuteistajam. Atsipalaiduokime ir mes nuo vyraujančių Baudž. Procese tendencijų ir nesidžiaukime, kai teisingumo žinybos balansas remiamas panašiomis taupmenomis.

Kodel nustatytas 15 kilometrų atstumas, skirstantis liudytojus į sūnus ir posūnius? Greičiausia taip sau, be jokios konkretiškos prasmės, norint tik pabrėžti, jog nuo 15 kilometrų ir toliau kelias labai varginąs liudytoją ir del to turįs būti atlygintas. Tačiau tolio saikas, taikomas buv. Rusijai, mums netinka. Jeigu milžiniškoj rusų teismo apygardoj 15 kilometrų kelias nebuvo atlyginamas, tai proporcingai mes negalime palikti neatlygintą net vieno kilometro kelią. Motyvas, jog pas mus yra išsiplėtojęs auto susisiekimas, neturi pagrindo, nes tatai neišlygina tos proporcijos ir, bendrai, per anksti dar kalbėti apie tai, kadangi tinkamas auto susisiekimui kelių tinklas dar labai retas; be to, piliečiai negali būti varžomi pasirinkti sau kurią kitą susisiekimo priemonę. Ar galima prikišti nesąmoningumą neturtingam piliečiui, kuris išėjęs sunkiai išbrendamais keliais 14 kilometrų ir kartais, esant sudėtingesnei bylai, išbuvęs mieste keletą dienų pusbadžiu ir pusmiegiu, iškamuotas paleidžiamas atgal ton kelionėn be jokio atlyginimo. Neabejotina, jog jis dės pastangų daugiau nebepatekti liudytoju. Ar gali tie keli litai, nesumokėti liudytojui, atsverti padarytą tuomi teisingumui žalą? Peržiūrėtina taip pat ir nustatyta liudytojams taksa. 15 centų už kilometrą, vietoj įstatymų nustatytų 3 kapeikų, toli gražu nepakanka 3 kapeikų vertės vertenybei įsigyti. Skirtumą pamatysime, kad ir pasinaudodami banališku palyginimu duonos kainos prieš karą ir dabar. Meškos patarnavimą suteikia liudytojams biurokratiškas nuostatas, reguliuojantis kviečiamų rengiamam tardymui liudytojų atlyginimą, cementuodamas juos su teismu. B. Pr. 986 ir 989 str., liudytojų atlyginimas pareina vien nuo teismo; tardytojas neturi atitinkamų kreditų ir visas sąskaitas siunčia teisman. Piliečiams kartais nusibosta ir laukti tų pinigų. Be to, aukščiau pažymėtas liudytojų suskirstymas liečia ir rengiamąjį tardymą; taigi, ir reng. tardymo liudytojai, gyvenantieji arčiau kaip 15 kilometrų, atlyginimo negauna. Tad galima įsivaizduoti nuotaiką liudytojo, kelis kartus pas teismo tardytoją ir į teismą šaukiamo, atitraukiamo nuo darbo, verčiamo nemaža išlaidų padaryti ir už visa tai nė cento negaunančio.

Del mūsų gyvenimo sąlygų reikėtų reformuoti ir kiti Baudž. Proceso nuostatai. Štai, Baudž. proceso 642 str. 2 p., gali nestoti teisman liudytojai, kurie gyvena kitoj teismo apygardoj ir dar taip toli, kad jiems nelengva atvykti teisman, o to straipsnio pastaba leidžia nestoti teisman keletos gubernijų liudytojams, gyvenantiems per 200 kilometrų nuo teismo posėdžio vietos, va-

dinasi, kad ir toj pačioj teismo apygardoj. Ši pastaba yra iš Vyr. Trib. Pirmininko Kriščiukaičio Baudž. Proceso Įst. projekto. (Teisės Nr. 9) ir neoficialinio B. Proc. leidimo, J. Bylos pertvarkyto, išmesta, tačiau analogija taikytina ir pas mus, Lietuvoje. Antai, yra teismo apygardų, kurių užkampiai yra daugiau kaip 50—70 klm. atstumo nuo teismo vietos (Trakų apsk. Onušiškio v., Alytaus — Liškiavos v., Šiaulių—Užvenčio, Seinų—Kapčiamiesčio v. ir t.t.). Palyginę sunkumus, kuriuos tenka pakelti liudytojui, vykstančiam iš to užkampio dažnai blogais keliais, su tuo patogumu, kurį patiria liudytojas, šaukiamas, kad ir iš kitos teismo apygardos, bet gyvenantis netoli plento, einančio į teismo vietą, kuriuo paprastai vaikšto autobusai, pavyzdžiui, vykstantis iš Šiaulių į Kelmę (42 kil.), prieiname išvadą, kad kartais savo apygardos teismas pasiekti nepalyginti sunkiau, nekaip kad svetimos apygardos teismas, o todel gal pravartu būtų ir mums tokiems liudytojams suteikti lengvatų. Tačiau turint galvoje, jog liudytojai sulauksią tinkamo ir teisingo atlyginimo klausimo sutvarkymo (tarp kita ko, gal vien šaukimo turėjimas suteiks teisę nemokamai naudotis viešojo susisiekimo priemone, o su tosios priemonės savininkais atsiskaitys teismas), jog Lietuvos plotas nedidelis, ir vis didėjant geležinkelių, plentų ir vieškelių tinklui, pasiekti kitos apygardos teismą jau nėra nepakeliama našta, reikia manyti, kad metas jau B. P. Įst. 642 str. 2 p. visiškai išbraukti.

Tiesos ieškojimo darbe negyvoji medžiaga — surašytieji teismo tardytojo ar policijos (B. Pr. Įst. pakeitimu Vyr. Žin. Nr. 312) neprisaikintų liudytojų parodymai — dažnai suvaidina ne tik netobulo įrodymo vaidmenį, bet kai kada net ir žalingo. I. Neįgudęs teismo tardytojas ar pol. nuov. virš. padėjėjas, darydamas kvotą, dažnai praleidžia svarbias aplinkybes, kurias išaiškinti teismo posėdyje, nesant liudytojų, negalima. II. Tos medžiagos teismas negali kritiškai įvertinti, kai joje nėra aiškių prieštaravimų ar kurių nesąmonių. III. Teisiamajam atimamas galėjimas papildomai paklausti liudytojus del tariamųjų jam svarbių aplinkybių; bejėgis jisai įtikinti teismą savo paaiškinimais del tokių liudytojų parodymų. IV. Pagaliau, svarbiausia yra tai, kad liaudies psichikoj parodymai be priesaikos mažai varžo sąžinę, ir liudytojas patraukti savo pusėn pinigais ar kuria kita įtaka nesunku, o paprastai liudytojai t. tardytojo bei policijos nesaikinami, išskiriant atvejus, numatytus del t. tard. B. Pr. 442 str. ir del policijos B. Pr. Įst. pakeit. (V. Ž. Nr. 312) 249^6 str. 2 p. (neaišku yra, kodel sulyginęs kvotą su reng. tardymu, Baud. Pr. Įst. Pak. 249^6 str. 2 p. vis delto neleidžia policijai saikinti liudytoją B. Pr. Įst. 442 str. 3 p. nustatytu atveju). Taigi, melagingas parodymas, kai liudytojo nėra teismo posėdyje, lieka nesugriautas ir dedamas Teismo sprendimo pagrindan. O kad priesaika dažnai verčia liudytoją prisiminti sąžinę ir pakeisti savo parodymus, padarytus reng. tardymo ar

kvotos metu, rodo teismų praktika. Žinoma yra taip pat, kad tokie liudytojai vien del formaliai teisėtų priežasčių labiausia stengiasi nestoti teisman, ir tatai ypač pasiseka liudytojams, gyvenantiems kitoj teismo apygardoj, nes mūsų teismai retais atvejais verčia juos atvykti.

Kai del priežasčių, pateisinančių neatvykimą teisman, reikia pasakyti, jog tikslingiausiai jos apibūdintos nuostatų, liečiančių Taikos Teismą. B. Pr. 69 ir 70 str. jos visiškai nesužymėtos, ir liudytojui leidžiama pasiremti bet kuria, jo manymu, svarbia kliūtim, o taikos teisėjas josios svarbumą įvertina. Apygardos ir kitų teismų atžvilgiu įstatymų leidėjas pavartoja netobulą metodą, būtent, sužymi tas priežastis. Aišku, kad tas metodas netinka ir bejėgis apimti visų svarbių įvykių, kurie atleidžia liudytoją nuo atvykimo pareigos. Imkime, pavyzdžiui, gaisrą ar globojamų, kad ir svetimų, vaikų sunkią ligą; šių įvykių nerasime tarp B. Pr. Įst. 388 str. numatytų teisėtų nestojimo priežasčių. Arba valdininko, negavusio savo viršininko leidimo atsitraukti nuo pareigų, nestojimo priežastis turėtų būti teisėta, tačiau B. Pr. Įst. 388, 626 ir 642 str. šio atvejo nenumato. Praktikoj del to buvo daug spragų, kurias užkišti stengėsi Senatas. Bet rusų Senato sprendimai neturėjo įstatymų galios ir buvo ginčytini. Del tokios buities galima prieiti paradoksališkas išvadas — negavimas viršininko leidimo vykti nėra teisėta nestojimo priežastis, o tokio nestojusio liudytojo parodymai negali būti garsinami teismo posėdyje. Tokios išvados pagrindą randame ir teisinėje literatūroj (žiūr. Malcevo išvedžiojimus 1892 m. Teising. Min. žurnalo Nr. 2). Dar daugiau, B. Pr. Įst. 388, 626 ir 642 str. str. nesuderinti. 626 str. sužymėti atvejai, kuriais galima skaityti teismo posėdyje nestojusių liudytojų parodymus, būtent, kai liudytojai neatvyko: 1) del mirties, 2) ligos, 3) gilios senatvės, 4) išvykimo tolimon kelionėn ir 5) del aukštos privilegijuotos tarnybinės padėties; tačiau jame nepažymėta, jog parodymai skelbtini ir nestojus liudytojams B. Pr. Įst. 642 ir 388 str. numatytais atvejais. Vėl pastoja kelią paradoksališka išvada — tokių liudytojų parodymai negali būti skelbiami ir, kai jie reikšmingi, byla turi būti atidėta. B. Proc. Įst. laisvo vertimo autoriai, Vyr. Trib. Pirm. Kriščiukaitis ir J. Byla, kad ir nevengdami konkretizacijos metodo, stengiasi legalizuoti Senato praktiką (tiesa, nevienodą: žiūr. sprend. 70/453, 111, 905, 72/242, 73/946, 68/944 ir t.t.) ir papildo 626 str. dar tais atvejais, 1) kai liudytojas nesurastas ar 2) del pateisinamų priežasčių nestojęs teisman (reikia suprasti B. Pr. Įst. 642 ir 388 str. numatytų), bet užtat nemini ligos, gilios senatvės ir tolimos kelionės, nes šios priežastys, reikia spėti, jų manymu, įeina į bendrą posakį „del pateisinamų priežasčių". Bet kadangi pažymėti autoriai, redaguodami B. Pr. Įst. 388 str. (Kr. vertimo 385 str.—Teisės Nr. 8 ir Bylos B. Pr. Įst. 388), nepapildė jo išmestomis iš 626 str. teisėtomis priežastimis, bent gilia senatve ir tolima kelione, tai

pažymėtų autorių B. Pr. Įst. 568 (Krišč.) ir 626 (Bylos) str. tekstą negalima laikyti tobulu. Nurodžius konkretizacijos metodo netobulumą, tenka prieiti išvadą, jog teisėtų nestojimo priežasčių sužymėjimas, kaip kad tatai daro B. Pr. 388 str., yra netikslingas ir turi užleisti vietą bendram posakiui, jog liudytojo nestojimą gali pateisinti svarbi priežastis, o tada B. Pr. Įst. vertimo 568 ar 626 straipsnio žodžiai „del pateisinamų priežasčių" reiks pakeisti žodžiais „del bet kurios svarbios priežasties". Pagaliau, galima būtų ir palikti B. Pr. Įst. 388 str. tekstą, tačiau pažymint jame, jog sužymėtos nestojimo priežastys nėra išsemiamos, o vien pavyzdinės.

Sekdami bylų išžiūrėjimo procedūrą, mes matome, kad tariamųjų sensacingų bylų išžiūrėjimo metu įvykstanti spaudoj bei visuomenėj bylos reikšmės hipertrofija prasiskverbia ir į patį Teismą. Teismas su ypatingu, ne kaip paprastai, atsidėjimu ir įsigilinimu išžiūri tokią bylą ir kartais operuoja priemonėmis, paprastai bylai netaikomomis. Toks bylos iškėlimas iš lygio, psichologiškai suprantant, glūdi teisinėj aberacijoj, o tuo tarpu Temida teturi vienas svarstykles visoms byloms, tiek ordinarinėms, tiek „ekstraordinarinėms". Antai, tam tikroj byloj Teismas, norėdamas tiksliau protokoluoti, pavartojo stenografiją. Pažangus dalykas; tačiau pageidautina, kad būtų stenografiškai protokoluojama visose bylose. Ypač tatai tinka liudytojų parodymams. Stenografija turi didelės reikšmės byloms del melagingų liudytojų parodymų. Nūdienis santraukų pavidalu protokolavimas dažnai kelia abejojimų, ar tiksliai surašyti liudytojų parodymai. Tiems abejojimams pašalinti nereikia gailėtis priemonių bei lėšų. Protokolistai stenografijos išmoks bematant, o rašomojo darbo padaugėjimą paraližuos etatų padidinimas. Kadangi, be to, civilinėj byloj šalies pripažinimas (Civ. Pr. 113—114, 479—484 str.) turi bylai lemiamos reikšmės, tai svarbu, kad ir jis (pripažinimas) būtų stenografuojamas.

St. Vazbys

Fašistų legisliacija.

Dar pernai Italų parlamentas išleido 1922—1928 met. įstatymų rinkinį. Šis didžiulis 1826 puslapių kūrinys paliečia beveik visas gyvenimo sritis.

Giliau įsižiūrėję į šį rinkinį, matome, jog Italų įstatymų leidėjas nuodugniai pertvarkė beveik visus Italijos įstatymus. Liko tik baudžiamasis kodeksas, tačiau ir šis baigiamas pertvarkyti.

Ne pro šalį bus arčiau pažinti Italijos gyvenimo sąlygas, kurios pagreitino įstatymų reformą. Kad geriau suprastumėm reformos svarbumą, turime prisiminti Italijos politinės rekonstrukcijos perijodą, kuris tęsėsi nuo 1848 metų ligi didžiojo karo. Šiame perijode Italijoje pasireiškė dvilypė krizė: didėjimo krizė ir ideologinė krizė. Be to, ideologinė krizė turėjo iš dalies vietinį, o iš dalies bendrąjį pobūdį.

Italijos vieningumo politika grūmėsi su austrais, o taip pat su popiežium del Neapolio aneksijos ir Toskanijos kunigaikštystės. Šis politinis bei geografinis rekonstrukcijos darbas ir paskatino administracines bei juridines reformas.

Savaime aišku, kad šis didelis darbas turėjo daug kliūčių. Mes gerai žinome, jog Italijoje yra daug provincijų, kurios nuo senovės gyvena savo skirtingais papročiais bei tradicijomis; iš šių įvairių vienetų sunku buvo sudaryti vieną juridinį organizmą. Kalnuotoji Italijos dalis gyvena visai kitose sąlygose; čia prasiskverbia didelė Austrijos įtaka, visiškai kitose sąlygose gyvena popiežiaus, Burbonų arba karaliaus valstybės.

Dar 1848 metais buvo paskelbtas Piemont'o statutas, tačiau jis buvo dirbtinis ir italams svetimas. Kiek vėlesnės reformos, ypač po 1880 metų, labiau pataikavo socialistinėms masėms ir kartais net buvo pačiai valstybei kenksmingos. Skirtingi įstatymai įvairiose provincijose buvo nepageidaujami. Ir štai paskutiniais laikais fašistų valdžia viską nuodugniai pertvarkė ir įstatymus suvienodino.

Bendrai, prieškarinė Italų legisliacija del vieningumo stokos kartais daug nepatogumų sukeldavo, pavyzdžiui: buvo visai neaiškus ir įstatymų nesutvarkytas socialistų veikimas, mokyklose buvo laisvai skiepijamas liberališkas agnosticizmas ir t. t. Tokiomis sąlygomis prieš karą laisvai vyravo korupcija ir administracinė, politinė bei moralinė netvarka.

Tačiau tautos rūpestingumas ir nuolatinis žmonių prieauglis užtikrino ekonominį patvarumą. Ypač didžiojo karo metu iškilo didesnio vieningumo reikalas, ir šį tautos vieningumą įvykdė fašistai, įstatymais sudraudę įsigalėjusią anarchiją ir bolševikų veikimą.

Tuoj po 1922 metų fašistinio perversmo perdaug liberalinė valstybės santvarka liko pakeista, o valstybinis autoritetas sugrąžintas. Nuo šio laiko prasideda iš pat pagrindų politinės, socialinės bei moralinės reformos. Fašizmas negriauna, o stato, pakeldamas valstybės autoritetą ir sulaikydamas revoliucinę destrukciją. Viena, fašizmas gerbia italų senąsias tradicijas; antra vertus, jis sukuria naujas sąlygas vieningumui klestėti. Pavyzdžiui: sukuriama nauja valstybės institucija, „Gran-Consiglio" vadinama, kuri greitu laiku įrodė savo naudingumą.

Nuo šio momento ir prasideda fašistų legisliacija.

Pradžioje ši taryba turėjo labai plačių teisių. 1922 metų gruodžio m. 3 dienos įstatymas suteikia vyriausybei ypatingų teisių. Šio įstatymo tikslas buvo:

1) suderinti valstybinį darbą bei sumažinti išlaidas; 2) pertvarkyti mokesčių sistemą, patobulinti biudžetą ir tikslingiau paskirstyti mokesčius.

Visam tam pasiekti vyriausybei buvo suteiktos ligi 1923 metų gruodžio mėn. 31 dienos ypatingos teisės. Vyriausybė tučtuojau pradėjo savo darbą, ir greit tuo reikalu buvo išleisti 1155 įsakymai, kurie pertvarkė administracinę bei finansinę valstybės būtį. Sumažintas biurokratinis aparatas, kuris karo metu buvo susikomplikavęs, o decentralizacijos metu labai pašlijęs. Taryba sumažino administracijos aparatą iki 65,274, iš pagrindų pertvarkė kariuomenę, jūrininkystę, avijaciją ir policiją, naujausiais pagrindais pertvarkė mokyklas ir t. t.

Kiek sutvarkius valstybės aparatą, vyriausybė pasirūpino naująsias valdymo formas pagrįsti įstatymu. Savaime aišku, kad įstatymai tikslingiau ir stilingiau apibūdino fašistinę santvarką. Jie nustatė valdžios ir parlamento santykius, sindikatų teises bei jų valstybines pareigas ir t. t.

Svarbesniems reformos reikalams išžiūrėti nuolat skiriamos mišrios specialistų komisijos. Visų tų darbų centre stovėdamas, duce Mussolini kuria naujas ir originališkas valstybės santvarkos formas. Žemiau duodame reformuotų įstatymų santrauką.

I.
Įstatymai, nustatantieji vyriausybės pareigas.

Pirmieji du įstatymai apibūdina vyriausybės galvos prerogatyvas, atskiria įstatymų leidėjų teises nuo įstatymų vykdytojų. Įstatymų vykdytojų pareigos sukoncentruotos ministerio pirmininko asmenyje. Ministerio pirmininko teisės labai praplėstos: jis parenka sau aukštesniuosius valdininkus ir nustato jų skai-

čių; jis atstovauja vykdomajai valdžiai parlamente; jis gali reikalauti, kad po 3 mėnesių būtų vėl iššiūrimas klausimas, kurį kartą parlamentas buvo atmetęs; jis atsako prieš karalių del bendros vyriausybės politikos.

Ministeriai atsakingi prieš karalių ir prieš ministerį pirmininką. Tuo būdu ministerių kabineto darbai yra labiau vieningi bei solidarūs.

Antrasis įstatymas nustato normalines darbo sąlygas parlamentui, apibūdina jo teises ir draudžia jam kištis į vykdomosios valdžios reikalus. Kad stipriau galima būtų palaikyti vykdomojo aparato vieningumas juridiniuose ir politiniuose reikaluose, didesnėse provincijose skiriami vadinamieji prefektai — valstybės reikalų atstovai vietose. Prefektų žinioje yra visos valstybinės vietos įstaigos, išskyrus teisingumo įstaigas. Prefektai eina inspektorių pareigas, prižiūrėdami visas provincijos įstaigas. Jie pirmininkauja provincijos ekonominėse sueigose.

II.
Valstybės apsaugos įstatymai.

Šios srities įstatymai liečia slaptas organizacijas, spaudą ir „fuorusciti", arba nenorinčius derintis su naujos valdžios nuostatais. Pirmasis įstatymas apsaugoja tautą nuo įsigalėjusios masonybės, kuri del savo politinių bei internacionalinių tikslų, griežtai nukreiptų prieš religines tendencijas, sukėlė italų tautoje didelį nerimą; ji liko uždrausta.

Antrasis įstatymas sureguliuoja spaudos nusikaltimus, ypač vadinamuosius „post-faktum"; reguliuoja tatai preventyviniai įstatymai.

Trečiasis įstatymas liečia visus iš prigimties jungiamuosius principus, o taip pat apsaugoja dvasinius principus, kurie jungia visus piliečius į vieną tautinę bendruomenę.

III.
Provincijų autonominiai įstatymai.

Šie įstatymai stengiasi valstybės autoritetą pakelti, sutvarkydami tinkamai savivaldybių reikalus. Į didesnes savivaldybes karalius skiria pats savo atstovą, vadinamąjį „podestą", į mažesnes, kur nėra 2000 gyventojų, jei reikalinga, prefektas gali paskirti „counsultą", kuris atstoja podestą. Šis konsultas yra būtinas savivaldybėms, kuriose yra daugiau kaip 2000 gyventojų.

Konsulto bendradarbiai arba savivaldybių atstovai renkami sindikatų korporacijų, kurios yra įsisteigusios vietos rajonuose. Sostinė turi dar vadinamąjį gubernatorių.

Ligšiol išsiblaškiusios labdaringos įstaigos taip pat yra pertvarkytos iš pagrindų ir sujungtos į vieną centralizuotą vienetą.

IV.
Korporacijų įstatymai.

Korporacijų įstatymų pagrindiniai dėsniai yra maždaug tokie: a) juridinis sindikatų pripažinimas; b) privalomos darbų sutartys; c) darbo magistratas; d) apsauga nuo nelaimingų atsitikimų. Šie labai originalūs nuostatai derina darbdavio ir darbininko reikalus, o tuo pačiu visai savotiškai išsprendžia liberalistų ir socialistų teorijas. Korporatyvinis veikimas tuo būdu plačiai įsigalėjo ir įsiliejo į bendrus valstybės reikalus.

Korporacijos ne tik savo reikalus veda, bet ir harmoningai veikia išvien su valstybe. Tuo tikslu korporacijos suskirstytos federacijomis, kurioms uždedamos tam tikros valstybinės pareigos, pavyzdžiui: teikti pagalbą darbininkams, lavinti juos jų profesijoje, kelti jų dorovinį, tikybinį bei tautinį susipratimą ir t.t. Federacijos atlieka ir grynai valstybines pareigas. Taip, jos turi pateikti kandidatus rinkimams, parinkti kandidatus į konsultus, skirti atstovus į labdaringas įstaigas, parinkti atstovus į provincijos suvažiavimus ir t.t.

V.
Įstatymai, kurie liečia politinę tautos reprezentaciją.

Visai moderniškai sutvarko tautos atstovavimą 1928 metų gegužės mėn. 17 dienos įstatymas; jis yra glaudžiai susijęs su korporatyviniu tautos atstovavimu. Šio įstatymo dėka parlamentas eina savo tiesiogines įstatymų leidėjo pareigas, bendradarbiaudamas su vyriausybe. Per korporacijas atstovaujami įvairiausieji tautos reikalai.

Atstovų darnumui pasiekti, įstatymas nustato kandidatų skaičių nuo įvairių federacijų. Nepamirštos ir kultūros, auklėjimo, labdarybės, propogandos ir kitos organizacijos. Ši visai nauja sistema suteikia vyriausybei daug teisių, tačiau jos teises remia visos tautos organizacijos bei atstovybės. Šitaip susidarė juridinės formos, kuriomis remiasi fašistinė valstybės santvarka. Tatai yra labai autoritetinga santvarka, o kartu ir demokratiška.

Čia pateikta italų įstatymų reformų „resumė". Šie įstatymai padėjo tvirtus pagrindus naujai Italų valstybės santvarkai.

I. Salvatori.

Tarptautiniai teisės mokslo institutai ir draugijos.

Ligi šių dienų, deja, vyrauja absoliučiai klaidinga nuomonė, esą, teisės mokslo srity pasireiškianti grynai individualinė kūryba, tuo tarpu, kai vadinamuosiuose preciziniuose moksluose daugiau pasireiškiąs kolektyvinio bendradarbiavimo pradas. Kad šitokia, giliai įsišaknijusi, pažiūra yra klaidinga, rodo kaip tik teisės mokslo organizacijos, kuriose greta individualinių gabumų (talentų) pasireiškia ir kolektyvinė kūryba.

Visa straipsnių serija autorius nori įvesti skaitytojus į teisės mokslo dideles laboratorijas, nupasakoti jų atsiradimą, jų plėtojimąsi, nubrėžti jų veikimą, išdėstyti svarbiausius jų atliktus darbus ir apibūdinti jų reikšmę mokslui ir praktikai. Reikia manyti, kad toks darbas yra reikalingas. Jisai, tarp kitko, parodys, kaip organizuojamas ir vykdomas mokslo bendradarbiavimas ir kokių rezultatų jisai duoda.

I. Tarptautinis Viešosios Teisės Institutas (Institut International de Droit Public) Paryžiuje.

Savo sudėtimi institutas yra *tarptautinis*. Tuo norima garantuoti, kad jisai netarnaus kurio vieno krašto interesams, o vien tik mokslui. Tarptautinei sudėčiai apsaugoti, institute vienos kurios valstybės piliečių—narių negali būti daugiau, kaip vienas penktadalis visų jo narių. Tiesa, Institutas, turįs savo buveinę Paryžiuje, yra *Prancūzijos* viešosios teisės juridinis asmuo, tačiau jo įstatuose yra numatyta jo transformacija į tarptautinį, o tatai turi įvykti, kai tik bus organizuotas tarptautinių asociacijų režimas.

Jo uždavinys yra grynai moksliškas ir liečia viešosios teisės bei politinio mokslo sritis: teoretinis įvairių viešosios teisės problemų tyrinėjimas, metodų išdirbimas, bendrų principų patvirtinimas, įvairių valstybių doktrinų sulyginimas ir įvertinimas.

Narių skaičius yra aprėžtas: 40 tituliarinių, t. y. tokių, kurie gali tituluotis Instituto nariais (Membre de l'Institut de Droit Public), ir 50 „prisidėtų" (associés). Iš šių „prisidėtų" renkami tituliariniai, o pirmieji renkami iš žinomų pasaulyje mokslininkų. Ir iš tikrųjų, narių tarpe mes skaitome tokias pa-

vardes, kaip *Alvarez, Barthélemy, Bertélemy, Brown Scott, Fleiner, Jéze, Kaufmann, Kelsen, Nolde, Politis, Smend, Schücking, Thoma, Triepel.*

Instituto priešaky stovi Taryba (Conseil de Direction), kurioje pirmininkauja profesorius Gaston Jèze ir sekretoriauja profesorius Mirkinas-Gecevičius.

Steigiamasis susirinkimas įvyko 1927 metų gegužės 26 dieną. Taigi Institutas yra dar jaunas — gyvuoja trejus metus su viršum. Bet per tą laiką jisai jau išleido „Les Presses Universitaires de France" Paryžiuje du tomu savo metraščio: 1929 metų 604 pusl. ir 1930 metų 1485 pusl.

Tų metraščių turinys susideda iš dviejų dalių: 1) Instituto narių pranešimai bei diskusijos ir 2) legisliatyvinė medžiaga. Buvo pateikti ir aptarti (tiesa, diskusijos nelabai plačios) šių temų referatai: Konstitucinis teisingumas (Hans Kelsen); Individualinės laisvės (Gaston Jèze); reprezentatyvinės demokratijos krizė (Joseph Barthélemy, Lawrence Lowell, Vauthier); Konstitucinės teisės nuostatų reikšmė tarptautinėms sutartims sudaryti ir ratifikuoti (Politis, Schücking); Nuosavybės teisė 1789 metų teisių deklaracija ir dabartine viešąja teise (Gascon y Mari); Naujos tendencijos teisių deklaracijose (Mirkine-Guetzévich); Referendumas bei liaudies iniciatyva bendrai (Garner) ir Šveicarijoje (Fleiner).

Bet metraštis (tuo jisai skiriasi nuo senesnio vokiečių leidžiamo Jahrbuch des öffentlichen Rechts) daugiau vietos skiria legisliatyvinei medžiagai, negu sintetiškoms apžvalgoms. Mes sistematiškai sutvarkėme svarbiausią medžiagą ir gavome štai ką.

Metraščiuose yra atspausdintos šių kraštų konstitucijos arba jų pakeitimai: *Lietuvos* (I,475), Norvegijos (I,496; II,1087), Šveicarijos ir kai kurių atskirų jos kantonų (I,540), Venecuelos (I,548), Albanijos (II,353), Austrijos (II,424), Kūbos (II,594), Gvatemalos, (II,858), Irlandijos (II,972), Libano (II,1102), Meksikos (II,1085), Peru (II,1091), Vatikano (II,1352). Toliau eina rinkimų įstatymai: Belgijos (I,287; II,502), Didžiosios Britanijos (I,335), Graikijos (I,447; II,763), Italijos (I,463), Kolumbijos (II,580), Prancūzijos (II,689); centralinės valdžios (Ministerijos) organizacijos įstatymai: Rumūnijos (I,500, II,1136), *Estijos* (II,623), *Latvijos* (II,1038), Jugoslavijos (II,1399, II, 1420, II,1424); parlamento rūmų statutai: Suomijos (I,357), Prancūzijos (I,396, II,692), Latvijos (II,1043), Jugoslavijos (II,1420); *Valstybės Tarybos*: Graikijos (I,407, II,255) *Lietuvos* (I,494, II, 1082), Turkijos (II,1336); vietos savivaldybių organizacija: Danijos (II,604), Vengrijos (II,895), *Lietuvos* (II,1082), Jugoslavijos (II,1414, II,1431). Žinoma, del kai kurių įstatymų galima ginčytis, ar jie turi bendro intereso, k. a., Britų Gvinejos arba Aleutų krašto konstitucijos, arba Rumūnijos sąskaitybos įstatymas, bet daugumas atspausdintų įstatymų turi, be abejo, bendros reikšmės. Pagaliau, tenka dar paminėti trumpas šių kraštų konstitucinės teisės apžvalgas: Bulga-

rijos (I,327), Didžiosios Britanijos (I,329, II, 711), Vengrijos (I,459; II,884), *Lietuvos* (I,473), Čekoslovakijos (I,545, II,1326), Austrijos (II,423), Estijos (II,610), Šiaurės Amerikos Jungtinių Valstybių (II,638), Japonijos (II,1002), Lenkijos (II,1094), Portugalijos (II,1114). Atskirai stovi du straipsniu, vertinančiu mirusius Instituto narius Lėon *Duguit* (I,215) ir Maurice *Hauriou* (I,261), o antrame tome — naujas Tarptautinio Haagos Teismo Statutas (II,1450) ir Laterano sutartis (II.1461).

Iš aukščiau pasakyto matome, kokią turiningą medžiagą — apdirbtą (sintetiški referatai aktualiausiais viešosios teisės klausimais ir analitiškas svarbiausių įstatymų išžiūrėjimas) ir neapdirbtą (įstatymų tekstai) — turi pirmieji du metraščiai. Kaip tik mūsų laikais, kai visos paveldėtos valdymo formos pergyvena sunkiausią krizę, svarbu yra informuotis apie dalykų padėtį visame pasauly, ir šiuo reikalu išleistieji Instituto metraščiai yra nepakeičiamas šaltinis. Gaila tik, kad nėra juose rodyklių, o kadangi medžiaga yra sutvarkyta kraštais, o ne objektais, tai nelengva juose susiorientuoti.

I. Robinzonas.

Pirmasis Pabaltijo valstybių teisininkų kongresas Kaune.

(Ištrauka iš kongreso posėdžių protokolo).

Pirmoji diena. Kongresas*) prasidėjo š. m. gegužės 21 dieną. 17 val. 15 min. Organizacinio komiteto**) pirmininkas, Teisingumo Ministerijos generalinis sekretorius p. *Brazaitis*, atidarydamas kongresą, pasveikino jo dalyvius ir pasiūlė išsirinkti prezidiumą. Visų trijų valstybių delegacijų susitarimu buvo pasiūlyti ir vienu balsu išrinkti į prezidiumą: prof. *Piip* (Estija), Seimo narys *Pauluks* (Latvija) ir V. Tribunolo pirm. prof. *Kriščiukaitis* (Lietuva), sekretoriais — ponia *Helmi Kaber* (Estija), p. *Kalninš* (Latvija) ir p. *Vaitonis* (Lietuva).

Šios dienos posėdy pirmininkauja p. *Kriščiukaitis*, kurs pareiškia kongresui savo ir viso prezidiumo vardu padėką už suteiktą garbę vadovauti pirmajam Pabaltijo valstybių teisininkų kongresui. Toliau eina sveikinimai. Pirmas kalba Lietuvos Ministeris-Pirmininkas p. *Tūbelis*.

„Aukštai gerbiami ponai Ministeriai, ponai Kongreso dalyviai! Lietuvos Vyriausybės vardu sveikinu šį pirmąjį Pabaltijo valstybių teisininkų kongresą. Senoji romėnų patarlė sako: justitia est fundamentum regnorum. To teisingumo dabotojai, kurie stato valstybės kūrybos darbe tvirtus teisingumo pamatus, yra kaip tik geriausi ir patikimiausi kiekvienos vyriausybės padėjėjai, Todel man malonu čia susirinkusius mūsų trijų kaimyninių valstybių teisininkus matyt vienoje vietoje susiėjusius kūrybinio darbo dirbti. Tad linkiu jūsų darbams geriausio pasisekimo".

2. Toliau kalba Lietuvos Teisingumo Ministeris p. *Žilinskas*.

„Aukštai gerbiami ponai Ministeriai, Kongreso delegatai ir malonūs svečiai! Man yra malonu pasveikinti Tamstas, ponai ministeriai, kongreso delegatai, ir ypatingai yra malonu matyt ir sveikinti jus, brangūs kaimynai ir draugai, atvykę į mūsų laikinąją sostinę bendro darbo dirbti. Mus jungia šiandie ne tik

*) Kongrese dalyvavo su sprendžiamuoju balsu: iš Estijos — 7, iš Latvijos — 26 ir iš Lietuvos — 38.

**) Organizacinį komitetą sudarė p. p. Selter (Estija), Bukovski (Latvija) ir Brazaitis, Byla, Žalkauskas ir Skrinska (Lietuva).

paprasti gerų kaimynų santykiai, svarbūs kultūriniai ir ekonominiai reikalai, bet mus jungia ir atsiminimas bendros priespaudos praeity. Iš vergijos laikų mes esame paveldėję tą pačią teisę, tuos pačius įstatymus, kuriais yra tvarkomas socialinis ir valstybinis gyvenimas. Mūsų šalys, sutraukusios vergijos pančius, panaikino daug rusų teisės institutų, kurie neatitiko laisvės sąvokų, tautinės kultūros ir pakitėjusios socialinio gyvenimo struktūros. Kurdami vietoj panaikintų naujus teisės institutus, mes ėjome pavieniui, mažai sekdami vienas kitą, neatsižiūrėdami, kaip tas ar kitas įstatymas buvo tvarkomas pas kaimynus. Tokia tarpusavio informacija teisės klausimais buvo svarbu palaikyti ne tik del to, kad viens nuo kito neatitoltų, bet kad ir bendros jėgos gali sukurti geresnį, patvaresnį ir tobulesnį teisės institutą. Šiandie mes, susirinkę į pirmąjį trijų valstybių teisininkų kongresą, padarysime savo darbų apyskaitą, supažindysime vienas kitą su tais keliais, kuriais buvo eita ir kurių vaisių pasiekta. Be to, per tą, palyginti, trumpą laiką pabandysime nužymėti gaires mūsų bendro darbo ateity, nustatysime organus, kurie palaikytų tarp mūsų šalių teisininkų nuolatinį kontaktą, tęstų jau pradėtą darbą ir neleistų nutrūkti užmegstiems ryšiams. Ligšiolei rinkosi mūsų šalių spaudos atstovai, suvažiuodavo gydytojai bendrų klausimų aptarti, darė kongresus pramonininkai ir kooperatoriai, studentai, sportininkai, pasėdžiavo susiartinimo draugijų atstovai, atėjo laikas ir mums, teisininkams, savo žodį tarti. Tad lai būna šis pirmasis teisininkų kongresas gera pradžia didelių, vaisingų darbų ateity, mūsų šalių ir žmonijos labui. Leiskite palinkėti jums pasisekimo tuos darbus pradedant".

3. Estų Atstovas Lietuvai Ministeris p. *Leppik* (sveikino estiškai):

„Estijos Respublikos Vyriausybės vardu turiu garbės pasveikinti pirmąjį Pabaltijo valstybių teisininkų kongresą ir palinkėti jam gero pasisekimo. Didelis skaičius atvykusių į kongresą delegatų, dėmesys, parodytas jam iš mūsų vyriausybių ir organizacijų pusės, liudija apie kongrese numatytų svarstyti klausimų svarbumą. Imant galvon svarstomųjų klausimų platumą sunku manyti, kad visos čia apsvarstytos problemos jau susilauks galutinio išsprendimo. Tačiau turime viltį, kad čia bus nustatytos gairės, kurios nustatys kryptį tolesniam išsivystymui mūsų trijų valstybių įstatymo leidimo srity. Mes tikime, kad be specialinių uždavinių tas kongresas bendrai patarnaus mūsų valstybių susiartinimui ir paskatins mus vis labiau ieškoti galimybių draugingam bendradarbiavimui mums bendrose srityse".

4. Latvijos Atstovas Lietuvai Ministeris p. *Liepinš* sveikino latviškai. 5) Toliau, sveikino Latvijos seimo teisių komisijos atstovas p. *Pauluks* (latviškai). 6) Estijos parlamento bendr. komisijos atstovas p. *Klesment* (estiškai). 7) Estų Teisingumo ir Vidaus reikalų Min. atstovas p. *Selter* (estiškai): „Turiu garbės Estijos Teisingumo ir Vidaus Reikalų Ministerijos ir Prekybos

bei Pramonės Rūmų vardu pasveikinti pirmąjį Pabaltijo valstybių teisininkų kongresą. Pabaltijo valstybių teisininkų bendradarbiavimas turi ypatingos kultūrinės reikšmės. Tie kraštai buvo ir yra savaiminga kultūrinė sritis Europoj, kuri tarpininkavo tarp Europos vakarų ir rytų. Tai liečia ir teisinę kultūrą. Nors mes ir dalyvausim bendrame Europos tautų kultūriniame darbe, tačiau neturime užmiršti mūsų ypatingą padėtį, jei nenorime patekti į klaidingus kultūros kelius, svetimus mūsų dvasiai, įsitikinimams ir padėčiai. Mūsų tautos pavieniui yra labai mažos, kad galėtų sekmingai atlikti tą kultūrinį uždavinį be ypatingų sunkumų. Todel mes ypatingai širdingai sveikiname šį mūsų teisininkų bendradarbiavimą, kaipo priemonę mūsų jėgoms sujungti ir padauginti, kad tinkamiau atliktume šiuos uždavinius. Teisininkų bendradarbiavimas taip pat turi labai svarbios ekonominės reikšmės. Ekonominiai santykiai tarp mūsų valstybių augo ir augs, nes tai turi daug ekonominių ir politinių priežasčių, kurios nugalės, nežiūrint į laikiną pasyvumo periodą. Pagaliau, teisininkų bendradarbiavimas yra didelis akstinas mūsų tautų bendram susiartinimui. Linkiu pasisekimo vaisingam darbui".

8) Lietuvos Vytauto Didžiojo Universiteto ir Teisių fakulteto atstovas, dekanas prof. *Leonas* (sveikino lietuviškai ir pakartojo rusiškai); 9) Latvijos Universiteto atst. prof. *Minc* (rusiškai); 10) Estijos Universiteto atst. prof. *Piip* (prancūziškai); 11) Lietuvos Pris. adv. Tarybos atst. pris. adv. *Bulota* (lietuviškai ir rusiškai); 12) Estijos pris. adv. Tarybos atst. adv. *Tanebaum* (estiškai); 13) Latvijos pris. adv. Tarybos atst. pris. adv. *Zeebergs* (latviškai); 14) Lietuvos Teisininkų Draugijos atst. prof. Römeris (prancūziškai); 15) Latvijos Teisininkų Draugijos ats. p. *Purgals* (latviškai); 16) Latvių-Lietuvių Vienybės Draugijos atst. p. *Raupys* (lietuviškai); 17) Lietuvių-Estų Vienybės Draugijos ir Kauno miesto atst. burmistras *Vileišis* (lietuviškai ir baigdamas rusiškai užprašė svečius į Vytauto kalną pasigrožėti Kauno reginiu ir išgerti lietuviško alučio); 18) Lietuvos V. D. Universiteto studentų teisininkų ir ekonomistų draugovės atst. stud. *Šulaitis* (lietuviškai). Be to, gauta sveikinimų telegramomis ir raštu iš: 19) Lietuvos Atstovo Latvijai Ministerio p. *Dailidės*; 20) Lietuvos Valstybės Tarybos pirm. p. *Šilingo*; 21) Latvijos Senato; 22) Latvijos Teismo Rūmų; 23) Tartų Teisininkų Draugijos; 24) Estijos Advokatų Draugijos Tartų sekcijos; 25) Rygos vokiečių Teisininkų Draugijos ir 26) *Hasselblatto* iš Talino.

Po sveikinimų buvo pagerbtas atsistojimu prieš kelias dienas miręs prof. Petražickis, apie kurį tuojau padarė pranešimą adv. *Gruzenbergas.*

Po pertraukos prof. Janulaitis laiko paskaitą (rusiškai) „*Lietuvos Statutas XIV—XVIII šimtm.*".

Pagaliau, daro informacinius pranešimus apie įstatymų leidimą: Lietuvos — prof. *Leonas*, Latvijos — prof. *Bukovski* ir Estijos — p. *Selter.*

Antroji diena. Gegužės 22 d. posėdis prasideda 10 v., pirmininkauja prof. *Piip* (Estija). Daro pranešimus: pris. adv. *Robinzonas* (Lietuva) tėma: „Teisės unifikacija ir Pabaltijo respublikų eiliniai uždaviniai įstatymų leidimo srity", prof. *Piip* (Estija): „Kolizinių normų suderinimas" ir prof. *Albats* (Latvija): „Pabaltijo valstybių kolizinių normų unifikacijos projektas". Debatuose del šių pranešimų dalyvavo: prof. *Bieliackinas* (Lietuva), prof. *Bukovski* (Latvija), prof. *Piip* (Estija) ir prof. *Albats* (Latvija).

Po pietų prof. *Kanger* (Latvija) daro pranešimą apie „Teismo ekspertyzos racionalizaciją". Po pranešimo kongresas, vieton išvažiuojančių prezidiumo narių p. Piip'o ir Pauluk'o, išrenka į prezidiumą p. *Klesment* (Estija) ir p. *Juraševskį* (Latvija).

Vakare V. D. universiteto salėje prof. *Kanger* laikė paskaitą apie „Dokumentų moksliškąją teismo ekspertyzą" su projekcinių paveikslų demonstravimu.

Trečioji diena, gegužės 23 d. Pirmininkauja p. *Klesment* (Estija). Prof. *Löber* (Latvija) daro pranešimą apie „Vekselių ir čekių teisės unifikaciją". Po pranešimo kongresas išrinko redakcinę komisiją ponų Robinzono, Piipo ir Albat'o vakarykščių pranešimų tezėms suredaguoti. Į tą komisiją įėjo: p. p. Robinzonas (Lietuva), Bieliackinas (Lietuva), Bukovski (Latvija) ir Selter (Estija).

Toliau daro pranešimą pris. adv. *Fridšteinas* (Lietuva) apie „Čekių teisės unifikaciją". Debatuose del p.p. Löber'o ir Fridšteino pranešimų dalyvavo: p. Selter (Estija), pris. adv. Rubinštein (Latvija) ir pris. adv. Fridšteinas. Šių pranešimų tezėms suredaguoti išrinkta komisija iš p. p. Löber'o, Fridšteino, Selter'o ir Rubinšteino. Toliau pirmininkauja p. *Juraševski* (Latvija). Daro pranešimą prof. *Bieliackinas* (Lietuva) apie „Konkurso teisę ir baudžiamąjį bankrutavimą". Ta pačia tema daro pranešimą senatorius *Freiman* (Latvija) — vietoj neatvykusio pranešėjo pris. adv. Lavrentjevo, kurs savo pranešimo tekstą atsiuntė vokiečių kalba. Debatuose del šių pranešimų dalyvavo pris. ad. Tanebaum (Estija), pris. adv. Rubinštein (Latvija) ir prof. Bieliackinas.

Po pietų pranešimą padarė prof. *Stankevičius* (Lietuva) apie „Pabaltijo teisininkų bendradarbiavimą". Tuo pranešimu kongreso darbai ir pasibaigė.

Posėdis baigiamas pirmininkaujant prof. *Kriščiukaičiui* (Lietuva). Skelbiami redakcinių komisijų paruošti rezoliucijų tekstai. Jokių papildymų ar pakeitimų nesiūloma. Rezoliucijos kongreso priimamos vienu balsu.

Prieš uždarydamas kongresą Pirmininkas pasakė trumpą kalbą: „Aš manau, kad šitas tris dienas prasėdėjome neveltui. Perskaityti referatai ir priimtos rezoliucijos vis delto duoda mums pagrindo sakyti, kad yra padaryta nemaža to, kas buvo numatyta. Svarbiausias kongreso tikslas — mūsų trijų šalių juridinės min-

ties vienijimas. Kitose srityse — mokslo, meno, sporto — tai prasidėjo kurkas anksčiau. Teisės srityje toks susiartinimas, bendradarbiavimas, kuris, rodos, turėjo įvykti jau pirmomis mūsų valstybių įsikūrimo dienomis, deja, labai ir labai pasivėlavo. Bet geriau vėlai negu niekad. Uždarydamas pirmąjį kongresą, jo prezidiumas laiko savo pareiga išreikšti didelę padėką pirmiausia Teisingumo Ministerijai, asmeny Teisingumo Ministerio p. Žilinsko, už jo iniciatyvą sušaukti pirmąjį kongresą. Toliau, prezidiumas laiko savo pareiga išreikšti padėką organizacinio komiteto nariams p. p. Selter'ui, Bukovskiui, Brazaičiui, Bylai, Žalkauskui ir Skrinskai, kurie daug triūso įdėjo į parengiamąjį darbą. Toliau, išreiškiu padėką visiems ponams pranešėjams, kurie savo pranešimais padėjo pirmus pamatus mūsų tolesniems darbams; paskum visiems kongreso nariams, kurie nesigailėdami triūso ir laiko taip gausiai dalyvavo šitame kongrese, ir, pagaliau, visiems atsilankiusiems mūsų kongrese svečiams. Čia antrąja rezoliucija įsteigiamas nuolatinis biuras iš devynių narių, po tris iš kiekvienos valstybės. Delegacijoms susitarus, tų narių paskyrimas paliekamas vyriausybėms. Jie bus paskirti vėliau. Sekretoriatas prašo, kad p. p. pranešėjai, kurie nėra padavę raštu savo pranešimų, paduotų greičiau sekretoriatui". Po to dar kalbėjo prezidiumo nariai, p. p. Juraševski (Latvija) ir Klesment (Estija).

P. *Juraševski'o kalba*: „Pone pirmininke, ponai gerbiamieji kongreso nariai, brangūs bendradarbiai, mūsų darbo, mūsų bendros minties ir mūsų bendrų troškimų bendradarbiai! Daugelis iš mūsų yra kūrėjai to sunkaus darbo, koks yra valstybės kūrimo darbas. Aš turiu malonumo ir džiaugsmo matyti tuos naujus pastatus, kurie čia Kaune yra padaryti. Tai yra tie pastatai, kuriuos mes matome savo akimis. Bet yra kitų pastatų, kur kas brangesnių, — tai tas darbas, tas pamatas, ta mintis, kuri glūdi visuose mumyse. Mes mokėmės visokių teorijų, kaip dirbti mūsų visuomenės naudai, mūsų bendram labui socialiniame gyvenime, ir mes esame laimingi, kad mums tenka dabar daug kas iš tų teorijų įvykdyti darbe. Darbas sunkus, ir kaip vienas karys kovos lauke maža ką reiškia, taip ir vieno žmogaus darbas duos maža naudos. Bet jeigu darbo imtis visiems bendrai, tai toks darbas gali duoti gerų vaisių. Aš esu laimingas dalyvaudamas šitame kongrese ir matydamas mūsų bendrą darbą, matydamas mūsų širdyse, kaip mes jaučiame tą darbą. Aš esu laimingas pasakęs tuos kelis žodžius ir nuoširdžiai dėkodamas Lietuvos vyriausybei, kuri ėmėsi iniciatyvos tam kongresui sušaukti. Bendras darbas, reikia manyti, duos gerų rezultatų. Latvijos delegacijos vardu aš turiu didelę garbę išreikšti padėką Lietuvos vyriausybei už pirmąjį žingsnį, už didelį nuoširdų svetingumą ir vaišingumą, už nuoširdų elgimąsi ir santykius, kurių negalima išreikšti žodžiais, bet reikia atjausti. Šiuo metu aš turiu garbę prašyti dalyvauti kongrese kitais metais Rygoje. Tegyvuoja mūsų bendras darbas mūsų valstybių labui".

P. *Klesment'o kalba*: „Gerbiamasis pone pirmininke, gerbiamieji kolegos! Greit ponas pirmininkas paskelbs mūsų kongresą baigtą. Prie pat galo, po to, kai iš visų pusių buvo nurodyta, ne tik kad yra reikalinga, bet ir galima bendrai dirbti teisės srityje ir derinti teisės sistemas, mums kyla klausimas, kodel mes pirmiau nesumanėme to padaryti. Rodos, kad tas darbas reikalingas, geras, įvykdomas ir tik reikia pridėti rankas ir įvykdyti. Tačiau, kaip daugelio valstybių bandymai mums parodė, tas darbas — teisės suderinimo darbas — nėra toks lengvas, daugelyje atsitikimų šitie bandymai virto nepasisekimais, nors iš pradžių rodėsi, kad duos vaisių. Jų nepasisekimo priežastis, gal būt, yra ta, kad juristai yra pati konservatiškiausia gyventojų dalis. Mes patys, juristai, tai ginčijame, mes galime nurodyti, kad tarp mūsų — juristų — buvo visa eilė tautos vadų, revoliucijos vadų, bet vis delto, Latvijos, Lietuvos ir Estijos teisės suderinimus vykdant, mes turime skaitytis su konservatizmu. Mes neturime daryti sau iliuzijų. Uždaviniai, kurių imsimės, yra labai sunkūs ir, gal būt, daugelis iš mūsų dalyvių, kurie norėtų greit įvykdyti, apsivils. Ir mūsų kongrese galima buvo girdėti kai kurių disonansų, kada buvo kalbama apie konkrečius pageidavimus suderinant teisę. Tokie disonansai reikalingi, jie įspėja, kad mūsų kelias yra ilgas ir su nemažomis kliūtimis. Teisės suderinimas, unifikacija yra labai didelis darbas, ir nors aš nesu didelis optimistas, bet priklausau tautai, kurios — laimei ar nelaimei — charakteringas bruožas yra atkaklumas. Jeigu mes įsitikinom, ėmėmės to darbo, ryžomės jį pradėti, tai turėsim atvest iki galo, nors, gal, teks aukoti mūsų juridinių pažiūrų dalį, bet mums aišku, kad tas darbas pareikalaus labai daug laiko. Visas klausimas glūdi tame, kaip įtikinti kitus juristus, parlamentą, magistratūrą, advokatūrą ir tuos juristus, kurie yra valdžios organuose. Tai galima padaryti per ilgą laiką. Kada mūsų kongresas pasibaigs ir mes išsiskirstysim, mes neturime sėdėti sudėję rankas, bet turime tučtuojau imtis darbo. Aš baigiu išreikšdamas nuoširdžią padėką Estijos delegacijos vardu Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Teisingumo Ministerijai ir organizaciniam komitetui, kuris suorganizavo šį kongresą. Pagaliau reiškiu padėką Lietuvių ir Latvių kolegoms, kurie bendrai su mumis stojo šiame kongrese to sunkaus darbo dirbti."

Tuo ir pasibaigė kongresas, pareiškęs savo prezidiumui padėką.

Kongreso rezoliucijos.

A. Pirmasis Pabaltijo valstybių teisininkų kongresas rekomenduoja:

1) Akylai sekti veikimą tiek oficialinių (Tautų Sąjungos Ekonominės Konferencijos, Tarptautinio Intelektualinio Bendradarbiavimo Instituto, Tarptautinio privatinės teisės unifikacijos Instituto, Tarptautinio Darbo Biuro ir kt.), tiek privatinių organizacijų (Tarptautinių Prekybos Rūmų, Tarptautinės Teisininkų Draugijos, Berno Tarptautinio Biuro literatūros bei dailės kūriniams ginti ir kt.), dirbančių teisės suvienodinimo kryptimi.

2) Kiek galint dalyvauti minėtųjų organizacijų darbe.

3) Apsvarstyti prisidėjimą prie konvencijų, kurias yra išdirbusios tarptautinės organizacijos teisei suvienodinti.

4) Pripažinti: a) kad 1930 m. Ženevos konferencijoj priimto bendro vekselių įstatymo nukrypimai nuo Rusų vekselių įstatymo (1902 m. leid.) nėra toki svarbūs, kad šalys, kur šis įstatymas veikia, negalėtų prisidėti prie Ženevos konvencijos vekselių teisei suvienodinti, turėdamos galvoje numatytas joje klauzules;

b) kad priimtas 1931 m. Ženevos konferencijoj bendras čekių įstatymas savo svarbiausiose dalyse yra paremtas, vadinamos išorinės čekių teisės atžvilgiu, visų priimtais čekių teisės principais ir pagrindiniais bendro vekselių įstatymo dėsniais; tai prisidėjus prie vekselių konvencijos, bus galima taip pat prisidėti prie konvencijos čekių teisei suvienodinti, turint galvoj numatytas joje klauzules;

c) pripažinti pageidaujama, kad prisidėjimas prie nurodytų konvencijų būtų išspręstas visų trijų valstybių drauge.

5) Apsvarstyti sudarymą konvencijos del vienos kurios valstybės bendrųjų ir trečiųjų teismų sprendimų vykdymo kitoje valstybėje.

6) Apsvarstyti kolizinės teisės normų išdirbimo klausimą.

7) Pripažinti pageidaujama, kad būtų nustatyti bendri visoms trims valstybėms pagrindiniai konkurso teisės dėsniai.

B. Pirmasis Pabaltijo teisininkų kongresas, išklausęs pranešimą apie Pabaltijo valstybių teisininkų bendradarbiavimo uždavinius, nutarė:

1) Šis pirmasis Pabaltijo teisininkų kongresas yra pradžia panašiems kongresams sistematiškai ir periodiškai šaukti nerečiau kaip vieną kartą per metus.

2) Kitas kongresas šaukiamas nevėliau kaip po metų Rygos mieste.

3) Kad galima būtų Pabaltijo kraštų teisininkų nuolatinio kontakto metodus nustatyti ir įvykdyti bei palaikyti tinkamą organizacinį bendradarbiavimą ir susižinojimą tarp savęs, laikotarpiui ligi kito kongreso bus steigiami nuolatiniai biurai iš Lietuvos,

Latvijos ir Estijos teisininkų atstovų tame krašte, kur bus šaukiamas kitas iš eilės kongresas; biuro pirmininku renkamas asmuo iš to krašto delegacijos.

4) Pirmasis Pabaltijo teisininkų biuras, į kurį eina po 3 kiekvieno krašto atstovus, atitinkamos teisingumo ministerijos rekomenduojamus, renkasi nevėliau kaip šių metų rugsėjo mėn. dieną Rygos mieste. Ligi šio laiko biuro pareigas eina pirmojo kongreso organizacinis komitetas.

5) Kongresas pageidauja, kad jo darbai būtų išspausdinti.

6) Kongresas pageidauja, kad biuras išnagrinėtų klausimą, ar galima ir kaip bendradarbiauti juridinės publicistikos srityje.

7) Kongresas paveda biurui smulkiai išnagrinėti visus klausimus, iškeltus pranešimuose ir debatuose, ir pristatyti kitam kongresui tolesnio veikimo planą ir organizacinį statutą, o taip pat žiūrėti ir rūpintis, kad kongreso priimtos rezoliucijos bei pageidavimai būtų įvykdyti.

Bibliografija ir recenzijos.

I. *Prof. A. Jaščenka.* **Tarptautinės teisės kursas** (pirmasis tomas, konstitucinė tarptautinė teisė) Vytauto Didžiojo Universiteto Teisių fakulteto leidimas. Kaunas, 1931 m. 723 pusl.

Prof. Jaščenkos tarptautinės teisės kursą be abejojimo galima priskirti prie geriausių šios teisės srities veikalų, išėjusių vakarų Europos kalbomis (vokiečių, prancūzų ir kt.*) Autorius labai rūpestingai atliko savo darbą ir vykusiai pasinaudojo gausinga medžiaga bei pokarine tarptautinės teisės literatūra.

Jo veikalas įgyja didelės *praktikos* reikšmės todel, kad visi klausimai jame žiūrimi visų pirma ne teorijos (ši mažai paliečiama; norint plačiau studijuoti, kiekvienu atskiru klausimu nurodyta eilė monografijų ir svarbesnių veikalų), o praktikos atžvilgiu.

Turinio atžvilgiu A. Jaščenkos tarptautinės teisės kursas susideda iš dviejų dalių: pirmoji—teoretinė (1—105 psl.) ir antroji — atskirų konstitucinės tarptautinės teisės klausimų dėstymas.

Prieš apibūdindamas bei aiškindamas tarptautinės teisės pagrindines sąvokas, autorius savo prakalboj (XV—XVIII, psl.) pabrėžia tarptautinės teisės ir Pasaulinės Sąjungos**) santvarkos formų juridinį savotiškumą, nes šioms negalima taikyti esančių — pirmesniais tarptautiniais bei valstybiniais pavyzdžiais išdirbtų — juridinių konstrukcijų... Mat, tarptautinė teisė „nėra pastoviomis formulėmis įtvirtinta, nėra užrašyta, bet faktinai tebekuriama ir tebekinta kasdieninėj praktikoj".

Visiškai teisingai sako A. Jaščenka, rutuliuodamas savo mintį apie tarptautinės teisės kūrimosi procesą, kad ne tiktai tarptautinis teisinis gyvenimas kinta iš pagrindų pasaulinės konfederacijos konstitucinės santvarkos srityje, bet ir ekonominis,

---

*) Žiūr. recenzuojamoj knygoj „Tarptautinės teisės šių dienų literatūrą" 90—94 psl., labai vykusiai ir sistematiškai parinktą.

**) Apie Pasaulinės Sąjungos sąvoką autorius plačiau pasisako tolesnėje studijoj. Pas *Liszt'a* kalbama apie „Völkerrechtsgemeinschaft" (bendrumas tautų teisės).

kultūrinis bei politinis žmonijos susijungimas atsispindi visose užvalstybinės ir tarpvalstybinės teisės sferose.

Be to, autorius prakalboj nurodo, kad jis savo veikale aprėpsiąs visą tarptautinės teisės sritį, išeidamas iš vieningos juridinės koncepcijos, ir išdėstysiąs tarptautinės teisės turinį, pradėdamas Pasaulinės Sąjungos bendrosios konstitucijos ir tarptautinio valdymo formomis ir baigdamas normomis, reguliuojančiomis atskirų asmenų ekonominius bei privačiai teisinius tarptautinius santykius (t. y. privatinė tarptautinė teisė, administracinė tarptautinė teisė ir t. t.). Pirmosios dalies pradžioje apibūdinama tarptautinės teisės sąvoka. Autorius, suprasdamas, bendrai, *teisę*, kaip kompleksą imperatyvinių ir atributyvinių priverstinių normų, reguliuojančių žmonių tarpusavio santykius ir, apskritai, žmonių elgimąsi visuomenėj, *tarptautinę teisę* apibūdina antvalstybine (universaline, pasauline) teise, reguliuojančia tarptautinius, t. y., išeinančius už atskiros valstybės sienų santykius.

Kalbėdamas apie ligšiol literatūroj gyvai diskutuojamą tarptautinės teisės *teisinę prigimtį* (Rechtsnatur), autorius, išžiūrėjęs visą eilę teorijų*), prieina išvadą, jog tarptautinė teisė del savo imperatyvinio pobūdžio yra aukštesnė už pačius teisės subjektus (valstybes), tačiau ji nėra jų tarpusavio teisė. Nors tarptautinės teisės normos labai dažnai atsiranda laisvai visų valstybių papročių praktikoj arba iškyla iš suvereninių valstybių susitarimų, tačiau, autoriaus nuomone, sykį tos normos jau atsirado ir egzistuoja, tai valstybės lieka tų normų atžvilgiu priklausomos ir yra jų valdomos, nes tarptautinė teisė remiasi atskiru Tarptautinio Bendravimo narių „subordinavimu" bendrajai to Bendravimo valiai.**)

Iš tokio tarptautinės teisės aiškinimo matyt, kad autorius, nepaisydamas kai kurių rezervų, vis delto yra šalininkas paskutiniu laiku ypatingai įsigalėjusios tarptautinės teisės moksle teorijos apie tarptautinės teisės primatą prieš valstybinę teisę.***) Kalbėdamas apie tarptautinės teisės santykius su valstybine teise (§ 4, 18—25 psl.) iš 3 teorijų (būtent: 1) nacionalistinės, pripažįstančios valstybinės teisės primatą prieš tarptautinę teisę, 2) dualistinės, kuri pripažįsta tarptautinės bei valstybinės teisių lygybę ir 3) internacionalistinės teorijos, pripažįstančios tarptautinės teisės primatą prieš valstybinę teisę), autorius pasisako už trečiąją, t. y. internacionalistinę teoriją.

Išžiūrėdamas toliau tarptautinės teisės netobulumus****), autorius kiek ilgiau sustoja ties tarptautinės teisės subjektų klausimu.

---

*) 8—18 psl.

**) 9 psl.

***) 20 psl.; palyg. taip pat mano straipsny „Tarptautinė teisė ir mažosios valstybės", „Teisės" 9 Nr., nurodytą literatūrą.

****) Palyg. šiuo klausimu įdomią *U. Burchhardt'o* (žymaus šveicarų tarptautinės teisės profesoriaus) „Die Unvollkommenheiten des Völkerrechts". Bern 1923.

Autorius atmeta vyraujančią doktriną, kuria tarptautinės teisės subjektais galinčios būti tiktai suvereninės valstybės. Visiškai teisingai jis pažymi, kad ši teorija jau pasenusi ir netinkanti moderniškam tarptautiniam gyvenimui. Autoriaus nuomone, tarptautinės teisės subjektais gali būti: tarptautinė visų žmonių sąjunga*), valstybės (nepriklausomos ir priklausomos, atskirų federacijų nariai, dominijos, protektoratas ir kt.), įvairios kolektyvinės organizacijos, kurioms moderniška tarptautinė teisė yra suteikusi juridinio asmens savybes (tarptautinės komisijos, administracinės ūnijos, bažnyčios ir kt.) ir, pagaliau, atskiri individai — tiek tam tikros valstybės nariai, tiek net nepriklausantieji bet kurios valstybės). Pirmąją savo veikalo dalį prof. Jaščenka baigia išsemiamu, kad ir trumpu, išdėstymu tarptautinės teisės šaltinių (36—45 psl.), tarptautinių juridinių faktų (Völkerrechts relevante Tatbestände), tarptautinės teisės ir jos mokslo istorijos (51—79 psl.), metodų bei sistemos (79—80 psl.) ir, pagaliau, moderniškos tarptautinės teisės literatūros įdomia apžvalga (90—102 psl.). Ši apžvalga yra ypač rūpestingai atlikta; joje nepraleistas beveik nė vienas paskiausiu laiku pasirodęs tarptautinės teisės veikalas ar monografija, kas yra brangintina visiems, norintiems patobulinti savo žinias arba plačiau išstudijuoti tą ar kitą tarptautinės teisės problemą**).

Antrąją savo darbo dalį (105 – 510) prof. Jaščenka pradeda konstitucinės tarptautinės teisės sąvokos apibūdinimu, ir štai, kaip jis savotiškai formuluoja šią pagrindinę sąvoką: tarptautinė teisė esanti teisė vadinamojo Tarptautinio Bendravimo***), kuris tikriau turi būti vadinamas Pasauline Sąjunga. Ją autorius supranta, kaip nuolatinę politinę draugiją, turinčią tam tikrus organus viešosioms funkcijoms vykdyti; ji yra antvalstybinis politinis padaras savotiško konfederatyvinio pobūdžio, dabar apimanti visą žmoniją. Tuo būdu, autorius prieina konsekventišką išvadą, jog konstitucinė tarptautinė teisė nustato politinę šios Pasaulinės Sąjungos santvarką, t.y. jos pagrindinius „konstitutyvinius“ elementus, narių teises bei pareigas ir t. t. (105 pusl.). Apibūdinęs šias pagrindines teisės sąvokas, autorius sustoja ties suvereniteto problema ir nuosekliai tvirtina, kad „visas tarptautinės teisės turinys yra valstybinės valdžios apribojimas ir valstybinio suvereniteto neigimas“****).

Nustatęs toliau konfederatyvinį Tarptautinės Sąjungos pobūdį, autorius nurodo tarptautinės teisės dėstymo sistemą, išeidamas iš to, kad konstitucinėj tarptautinėj teisėj turi būti išdėstyta konfederatyvinė Tarptautinės Žmonijos Sąjungos teisė. Vadinasi, ši turi būti išdėstyta, suskirstant ją į šiuos skyrius: 1) konstitucinės tarptautinės teisės subjektai; 2) tarptautinės teisės sub-

*) t. y. Pasaulinė Sąjunga, arba tobulesnės formos Tautų Sąjunga.
**) 90—94 psl.
***) vokiškai vadinamojo „Völkerrechtsgemeinschaft“.
****) 114 pusl.

jektų teisės bei pareigos; 3) tarptautinė teritorija; 4) sąjungos valdžios organizacij ir 5) funkcijos.

Nagrinėdamas konstitucinės tarptautinės teisės subjektų klausimus, autorius kiek ilgiau sustoja ties valstybių pripažinimo sąvoka bei jos reikšme (132—144). Tačiau čia su autoriaus kai kuriomis išvadomis vargu bau galima sutikti. Nepaisydamas prisilaikymo tarptautinės teisės primato teorijos, autorius vis delto suteikia valstybės pripažinimui konstitutyvinę reikšmę, sakydamas, kad „valstybės pripažinimas yra aktas, kuriuo tam tikrai grupei Tarptautinės Sąjungos narių yra taikomos visos šios Sąjungos nario teisės, kitaip sakant, ta grupė yra skelbiama valstybe, t.y., konstitucinės tarptautinės teisės subjektu". Tatai, mano nuomone, yra klaidinga. Mat, senųjų valstybių pripažinimas naujosios valstybės yra grynai deklaratyvinės reikšmės; tatai nėra konstitutyvinis institutas, pareinantis nuo atskiros valstybės valios, kaip tat išvedžioja konstitutyvinės pripažinimo teorijos šalininkai, manydami, jog pripažinimas suteikia naujajai valstybei tarptautinės teisės subjekto savybes.

Pripažinimu tedeklaruojamas naujo juridinio asmens įsikūrimo faktas, aiškiau tariant, pripažinimas yra senosios valstybės valios pareiškimas (Willenserklaerung) naujajai valstybei, kad ji formaliai patvirtina naujosios valstybės įsikūrimo faktą ir įstoja į tarptautinį bendravimą su ja. Tuo būdu, pripažinimas teįgalina pripažintą valstybę vykdyti savo tarptautinės teisės veiksnumą pripažįstančios valstybės atžvilgiu.*) Tačiau autorius, kad ir nesutinka su deklaratyvine valstybės pripažinimo reikšme, vis delto nevisai pritaria ir konstitutyvinei teorijai, sakydamas, jog „pripažinti tam tikrai politinei grupei valstybinį pobūdį dar nereiškia pripažinti jai tarptautinės teisės subjekto savybes, apskritai**), dar nereiškia įvesti tą politinę grupę pirmą kartą į tarptautinio teisinio bendravimo sritį." Bet, mano nuomone, negalima kalbėti ir apie valstybinio pobūdžio suteikimą pripažinimu, nes, kaip aukščiau jau pasakyta, pripažinimas tik įgalina vykdyti tarptautinės teisės veiksnumą senosios valstybės atžvilgiu.

Bendrai, valstybių pripažinimo skyriuj yra daug vietų, del kurių yra priešingų nuomonių. Be to, kai kurie klausimai (pavyzd., „de facto" pripažinimo) nėra pakankamai nušviesti. Tačiau nereikia užmiršti, kad tarptautinės teisės kurse tatai yra sunku padaryti. Plačiau šiai įdomiai problemai išstudijuoti, autorius nurodo literatūrą įvairiomis kalbomis.

Nagrinėdamas toliau tarptautinės teisės subjektų teisių bei pareigų klausimo (146 — 224 psl.), autorius, išanalizavęs valstybių pagrindinių teisių problemą, prieina teisingą ir šių dienų

---

*) Žiūr. mano rašinį „Die baltischen Staaten und das Völkerrecht", kur pripažinimo klausimas kiek plačiau nušviestas.

**) 134 psl.

daugumos tarptautinės teisės žinovų apribotą išvadą, kad tarptautinė teisė remiasi ne prigimtinėmis pirmykštėmis valstybių teisėmis ir ne kiekvienos valstybės sutikimu, o normomis, kurios dominuojančios Pasaulinės Sąjungos narių dalies yra pripažintos privalomomis. Mat, atskirų valstybių teisės ir pareigos gali atsirasti jų valia, sutartyse išreikštąja, o tasai subjektyvinių teisių atsiradimas tegalimas ribose bendros legalinės sistemos, kuri Pasaulinės Sąjungos pripažinta privalomąja. Tuo būdu, autorius griežtai atmeta senąsias „prigimtinių" pagrindinių valstybių teisių teorijas. Toliau, prof. Jaščenka plačiai išnagrinėja visą eilę klausimų, liečiančių konstitucinių valstybių teisių problemą, būtent, vyriausybės valdžios autonomiškumą (149 — 182 pusl.), teritorialinį valstybės viešpatavimą (163 — 203 psl.), personalinį valstybės viešpatavimą (204 — 217 psl.) ir, pagaliau, dar ligšiol aktualų intervencijos klausimą (217 — 224 psl.).

Laikydamasis savo sistemos, autorius, kiek sustojęs ties ginčytinais tarptautinės teritorijos klausimais (224 — 235 psl.*), pereina prie tarptautinės vyriausios valdžios organizacijos klausimų išnagrinėjimo. Čia prof. Jaščenka labai vykusiai suskirsto gausingąją medžiagą. Visų pirma, jisai kalba apie valstybių *individualinius* tarptautinius organus, toliau išnagrinėja *diplomatinę* Pasaulinės Sąjungos organizaciją ir jos kolektyvinių organų klausimą ir, pagaliau, sustoja ties klausimais, kilusiais tarptautinėj teisėj po didžiojo karo, būtent, Tautų Sąjungos organizacijos (293 — 337 psl.), Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo (338 — 380 psl.) ir Tarptautinės Darbo Organizacijos (380 — 387 psl.) problemomis. Visi šie klausimai yra autoriaus labai rūpestingai, trumpai ir vienkart nuodugniai nušviesti; visur nurodyta literatūra, kuria kiekvienas, norėdamas plačiau studijuoti šias problemas, gali naudotis.

Paskutiniame skyriuj (VI) autorius išnagrinėja tarptautinės valdžios funkcijų klausimus (388—509 psl.): I. teisės kuriamąją funkciją (tarptautinės sutartys, tarptautinės teisės kodifikacija); II. politinę funkciją (karo problemą ir tarptautinę taikinamąją procedūrą); III. teisę saugojančias funkcijas; IV. vykdomąsias funkcijas ir V. teismo funkcijas.

Visos šios problemos autoriaus išnagrinėtos moderniškos tarptautinės teisės šviesoje, panaudojus visą praktikoje surinktą šiuo reikalu medžiagą. Autorius sugebėjo šias „sausas", daugiausia, teoretines problemas gyvai ir įdomiai išdėstyti, nušvietęs jas praktikos bei politikos atžvilgiu, kas yra ypač svarbu visiems tiems, kurie studijuoja tarptautinės teisės problemas. Ypač brangintini yra šio veikalo I ir II priedėliai.

Pirmame priedėly autorius išžiūri Pasaulinės Sąjungos sudėties klausimus (513—691 psl.), nagrinėdamas skyrium Europos, Amerikos, Azijos, Ramiojo vandenyno valstybių tarptauti-

---

*) ypač atviros jūros problema.

nės teisės problemas. Zinios, duotos šiose trumpose apžvalgose (jų yra 70), yra kondensuotos, tačiau aktualios ir esminės. Jos yra enciklopedinio pobūdžio — rūpestingai surinktos, sistematizuotos bei apdirbtos. Prie kiekvienos tokios apžvalgos nurodyta svarbiausia atitinkama literatūra. Lietuvai bei jos tarptautinės teisės problemoms, palyginant su kitomis mažomis valstybėmis, paskirta nemaža vietos (563—573 psl.). Taip pat sistematizuota ir nurodyta tam tikra literatūra; ypač rūpestingai surinkta literatūra, liečianti Vilniaus klausimą.

A. Jaščenkos atliktas kruopštus darbas turi ypatingą vertę, ypač, jei turėsime galvoj, kad lietuvių kalba mes, bendrai, neturėjome ligšiol tokios rūšies veikalo, o literatūra svetimomis kalbomis ne visiems yra prieinama ir, be to, nelengvai įgyjama. Antrame priedėly duotas T. S. paktas. Gerai sudarytos dalykų bei autorių rodyklės dar labiau palengvina naudotis šiuo veikalu.

Iš šio prof. Jaščenkos tarptautinės teisės kurso turinio trumpo nušvietimo matyt, kad autoriaus yra atliktas be galo svarbus ir visais atžvilgiais naudingas darbas; šio veikalo pasirodymą reikia tiktai sveikinti.

Reikia tikėtis, kad mūsų teisininkų tarpe šis darbas ne tik turės pasisekimą, bet jis dar juos ypatingai sudomins tais mažai diskutuojamais Lietuvoje tarptautinės teisės klausimais.

G. Rutenbergas.

II Проф. М Лазерсон. ОБЩАЯ ТЕОРИЯ ПРАВА. Введение в изучение права Рига 1930. „Жизнь и Культура". 384 стр.

Buvusio Petrapilio universiteto prof. L. Petražickio psichologinė teisės teorija, nepaisant tos didelės įtakos, kurią ji turėjo savo laiku, tepaliko maža sekėjų jaunesnių teisės enciklopedijos mokslo kartų tarpe. Todel yra sveikintinas prof. Lazersono, ortodoksinio Petražickio mokinio, bandymas po 12 metų nuo to laiko, kai Petražickio balsas universitete nutilo, dar sykį peržiūrėti visas teisės enciklopedijos mokslo problemas psichologinės teorijos šviesoje. Autorius, peržiūrėjęs Petražickio teoriją, nerado reikalo ją modifikuoti; priešingai, jis laiko ją tokia pat įtikinančia, kaip ir anksčiau.

Veikalas yra ilgų metų dėstymo rezultatas ir todel jis specialiai pritaikytas studentams. Ypač pažymėtinas (naujiena!) esantis knygos pabaigoje kazusų ir klausimų sąrašas. Aiškus minčių dėstymas, gera kalba, išsemiamas turinys,—tai vis knygos teigiamos pusės, bet kartu matyti, jog knyga parašyta toli nuo didelių mokslo centrų—Rygoje—kur, matyt, nėra gerų bibliotekų. Štai vienas pavyzdys: Kelsen'o mokslas ir, bendrai, visa Vienos mokykla (Wiener Schule) nėra pakankamai—nei kokybės, nei kiekybės atžvilgiu — įvertinta. Autorius visai nepriėmė dėmesin jo „Allgemeine Staatslehre", o ypač jo iš teisės filosofijos srities daug straipsnių, įdėtų „Zeitschrift für öffentliches Recht" ir „Revue

internationale de philosophie de droit". Antra vertus, liko nepaliesta visa literatūra, priešinga Kelsenui, ypač Smend, Sander ir kit.

Nauja prof. Lazersono veikale yra tai, kad jis atkreipia dėmesį į paskutinio dešimtmečio valstybinį prityrimą, ir jo įdomios kontraverzės su Sovietų rašytojais.

Knyga rekomenduotina visiems tiems, kurie domisi teisės teorijos bei filosofijos klausimais. *J. Robinzonas.*

III. **1931 metų policijos kalendorius.** „Policijos" žurnalo leidimas. Kaunas, 1930, 926 psl.

Pavadinimas jokiu būdu neatitinka knygos turinio. Tatai nėra kalendorius, bet *viešosios teisės* bemaž visų (ar bent svarbiausių) *įstatymų rinkinys.* Šios knygos leidėjams teko atlikti didesnis darbas, negu grynai mechaniškas atitinkamų įstatymų iš „Vyriausybės Žinių" perspausdinimas. Mūsų teisės praktika žino, kaip sunku yra dabartiniu metu orientuotis įstatymuose, jųjų pakeitimuose bei papildymuose. Tuo būdu leidėjams teko atlikti ir tam tikrą kodifikacijos darbą. Kits klausimas, ar toks kodifikacijos darbas, kuris pagaliau neturi oficialinės reikšmės, yra sveikas. Gal būt, jau metas įsteigti pas mus kodifikacijos skyrių, kuris laikas nuo laiko leistų įstatymus kodifikacijos tvarka?). Kiek teko tikrinti, įstatymai yra kalendoriuje sutraukti tvarkoje, be klaidų. Maža to: tose srityse, kur ypatingai suinteresuotas yra Piliečių Apsaugos Departamentas (pilietybė, pasų davimas, svetimšalių apsigyvenimas), mes randame ir komentarų, teikiančių mums suglaustoj formoj nustatytą Vidaus Reikalų Ministerijos organų praktiką.

Širdingą padėką reikia tarti p. Direktoriui Novakui ir jo bendradarbiams p. p. Jakobui, Aleknavičiui bei Stankevičiui už gražią dovaną visiems, kuriems tenka susidurti su viešosios teisės klausimais.

Kalendorium naudotis daug palengvina gan smulki rodyklė.

Šia proga ne pro šalį yra atkreipti leidėjų dėmesį į kai kuriuos techniškus trūkumus. Praktika rodo, jog toks kalendorius negali būti leidžiamas kasmet. Taip, pav., pirmas policijos kalendorius išėjo 1925 metais, antras—1926 m , o trečias—1931 m. Todel reikėtų, mano nuomone, medžiagą, turinčią nuolatinės reikšmės, atskirti nuo tos, kuri turi reikšmės tik tiems metams, kitaip sakant, kalendorių siaura to žodžio prasme atskirti nuo visos informacinės dalies. Reikėtų, gal būt, leisti dviejų dalių kalendorių, kaip kad prieš karą Rusijoje ir dabar Vokietijoje leidžiami teisininkų kalendoriai. Toliau, reikėtų peržiūrėti atspausdintų įstatymų tvarką ir juos sistematizuoti valstybinės bei administracinės teisės nustatytąja tvarka. *J. Robinzonas*

Iš Teisininkų Draugijos 1930 metų apyskaitos.

A. Kasa. *Pajamos*: iš 1929 metų liko . . 23,111.70
Narių mokesnio . . . . . 1,780.—
Už parduotus Draugijos spausdinius . 7,059.14
Einamosios sąskaitos °/o°/o . . 1.095 27

Viso 33,046,11

Išlaidos: spausd.: a) „Teisės" Nr. 16 ir 17 4,250.—
b) Teisin. kalend. 1930 ir 1931 m. 4,523.50
„Teisės" redakcija, honorarai, kalbos taisymas, korektūra 4 817.02
Esmeino veikalo vertimas (avansai) . 600.—

Viso 14,509.25

1931 m. sausio 1 d. kasoje liko 18,536 lt. 59 c., kurie padėti Kooperacijos Banke (ein. sąsk. Nr. 344).

B. „Teisės" redakcija. 1930 metais išleista „Teisės" du numeriu (17 ir 18) ir skyrium priedas: Jokūbo Abramavičiaus „Čekiai"; be to, išleistas 1931 metais „Teisininkų kalendorius" (500 egz.). Už parduotus 1930 metams „Teisės" numerius ir kalendorių dalį gauta 6947 lt. 37 c., beveik pusantro tūkstančio daugiau negu 1929 metais. Išlaidų (pašto) redakcija turėjo 253 lt. 43 c. Likusioji suma (6694,94) įduota Draugijos kasininkui.

Teismo kronika.

Du jubilėjai. Šių metų kovo 25 d. Vyr. Tribunolo Valstybės Gynėjas *Jurgis Kalvaitis*. o balandžio 25 d. Vyr. Tribunolo Pirmininkas *Antanas Kriščiukaitis* šventė 40-ties metų teismo darbo sukaktuves. Ta proga, pagerbdami jubiliatus, Lietuvos Teisėjai p-nui Kriščiukaičiui, o Prokuratūra p-nui Kalvaičiui įteikė gražių dovanų. Tų pačių dienų vakare prokuratūra, dalyvaujant teisininkų atstovams, o teisėjai, dalyvaujant prokuratūros ir advokatūros atstovams, surengė vakarienes — ponui Kalvaičiui Metropolio salėje, o ponui Kriščiukaičiui Teisingumo Ministerijos rūmuose.

Antanas Kriščiukaitis yra gimęs 1864 m. liepos 24 dieną Pažerių kaime Vilkaviškio parapijos. Aukštesnįjį mokslą išėjęs Marijampolės gimnazijoj, o teisių mokslus — Maskvos universitete. Teismo tarnybą pradėjo 1891 m. balandžio 21 d. Maskvoje teismo kandidatu. 1896 — 1917 m. tarnavo Tichvine ir Novgorode teismo tardytoju ir Apygardos Teismo nariu. 1918 metais grįžęs į Lietuvą buvo paskirtas tų pačių metų gruodžio 10 d. Vyr. Tribunolo Pirmininku.

Jurgis Kalvaitis yra gimęs 1866 m. balandžio 7 d. Kauno apskr. Raudondvario valsčiuje. Baigęs drauge su A. Kriščiukaičiu Maskvos universiteto teisių fakultetą, 1891 m. kovo 25 d. pradėjo teismo tarnybą Kaukaze ir 1899 metais jau buvo Elizavetpolio Apyg. Teismo Valstybės gynėjo padėjėju. Ligi pat grįžimo Lietuvon (1921 m.) tarnavo prokuratūroje ten pat Kaukaze ir pasiekė Teismo Rūmų Prokuroro padėjėjo vietą Tiflise. Paskirtas Vyr. Tribunolo Valstybės Gynėju 1921 m. sausio 31 d.

Vyriausiojo Tribunolo praktika.

Klausimai, išspręsti V. Trib. bendrojo susirinkimo.

1. Prie kasacijos skundo pridedamas tik vienas įkaitas, vis tiek, kiek asmenų tą skundą paduoda, bet jei vienoj byloj keli asmens paduoda skundą kiekvienas skyrium, tai prie kiekvieno skundo turi būt pridėtas ir kas. įkaitas. (*1930 – V—22 d.*)

2. Ten, kur yra valstybės iždinės, teismo įstaigų surinktos pajamos turi būt įneštos į valstybės iždą nevėliau kaip per 7 dienas nuo pinigų gavimo, o už pavėlavimą turi būt mokamas 1% pabaudos mėnesiui, kad ir nevisas mėnuo būtų pavėluotas. (*1930—IX—11 d.*)

3. Jei 1928 m. amn. įst. buvo pritaikytas prieš Respublikos Prezidento malonės akto suteikimą, tai amnestijos įst. skirtai malonės aktu bausmei jau netaikomas, o jei amn. įst. dar nebuvo pritaikytas prieš Respublikos Prezidento malonės akto suteikimą, tai nurodytas amn. įst. § 4 bausmės ketvirtadalis numušamas nuo bausmės, skirtos teismo, o ne malonės aktu. (*1930—XII—23 d.*)

4. Bylos del nusikalstamųjų darbų, padarytų Klaipėdos krašto gyventojų prieš karinės prievolės įstatymus, priklauso ne Klaipėdos krašto teismams, bet Didžiosios Lietuvos teismams. (*1931 – I—22 d.*)

5. Tais atsitikimais, kada skirtinė žemė kaimo sueigos nutarimu, nustatyta tvarka patvirtintu, pripažinta bet kurio asmens nuosavybe, ir tas nutarimas jau įtrauktas į pripažinimo rejestrą, tokio nutarimo Vyresnysis Notaras antrą kartą savo nuožiūra tikrinti ir nepripažinti negali, kol toks nutarimas atitinkamo teismo nebus panaikintas, bet Vyr. Notaras turi įspėti šalis, kad kaimo sueigos nutarimas, nors ir įregistruotas, bet padarytas nesilaikant įstatymo. (*1931 – I—22 d.*)

6. Numatytas Žemės Reformos įst. § 73 suvaržymas neliečia pieno perdirbimo bendroves, perkančias žemę ne žemės ūkiui kurti, bet žemės ūkio pramonės tikslais — pieninėms steigti, jei pardavėjui lieka žemės nemažiau kaip 8 hektarai.

(*1931—I—29 d.*)

7. Baudž. Stat. 22 str. taikomas tiktai skiriant pagrindinę bausmę, o kada bausmė turi būt mažinama, tai daroma tatai aritmetiškai. (*1931—IV—2 d.*)

8. a) Esamų bankuose vekselių apžiūrėjimą T. Tardytojas gali daryti tiek banke, tiek savo kameroje, bet abiem atsitikimais toks apžiūrėjimas neturi kliudyti bankui realizuoti savo teises, kylančias iš apžiūrimų vekselių; b) prijungtus prie bylos esamus bankuose vekselius T. Tardytojas grąžina saugoti bankams, iš kurių jie buvo paimti, nekliudant bankams tuos vekselius realizuoti. (*1931—IV— 2 d.*)

9. Kadangi Klaipėdos krašto statuto 21 ir 27 str. nustatytu lietuvių ir vokiečių kalbų lygybės principu Klaipėdos krašto teismai turi rašyti savo sprendimus arba lietuvių, arba vokiečių, arba ir šiom abiem kalbom, atsižvelgiant į tai, katra kalba kreipiasi į teismą bylininkai, arba katros kalbos bylininkas reikalauja, tai Klaipėdos krašto teismų sprendimai, surašyti tiek lietuvių, tiek vokiečių kalba, Didžiojoj Lietuvoj yra vykdomi bendra tvarka, tik prie vokiečių kalba surašyto sprendimo turi būt pridėtas jo lietuviškas vertimas. (*1931—IV—16 d.*)

10. Tiek Klaipėdos krašto, tiek Didžiosios Lietuvos teismų sprendimai turi būt vykdomi sprendimo vykdymo vietos procesu. (*1931—VI—11 d.*)

Oficialinis skyrius.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 345. (1930 — XII — 31): Žemės reformai vykdyti įstaigų organizacijos įstatymas. — Žemės tvarkymo įstatymo pakeit.

Nr. 346. (1931 — I — 16): Prekybos sutartis tarp Lietuvos ir Latvijos.

Nr. 347. (1931 — I — 17): Tarptautinė opiumo konvencija.

Nr. 348. (1931 — II—24): Karių pensijų įst. pakeit. — Žemės Ūkio melioracijos įst. pakeit. — Lietuvos Banko įst. pakeit. —

Nr. 349. (1931 — III — 10): Karininkų laipsnių įstatymas. — Karininkų atlyginimo įst. —

Nr. 350. (1931 — III — 21): Valstybės biudžeto 1931 m. įst.

Nr. 351. (1931 — III—28): Kelionės išlaidoms atlyginti įst.

Nr. 352. (1931 — III—30): Ginčams teismo keliu spręsti, arbitražo ir konsiliacijos konven. tarp Lietuvos ir Čekoslovakijos.—Prekybos ir laivininkystės sutartis tarp Lietuvos ir Danijos. — Taip pat tarp Lietuvos ir Islandijos. —

Nr. 353. (1931 — IV — 2): Ligonių kasų įst. pakeit. — Darbo dienos ilgumo įst. pakeit. —

Nr. 354. (1931 — IV — 14): Lietuvos ir Estijos laikinas prekybos susitarimas. — Lietuvos ir Čekosl. susitarimas del pasų ir vizų panaikinimo.

Nr. 355. (1931 — IV — 30): Keleivių ir bagažo geležink. pervežimo tarifas.

Nr. 356. (1931 — V — 2): Vietos savivaldybės įstatymas.

Nr. 358. (1931 — VI 10): Penkios konv. Lietuvos ir Latvijos. — Autovežimių įst.

Nr. 359. (1931 — VI — 19): Penkios konvencijos, liečiančios darbą pramonės įmonėse.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai:

Paskirtas — Telšių nuov. T. Teisėjas *Silvestras Leonas* — Šiaulių Apyg. Teismo Nariu nuo š. m. balandžio 1 d. (įsak. Nr. 233)

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai:

Paskirti: Šiaulių Apyg. Teismo jaun. kand. *Kostas Kalendra* — Šiaulių Apyg. Teismo V. gynėjo padėjėju nuo š. m. vasario 9 d. (įsak. N. 25); Šiaulių Ap. Teismo V. gynėjo pad. *Jurgis Masaitis* — Šiaulių I nuov. T. Teisėju nuo š. m. vasario 9 d. (įsak. N 26); Kauno Apyg. Teismo jaun. kand. *Jurgis Dobrovolskis* — Naumiesčio (Šakių ap.) nuov. T. Teisėju nuo š. m. kovo 5 d. (įsak. N 44); Kauno Apyg. Teismo vyr. kand. *Kęstutis Domaševičius* — Kretingos nuov. T. Teisėju nuo š. m. kovo 5 d. (įsak. N 49); Šiaulių Apyg. Teismo vyr. kand. *Silvestras Kuklys* — Plungės nuov. T. Teisėju nuo š. m. balandžio 1 d. (įsak. N 59).

Perkelti: Vilkaviškio nuov. T. Teisėjas *Jonas Giedrikas* — jam pačiam prašant — į Kalvarijos nuov. nuo š. m. vasario 16 d. (įsak. N 29); Kalvarijos nuov. T. Teisėjas *Leopoldas Murelis* — į Vilkaviškio nuov. nuo š. m. vasario 16 d. (įsak. N 30); Rietavo nuov. T. Teisėjas *Juozas Zabielskis*—į Seinų nuov. nuo š.m. kovo 5 d. (įsak. N 45); Kėdainių nuov. T. Teisėjas *Henrikas Radvilavičius* — į Rietavo nuov. nuo š. m. kovo 5 d. (įsak. N 46); Vabalninkų nuov. T. Teisėjas *Stasys Šimoliūnas* — į Kėdainių nuov. nuo š. m. kovo 5 d. (įsak. N 47); Kretingos nuov. T. Teisėjas *Antanas Laucevičius* — į Vabalninkų nuov. nuo š. m. kovo 5 d. (įsak. N 48); Rietavo nuov. T. Teisėjas *Henrikas Radvilavičius*—į Telšių nuov. nuo š. m. balandžio 1 d. (įsak. N 57); Plungės nuov. T. Teisėjas *Vladas Kasilauskas* — jam pačiam prašant — į Rietavo nuov. nuo š. m. balandžio 1 d. (įsak. N 58).

Patvirtinta — Laik. ein. Marijampolės II nuov. T. Tardytojo pareigas *Magdalena Brazytė* tos nuov. T. Tardytoju nuo š. m. vasario 16 d. (įsak N 33).

Atleisti iš tarnybos: Šiaulių I nuov. T. Teisėjas *Vincas Nainys*, perėjęs į V. Tarybą, nuo š. m. vasario 1 d. (įsak N 17); Naumiesčio (Šakių ap.) nuov. T. Teisėjas *Simeonas Grikietis*—jam pačiam prašant — nuo š. m kovo 1 d. (įsak. N 39); Seinų nuov. T. Teisėjas *Juozas Navickas*—jam pačiam prašant—nuo š m. kovo 1 d. (įsak N 40).

Išbrauktas iš tarnautojų skaičiaus miręs — Šiaulių Apyg. Teismo narys *Pranas Birutavičius* — nuo š. m. kovo 12 d. (įsak. N 61).

Pavadinta Grinkiškio T. Tardytojo nuovada — Kėdainių II T. Tardytojo nuov. nuo š. m. sausio 1 d. (įsak. N 1.).

Naujos knygos:

1. *Olivier-Martin*. **Prancūzų revoliucija ir korporatyvinė organizacija.** — Teisės mokslų biblioteka. Red. A. Janulaitis, 16 pusl.
2. *Petras Šalčius*. **Kooperacija.** Paskaitų kursas. 358 pusl.
3. *Gustav Cassel*. **Teoriškoji socialekonomija.** Vertė P. Šalčius 616 pusl.
4. *Franz Eulenburg*. **Ekonominė politika ir užsienio prekyba.** Vertė Dr. J. Pajaujis. 487 pusl.
5. *Edmund'as Locard'as*. **Nusikalstamieji darbai ir nusikaltėliai.** Vertė A. B-tys. 180 pusl.

Karo cenzūros leista. Redaktorius **A. Kriščiukaitis.**